

Informátor

Archívu Pamiatkového úradu SR

Bratislava

číslo 45/2011

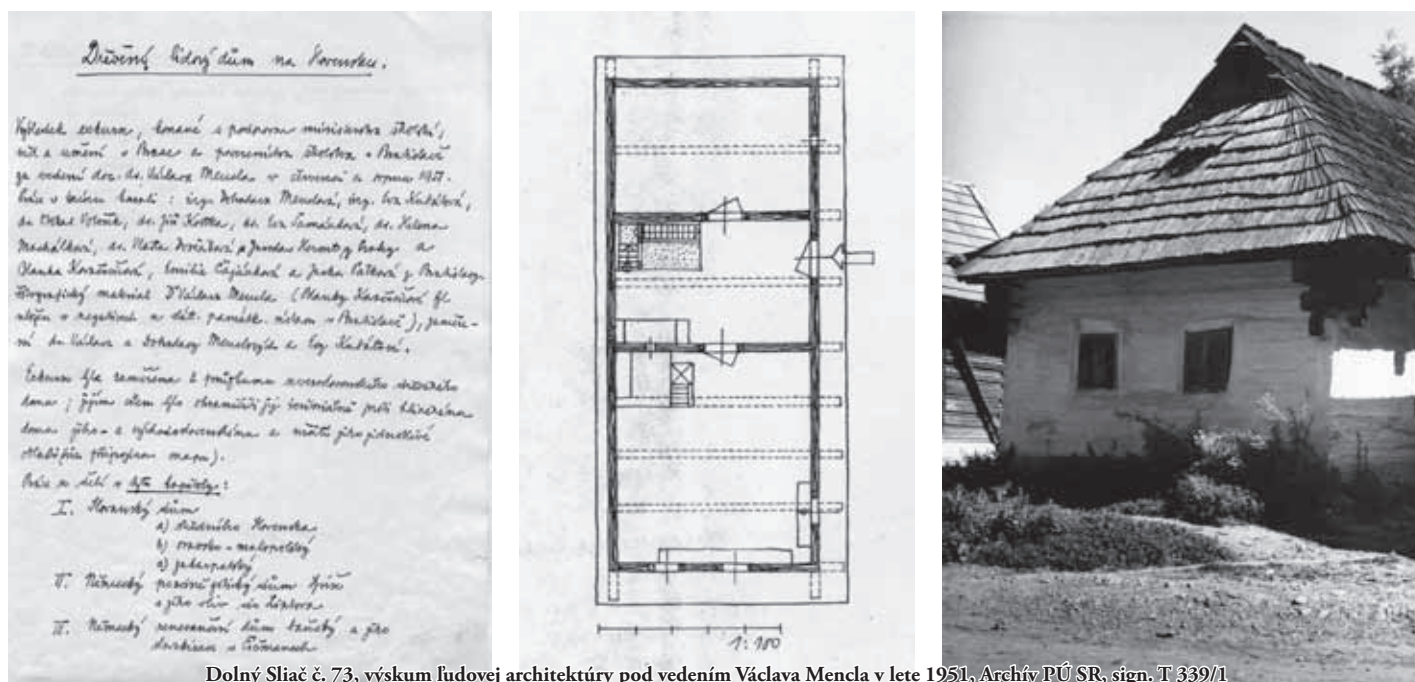
Slovenský pamiatkový ústav 1951 – 1958

*Šťastné je to pokolenie, ktoré spraví prvý krok, položí prvú tehlu
a zapáli prvé plamene ducha.*

Ján Okál'

V roku 60. výročia vzniku Slovenského pamiatkového ústavu (1951 – 1958) predkladáme bádateľskej verejnosti inventár jeho fondu, ktorý je nenahraditeľným zdrojom poznatkov o počiatkoch pamiatkovej starostlivosti v dejinách socialistického Československa. Chápeme ho ako príspevok k oslavám tohto výročia, ktorým Pamiatkový úrad SR žil v roku 2011. Hlavná časť tohto čísla Informátora bude preto venovaná 50. rokom 20. storočia. Prinášame v ňom informácie o vzniku a organizácii našej zakladateľskej inštitúcie, o najdôležitejších pamiatkových akciách, ale aj o agende ochrany prírody, ktorá bola jej dlhoročnou súčasťou. Veríme, že obohatíme poznatky o tomto úseku dejín ochrany pamiatok, a inšpirujeme bádateľov na využitie ďalších sprístupnených dokumentov.

Slovenský pamiatkový ústav (SPÚ) sa rodil v ťažkých povojnových podmienkach, keď nastali zásadné štátoprávne zmeny sprevádzané vyhrotenou ideológiou, ktorá zmenila aj pohľad štátu na kultúrne dedičstvo. Ludovodemokratický štát, za aký sa vydávala povojnová Československá republika, chápal pamiatky ako dokumenty predstupňov vývoja ľudstva, ktoré podľa dialektických zákonov marxizmu-leninizmu smeruje k beztriednej spoločnosti. Zmenilo sa aj chápanie úlohy štátu vo vzťahu ku kultúrnemu dedičstvu. Štát nemal poskytovať kultúrnym pamiatkam len zákonnú ochranu, ale mal sa o ne aj aktívne starať, dokonca ich priamo spravovať a vlastniť. Bolo to v súlade s celkovou politikou komunistickej vlády, ktorá postupne skonfiškovala a znárodnila nielen veľké priemyselné a obchodné podniky a banky, ale uprela právo na súkromné vlastníctvo aj roľníkom, živnostníkom a maloobchodníkom. Akčné výbory komunistickej strany do štyroch mesiacov po februári 1948 ovládli život v každom meste a v každej dedine. Svojevoľne rozhodovali aj o osude kultúrno-historických objektov. Rekonštrukcia vojnou zničenej krajiny si iste žiadala obeť, no v prípadoch neodbornej a necitlivej adaptácie pamiatkových objektov na novú, momentálne potrebnú funkciu došlo k nenahraditeľným stratám pamiatkových hodnôt, ba celých objektov. Poverenictvo školstva, vied a umení (PŠVU) dokázalo vyčíslit' vojnové škody na kultúrnych pamiatkach, no škody spôsobené v rokoch po skončení vojny už asi nikdy nebude možné zosumari-zovať. Situácia musela byť skutočne alarmujúca, pretože ju zaznamenali aj oficiálne správy pamiatkového oddelenia PŠVU: *Noví prídelcovia umeleckých, stavitel'ských a prírodných pamiatok z nevedomosti, ba z hriješnej nedbalosti ničia národný majetok, a to jednak neodbornou opravou, svojevoľným zničením alebo úplným nezáujmom pre estetické alebo historické hodnoty týchto objektov. U orgánov ľudovej správy rozšíril sa zlozvyk riešiť údržbu a opravy pamiatok bez vedomia štátnych orgánov. Tento postup zapríčinil ťažké poškodenia proti dobrému vkusu a zohavil vzácne estetické hodnoty slovenských pamiatok.*¹ Tento text však bol zo správy vyčiarknutý a pracovníci PŠVU

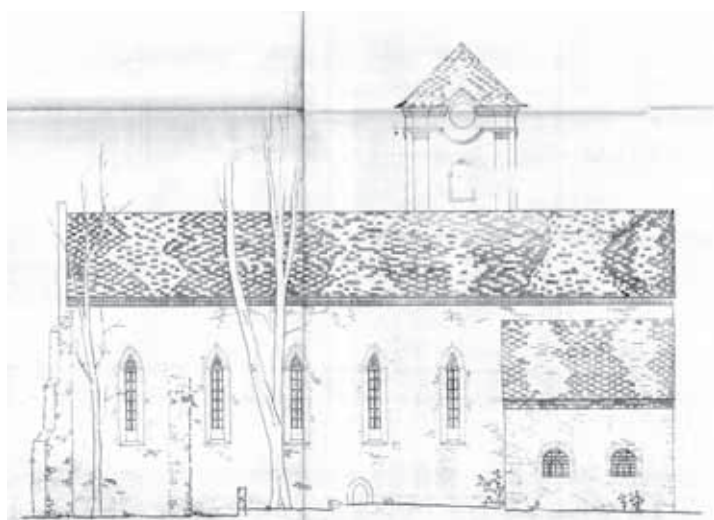
Dolný Sliac č. 73, výskum ľudovej architektúry pod vedením Václava Mencla v lete 1951, Archív PÚ SR, sign. T 339/1

majetku, ktoré prešli do vlastníctva štátu. Objekty II. kategórie spravovali väčšinou národné výbory, dobrovoľné organizácie alebo ľudové družstvá. Ďalšiu skupinu tvorili stavebné pamiatky v mestských pamiatkových rezerváciách a novinkou boli objekty v pamiatkových rezerváciách ľudovej architektúry. Podstatou fungovania obnovy pamiatok, teda pamiatkovej údržby, bolo jej plánovanie. Všetky finančné prostriedky totiž zabezpečoval štát, či už priamo alebo prostredníctvom národných výborov. Spravidlo dodajme, že objem financií, ktorý začal prúdiť do obnovy pamiatok, bol skutočne neporovnateľne vyšší ako v akomkoľvek predchádzajúcom období.

Dejiny robia vždy konkrétni ľudia a platí to aj pre dejiny ochrany pamiatok. Za všetkými úradnými rozhodnutiami, správami, návrhmi a hláseniami musíme vidieť každodennú prácu ľudí, ktorí si nenárokovali označenie „tvorcovia dejín“, robili jednoducho to, čo bolo potrebné, verili, že ich práca je užitočná a zmysluplná a neváhali jej obetovať viac, ako si dnes vôbec dokážeme predstaviť. Pamiatkari neboli nikdy ľudia odrezaní od spoločenského a politického života, ba naopak, často boli priamo závislí od najvyšších politických rozhodnutí. A v 50. rokoch 20. storočia nešlo len o pracovné zaradenie a náplň práce, išlo doslova o život, politika zasahovala do osobných životov ľudí nebývalou mierou. Prvou obeťou politiky „sovietskych poradcov“ sa stal samotný povereník školstva, vied a umení Laco Novomeský. V máji 1950 bol odvolaný z postu povereníka, začiatkom roka 1951 ho zatkli a do súdu v roku 1954 držali vo vyšetrovacej väzbe.⁶ Ďalším nepohodlným intelektuálom z radov kultúrnych elít sa stal vtedy najskúsenejší slovenský pamiatkar doc. Dr. Vladimír Wagner, ktorý musel na jeseň 1950 po vyše 20 rokoch pamiatkarskej praxe odísť do Slovenského múzea. Na PŠVU ho nahradil Pavol Fodor. Cynická eliminácia „buržoáznych a štátne nespoľahlivých osôb“ sa kruto dotkla aj Dr. Alžbety Güntherovej-Mayerovej. Na jeseň 1952 prišlo poverenie o najvýkonnejšiu odbornú pracovníčku a najpragmatickejšiu organizátorku záchranu pamiatok – bola vystáňovaná z Bratislavy a poverená správou štátneho kaštieľa v Betliari a hradu Krásna Hôrka. Organizáciu ochrany pamiatok prebrali noví ľudia, medzi ktorými sa najvýraznejšie objavujú mená Ján Šufliarsky a Július Šveda. Zmenilo sa aj dovtedajšie hodnotenie práce pamiatkového oddelenia PŠVU, ktoré vraj *po oslobodení nesledovalo význam ochrany pamiatok v zmysle vyz-*

*dvihovania nášho pokrokového kultúrneho dedičstva, nezakročovalo dôrazne proti kultúrnemu barbarstvu a ničeniu kultúrnych pamiatok. Nedostatok revolučnej národnej hrdosti viedol k podceňovaniu týchto otázok, k ľahostajnosti k mnohým vážnym otázkam.*⁷

Reorganizácia štátnej pamiatkovej starostlivosti bez vydania pamiatkového zákona nevydržala dlho. Pražské Ministerstvo školstva a osvetu riešilo vyhrotenú situáciu medzi jednotlivými zložkami českej pamiatkovej starostlivosti (Štátny pamiatkový ústav, Štátny ústav fotomeračský, Štátna pamiatková správa) centralizáciou všetkých činností pod ministerstvo za súčasného zníženia počtu pracovných miest. Na Slovensku bola situácia skôr opačná, nebolo čo centralizovať a rušiť, keďže ochranu pamiatok a prírody v podstate nemal kto vykonávať. Slovenský pamiatkový ústav nebol včlenený do Povereníctva školstva a osvetu, ale naopak, organizačnými opatreniami s platnosťou od 1. júna 1953 bol ústav posilnený na 34 pracovných miest a rozčlenený na pracovné oddelenia s dočasnými vedúcimi. Objem mzdových prostriedkov sa však výrazne nezvýšil, na udeľovanie výkonnostného neostávalo dost' financií a platy pamiatkarov nedosahovali ani priemer platov v iných inštitúciách. V hodnotení zostávali najmä pracovníci technických a prírodných vied. Organizačná štruktúra sa niekoľkokrát zmenila, no v zásade ju tvorili oddelenia vedecké a administratívno-hospodárske, doplnené sekretariátom riaditeľa. Do vedeckej skupiny patrilo oddelenie výskumu, evidencie a súpisu pamiatok, oddelenie pamiatkových úprav, reštaurátorské oddelenie, dokumentačné oddelenie, oddelenie štátneho kultúrneho majetku a propagácie (zrušené 1. 1. 1955) a oddelenie ochrany prírody a krajiny. Každé oddelenie malo pôvodne vlastnú administratívu a tvorilo si vlastný archív. Od roku 1956 sa začal budovať centrálny archív, resp. dokumentačné oddelenie, v ktorom sa mali sústreďovať negatívy, plány a projekty, aj tzv. mŕtve spisy. Zo spisového plánu, ktorý vypracoval samotný riaditeľ J. Šveda v roku 1955, máme istú predstavu o náplni práce jednotlivých oddelení. Výskum sa členil na základný, systematický a výskum rezervovaných miest. Oddelenie tiež pripravovalo podklady na vyhlásenie mestských rezervácií, rezervácií ľudovej architektúry a na vyhlásenie pamiatkových objektov. Výskumným prácam sa venovali aj pracovníci ochrany prírody, ktorí poznali základný, systematický aj špeciálny výskum a pripravovali návrhy na vyhlásenie prírodných rezervácií a chránených lokalít. V oddelení pa-

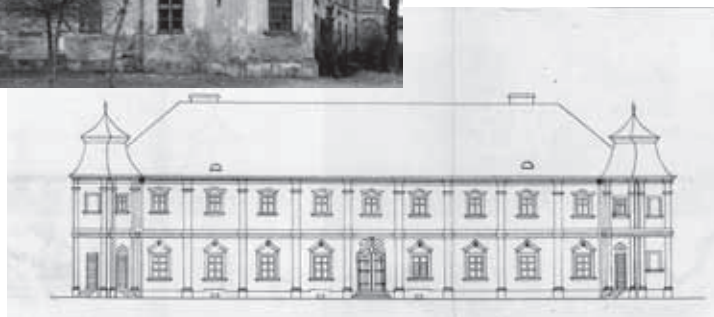
Červený Kláštor, južný pohľad, 1952. Archív PÚ SR, sign. A 1144/10

Kaštieľ v Čakanoch, Archív PÚ SR

◀ 1954, inv. č. 2482/18

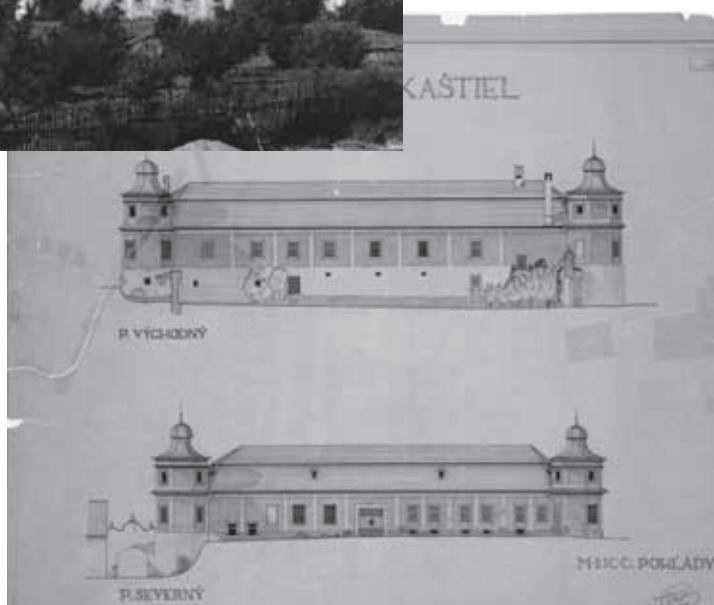
▼ 1952, sign. A 4/10a

Kaštieľ v Kluknave, Archív PÚ SR

◀ 1952, inv. č. 1164/1

▼ 1955, sign. V 4817

miatkových úprav vznikala predovšetkým grafická dokumentácia ako úvodné projekty, realizačné výkresy, plány projekčných prác, plány pamiatkových úprav, plány rezervčných miest ako celkov. Oddelenie dokumentácie sa venovalo nielen vyhotovovaniu fotografickej a filmovej dokumentácie, ale spravovalo aj knižnicu, tzv. starý archív, vyrábalo excerptá, bibliografiu, ikonografickú dokumentáciu a dodávalo historické podklady. Napriek tomu, že agenda štátneho kultúrneho majetku patrila do kompetencie poverenictva, ústav sa jej úplne nevyhol a spracovával podklady na vyhlásenie objektov za štátny kultúrny majetok, riešil inštalácie zbierok, majetkovo-právne a hospodárske otázky a pod. Súčasťou práce ústavu bola od začiatku aj propagačná, prednášková a publikačná činnosť. Doslova „na kolene“ sa začal tvoriť časopis Pamiatky a múzeá, ktorý mal verejnosti prinášať aktuálne správy o stave pamiatkového fondu a otázkach jeho ochrany.

Najväčšia úloha čakala SPÚ v zostavení súpisu pamiatok v jednotlivých regiónoch Slovenska. Bez poznania rozsahu pamiatkového fondu nebolo možné plánovať obnovovacie práce. Už prvý rok existencie ústavu sa preto jeho pracovníci za pomoci vysokoškolských študentov zo Slovenskej univerzity, Slovenskej vysokej školy technickej a pražských škôl, ako aj za účasti pracovníkov Slovenského múzea v Bratislave a Slovenského archeologického ústavu v Martine vydali do okresov Nové Mesto nad Váhom, Ružomberok, Liptovský Mikuláš, Liptovský Hrádok a Myjava, v ktorých vznikli prvé výskumné a súpisové práce. V lete 1951 sa realizovali aj prvé výskumy ľudových domov.⁸ Ústav sa však stále usiloval o to, aby bola úloha základného súpisu pamiatok delimitovaná do Slovenskej akadémie vied, a v tomto zmysle podávalo návrhy svojmu nadriadenému orgánu ešte aj v roku 1955, keď už boli realizované mnohé terénne výskumy.⁹

Najviac operatívnej agendy si, pravdže, vyžadovali obnovovacie práce, ktoré sa diali často živelne, bez akejkoľvek odbornej prípravy, bez vedeckého skúmania a kvalitného projektovania. Opravy realizoval väčšinou Stavokombinát a miestne komunálne podniky, ktorým chýbali odborné pracovné sily, práce na pamiatkach sa zvyčajne presúvali na posledný kvartál roka, keď sa už pridelené finančné kvóty nestačili vyčerpať. Projektovou prípravou sa zaoberal Stavoprojekt Praha a Bratislava – ateliér R, no tieto podniky ani zďaleka nestačili pokryť potrebu projektových dokumentácií vo všetkých slovenských regiónoch. Pravidelne sa preto otvárala otázka samostatného projektového ateliéru na pamiatkové obnovy. Po roku 1954 túto medzeru čiastočne vyplnil Státni ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů, ktorý realizoval zameriavacie a projektové práce aj na území Slovenska. Inžinieri v oddelení pamiatkových úprav si však väčšinou museli vypomôcť sami, historici umenia im nedodávali potrebné vedecké podklady k tým objektom, ktoré sa práve rekonštruovali, pretože vykonávali výskum v úplne inej oblasti.

Z architektonických pamiatok boli v popredí záujmu kaštiele a hrady I. kategórie vyhlásené za štátny kultúrny majetok (hrady Červený Kameň, Gýmeš, Krásna Hôrka, Levický hrad, Oravský hrad, Spišský hrad, Trenčiansky hrad, Zvolenský hrad, kaštiele v Adamovciach, Banskej Bystrici-Radvani nad Hronom, Betliari, Bratislave-Rusovciach, Bytči, Čakanoch, Diviakoch, Fričovciach, Haliči, Humennom, Markušovciach, vo Svätom Antone, Veľkom Bieli, Zemienskych Kostofanoch, Žehre-Hodkovciach, kláštory v Bzovíku a Červenom Kláštore). Väčšina objektov bola pôvodne v správe Poverenictva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy. Po dlhých rokovaníach ich prevzala do správy Národná kultúrna komisia spolu so slohovým zariadením a zbierkami. Realizácia kultúrneho využitia objektov, ako aj adaptačné práce narážali na obrovské ťažkosti, spôsobené najmä obsadením budov núdzovými nájomníkmi a neustálym atakom iných povereníctiev

a miestnych orgánov na ich využitie na iné ako kultúrne účely (pre jednotné roľnícke družstvá a štátne majetky, na domovy sociálnych a zdravotných služieb, na politické školiace strediská, školy a pod.). Väčšina objektov II. kategórie bola v správe Krajských národných výborov – IV. referátov a slúžila na školské účely. Takmer 60 % týchto budov bolo v zlom technickom stave a vyžadovalo si veľké investície na rekonštrukciu. Do opravných, zameriavacích a projekčných prác boli už v roku 1951 zaradené kaštiele, ale aj hrady – Veľký Biel, Chtelnica, Ožďany, Kostolné Moravce, Zvolen, Dolná Mičína, Diviaky, Stará Ľubovňa, Hanušovce a Demjata.¹⁰

Veľkú časť výskumných, projektových a stavebných zložiek viazali projekty asanácie historických jadier miest vyhlásených za mestské pamiatkové rezervácie. Ich cieľom bolo vytvorenie hygienických bytových jednotiek a služieb, čím boli pamiatkové obnovy napojené priamo na národohospodárske plány. Zameriavacie práce v Banskej Štiavnici a Kremnici opäť vykonávali študenti SVŠT pod vedením prof. Dr. Ing. Alfreda Piffľa. Do prác bol samozrejme zapojený aj Stavoprojekt. Prvé bytové jednotky boli už v roku 1951 odovzdané v Levoči, Kežmarku, Spišskej Sobotě, Kremnici a Banskej Štiavnici. Začiatkom 50. rokov sa v stave technickej prípravy, zameriavania a historickej analýzy nachádzalo celkovo 33 objektov, zväčša obytných domov v Kremnici, Banskej Štiavnici, Kežmarku, Levoči, Spišskej Sobotě, Prešove a Bardejove. Pripravovalo sa aj desať objektov v Bratislave, ktorá bola za rezerváciu vyhlásená v roku 1954. Väčšie adaptácie sa realizovali na Starom zámku a v historickej budove Banského múzea v Banskej Štiavnici a na Tökölyho hrade v Kežmarku. Medzi prvé pamiatkové akcie patrila aj rekonštrukcia rodného domu barokového maliara Jána Kupeckého v Pezinku. Z iniciatívy Csemadoku sa v Košiciach začala rekonštrukcia tzv. Rodošovského domu ako pamiatky na Františka Rákociho.¹¹

Politické udalosti roku 1956 neobišli ani ochranu pamiatok. V júni sa konala celoštátna konferencia Komunistickej strany Československa, ktorá sa uzniesla, že je *nutné zaistiť ďalší pokrok v oblasti ochrany pamiatok a starostlivosti o ne, zaistiť čo najširší okruh dobrovoľných pracovníkov a previesť účinnú decentralizáciu na orgány národných výborov* v súlade so základnou zásadou, podľa ktorej *štát poskytuje zákonnú ochranu kultúrnych pamiatok*.¹² Poukazovalo sa najmä na rozdiely v prístupe štátu k ochrane pamiatok v minulosti a súčasnosti. Samozrejme, komunistický model, ktorý právo ľudu na kultúrne dedičstvo zobral doslova, a zo všetkých objektov a predmetov spravil majetok štátu, sa javil ako najlepší spôsob ochrany pamiatok. V novej terminológii mala „štátna pamiatková starostlivosť“ veľký význam *v boji proti kozmopolitizmu pri výchove k socialistickému vlastenectvu a revolučnej národnej hrdosti*.¹³ Iróniou je, že až do roku 1958, keď bol konečne schválený pamiatkový zákon, na Slovensku stále platil uhorský zákon z roku 1881! Niektoré ustanovenia týkajúce sa pamiatok boli roztrúsené v iných zákonoch, takže právne predpisy boli neprehľadné. V praxi neboli dodržiavané a dovtedajšie súdne spory ochrana pamiatok vždy prehrala. V správe pre Byro Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska, ktorú musel SPÚ predložiť koncom januára 1956, a na ktorej sa okrem riaditeľa Švedu podieľali súdruhovia Š. Pisoň, M. Chlup, P. Fodor, Harminc a I. Mačuha, boli konštatované skutočnosti, ktoré nám osvetľujú problémy pamiatkarov – nedostatočné personálne zabezpečenie a nedostatočná výchova nových kádrov, zlé pracovné podmienky, ťažkosti s terénnym výskumom pri chýbajúcich motorových vozidlách, zaostávanie v publikačnej činnosti oproti okolitým krajinám, potreba špeciálneho ateliéru na projektovanie pamiatkových obnov a úprav, ťažkosti s vybudovaním reštaurátorských dielní, nízke mzdové ohodnotenie pracovníkov SPÚ

Kaštieľ v Demjate, Archív PÚ SR,

1967, inv. č. 89703 ►

1957, sign. A 574 ▼

Kaštieľ v Ožďanoch, Archív PÚ SR

1960, inv. č. 8343 ►

1952, sign. A 38/12 ▼

v porovnaní s ostatnými rezortmi. Najvýrečnejšie sú záverečné slová riaditeľa Švedu, ktorý upozorňoval kolegov, že opatrenia majú navrhnuť tak, aby im naozaj pomohli, a nie niečo, čo by museli plniť za druhých.¹⁴

Kaštieľ vo Veľkom Bieli, Archív PÚ SR

◀ 1952, detail vstupnej brány, sign. A 1139/11

▼ 1956, inv. č. 2473

Na riešenie odborných problémov mal SPÚ zriadenú Internú vedeckú radu, ktorá bola poradným orgánom riaditeľa. Jej členmi boli J. Šveda, L. Šášky, Š. Pisoň, B. Kovačovičová, M. Chlup, I. Puškár, P. Fodor, I. Krukovská. Na svojom prvom zasadnutí 22. februára 1956 prerokovala *ideový plán vedeckej činnosti, otázku využitia kaštieľov v Haliči a otázku zrútenia kaštieľa v Šarovciach*.¹⁵ Správa zo zasadnutia nám poskytuje obraz o smeroch, ktoré si ústav vytýčil do

Kaštieľ v Šarovciach, Archív PÚ SR

◀ 1956, inv. č. 5412/1

▼ 1956, sign. A 5369

budúcnosti, ako videl spôsob ochrany pamiatok podložený vedeckým výskumom a ako sa chystal usmerňovať vedeckú činnosť odborných pracovníkov, ktorá mala byť spoľahlivým podkladom na plánovanie. Pamiatky každého kraja sa mali roztriediť do skupín s charakteristickými spoločnými znakmi: štátny kultúrny majetok, mestské rezervácie, skupiny príbuzných typov viažuce sa na určité územné oblasti (východoslovenská štítková renesancia, stredoslovenský renesančný kaštieľ redukovaného typu, gemerské gotické kostoly s freskami a drevenými chórmami), pamiatky pri historických cestách, hrady na určitej strategickej čiare, ojedinelé pamiatky (Jasov, Topoľčianky), pamiatky vzťahujúce sa na určité dejinné udalosti a osobnosti, pamiatky vzťahujúce sa na historický výrobný proces (továrne, manufaktúry, garbiarske, plátennícke, sviečkarské, vinohradnícke, banícke, želiarske domy, mlyny, valchy, udiarne), ľudová architektúra a archeologické nehnuteľné pamiatky, pri ktorých sa vyžadovala spolupráca s archeologickým ústavom. Z ďalších prijatých úloh spomeňme spracovanie dejín pamiatkovej starostlivosti, zhodnotenie doterajších pamiatkových úprav a vypracovanie všeobecných zásad stavebných úprav a reštaurátorských prác, pravidelné publikovanie výsledkov pamiatkových akcií od roku 1945 v zborníku. Takmer všetky tieto úlohy našli svoje vyjadrenie vo výskumných dokumentáciách a odborných publikáciách, pravda, nie v horizonte dvoch-troch rokov, ako si to nadšený kolektív predstavoval, ale v priebehu ďalších desaťročí ochrany pamiatok.

Predpokladom vyhodnotenia a publikovania výsledkov výskumných a obnovovacích prác bol rovnaký spôsob ich dokumentácie. Preto sa Interná vedecká rada na svojom druhom zasadnutí 21. marca 1956 zaoberala návrhmi na zavedenie vedeckej dokumentácie rekonštrukčných a reštaurátorských prác. Nutnosť dokumentácie bola odôvodnená štyrmi základnými argumentmi: potreba zachovania informácií o postupe a uskutočnených prácach pre budúce generácie projektantov a reštaurátorov, zhrnutie administratívneho postupu od začatia akcie do jej skončenia v jednom dokumente, zhromažďovanie materiálu pre dejiny pamiatkovej starostlivosti, kontrola odbornosti uskutočnených prác aj po dlhšom čase. Návrh dokumentácie rekonštrukčných prác a návrh dokumentácie reštaurátorských prác spracované Ladislavom Šášky boli po menších pripomienkach schválené.

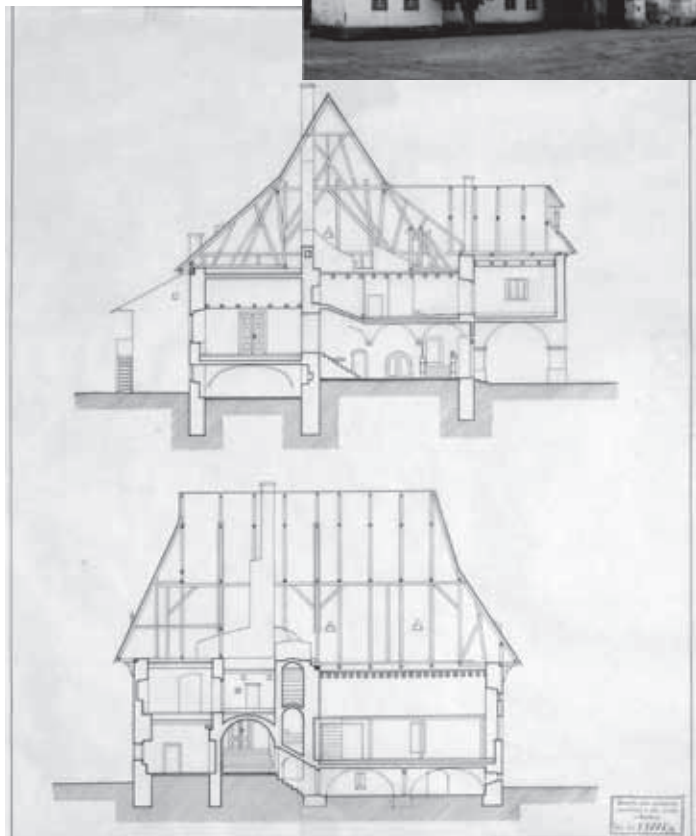
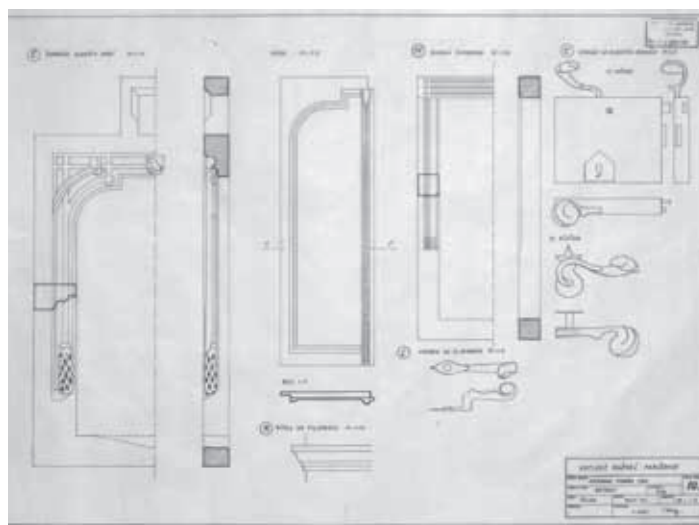
Na konci roku 1957 sa zdalo, že po siedmich rokoch tápania ochrana pamiatok konečne našla efektívny model organizácie práce, ktorého návrh riaditeľ J. Šveda postúpil Poverenictvu školstva a kultúry. SPÚ mal od 1. januára 1958 prejsť organizačnou zmenou, ktorá mala zaručiť vyššiu kvalitu práce, operatívnosť, komplexnosť a dochvilnosť, umožňovala presnejšie určiť rozsah práce a tým aj zodpovednosť jednotlivca, a to všetko so zameraním na praktické potreby ochrany pamiatok. V prvých dvoch-troch rokoch, kým nebude dokončený súpis pamiatok, predpokladal návrh univerzálnosť pracovníkov s vylúčením ich užšej špecializácie, pretože rozsah práce bol vymedzený teritoriálne. Vytvorili sa tzv. výrobné skupiny tvorené architektom, historikom umenia, reštaurátorom – teoretikom a ochrancom prírody, ktoré boli zodpovedné za všetku agendu v určitom regióne (jednotlivé kraje – Bratislava, Nitra, Žilina, Banská Bystrica, Prešov, Košice, mestské pamiatkové rezervácie a rezervácie ľudovej architektúry). Postupný prechod na úzku špecializáciu a maximálnu kvalitu vykonaných prác sa mal zabezpečiť tak, že odborní pracovníci mali všetok svoj „voľný čas“ a osobný záujem venovať určitej špecifickej téme, v ktorej by sa stali špecialistami a poradcami pre ostatných kolegov. Komplexnosť a sebestačnosť prác sa mala dosiahnuť vzájomnou úzkou spolupracou jednotlivých oddelení.¹⁶ Vzápätí sa do SPÚ dostavila komisia Poverenictva školstva a kultúry na čele s J. Šufliarskym, ktorá vykonala preverku pracoviska

Kaštieľ v Parížovciach, Archív PÚ SR

◀ interiér, 1957, inv. č. 4169

▶ západný pohľad, 1963, inv. č. 39666

▼ rez, 1956, sign. V 5008
detaily, 1956, sign. V 5014

a podrobne sa oboznámila s jeho organizačnou štruktúrou. Konštatovala, že návrh organizačnej zmeny vychádza z aktuálnych potrieb ochrany pamiatok, a zároveň odporúčala zvýšenie počtu odborných pracovníkov. Nemôžeme sa ubrániť dojmu, že to bola vedome plánovaná taktická akcia známej dvojice Šveda – Šufliarsky. Tento dnes takmer neuveriteľný návrh organizačnej štruktúry oficiálne založený na osobnej angažovanosti a vzájomnej výpomoci pracovníkov bez nároku na špeciálnu odmenu mal platiť od 1. júla 1958. Vzápätí nato došlo 29. augusta 1958 k schváleniu zákona SNR č. 7/1958 Zb. SNR o kultúrnych pamiatkach, ktorým sa začala nová éra starostlivosti o kultúrne pamiatky. Slovenský pamiatkový ústav bol zmenený na Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, čo, samozrejme, prinieslo ďalšie organizačné zmeny a presuny pracovníkov, no tí už písali novú kapitolu dejín pamiatkovej starostlivosti, ktorú by sme mohli nazvať „érou veľkých výskumov“. Jej čas v našom časopise ešte len príde.

EO

Martina Orosová
Archív PÚ SR Bratislava

Osnova zákona alebo výnosu na zriadenie ústavu, Dôvodová správa zo 14. 8. 1950.

⁴ SNA, f. PŠK, šk. 99. Spis PŠVU č. 128.476/1950, 1. 12. 1950, Dr. Güntherová, Osnova zákona alebo výnosu na zriadenie ústavu, Dôvodová správa zo 14. 8. 1950.

⁵ NESVADBÍKOVÁ, Jiřina. *K vývoji pamiatkovej péče na území Československa. Výběr autentických dokumentů 1918 – 1958*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1983, s. 388-395.

⁶ RÁKOŠ, Elo – RUDOHRADSKÝ, Štefan. *Slovenské národné orgány 1943 – 1968*. Bratislava : Slovenská archívna správa, 1973, s. 501.

⁷ SNA, f. PŠK, šk. 133. Správa o činnosti štátnej starostlivosti na úseku ochrany prírody, 5. 11. 1952.

⁸ SNA, f. PŠK, šk. 133. Spis PŠVU č. 10.076/1952-V/5, Dr. Güntherová, 23. 2. 1952, Správa o činnosti a stave ochrany pamiatok na Slovensku v roku 1951 pre MŠVU v Prahe.

⁹ Archív PÚ SR, fond Slovenský pamiatkový ústav (f. SPÚ), šk. 1. Zápis z pracovnej porady o koordinácii výskumu v oblasti kultúrnohistorických pamiatok, J. Šveda, 13. 1. 1955.

¹⁰ SNA, f. PŠK, šk. 133. Spis PŠVU č. 10.076/1952-V/5, Dr. Güntherová, 23. 2. 1952, Správa o činnosti a stave ochrany pamiatok na Slovensku v roku 1951 pre MŠVU v Prahe.

¹¹ SNA, f. PŠK, šk. 133. Spis PŠVU č. 10.076/1952-V/5, Dr. Güntherová, 23. 2. 1952, Správa o činnosti a stave ochrany pamiatok na Slovensku v roku 1951 pre MŠVU v Prahe.

¹² SNA, f. PŠK, šk. 102. Spis č. 11940/1957-S, Dr. Vacval, 7. 2. 1957, Osnova zákona SNR o kultúrnych pamiatkach, múzeách a galériách – pripomienky.

¹³ SNA, f. PŠK, šk. 135. Spis PŠO č. 63.453/53-dôv., 29. 5. 1953, pre zasadnutie kolégia 1. 6. 1953.

¹⁴ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 1. Zápis pokynov pre vypracovanie správy pre Byro ÚV KSS, J. Šveda, 3. 1. 1956.

¹⁵ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 1. Zápis z 1. zasadania internej vedeckej rady SPÚ, 22. 2. 1956.

¹⁶ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 1. Spis č. 3358/57, J. Šveda 17. 12. 1957, návrh organizácie ústavu od 1. 1. 1958.

¹ Slovenský národný archív (SNA), fond Povereníctvo školstva a kultúry (f. PŠK), šk. 99. Spis PŠVU č. 128.476/1950, 1. 12. 1950, ref. Dr. Güntherová, Osnova zákona alebo výnosu na zriadenie ústavu, Dôvodová správa zo 14. 8. 1950.

² SNA, f. PŠK, šk. 99. Spis PŠVU č. 128.476/1950, 1. 12. 1950, Dr. Güntherová, Osnova zákona alebo výnosu na zriadenie ústavu, Dôvodová správa zo 14. 8. 1950.

³ SNA, f. PŠK, šk. 99. Spis PŠVU č. 128.476/1950, 1. 12. 1950, Dr. Güntherová,

Dejiny ochrany pamiatok vo fonde Slovenského pamiatkového ústavu

Archívny fond Slovenský pamiatkový ústav (SPÚ) predstavuje súbor archívnych dokumentov, ktorý vznikol spracovaním a sprístupnením uchovaných výsledkov práce a činnosti, ktoré v rokoch 1951 – 1958 vykonali predstavitelia jednotlivých štruktúr SPÚ. Materiál zachytáva terénne výskumy a dokumentáciu pamiatok na účely súpisu, návrhy na vyhlásenie chránených pamiatok a rezervácií, stanoviská pre metodickú pomoc pri obnove pamiatok, reštaurovaní výtvarných pamiatok, poradenskú činnosť pre vybrané štátne inštitúcie a propagáciu pamiatok na verejnosti. Teda činnosti, ktoré boli v súlade s vládnym nariadením

ním č. 112 Zb. z 11. februára 1951. Okrem agendy vyplývajúcej z úloh SPÚ je možné pomerne často naraziť na materiál kompetenčne spadajúci pod Poverenie školstva, vied a umení. Išlo hlavne o vyhlasovanie vybraných historických stavieb za štátny kultúrny majetok a následné zachytenie riešenia vlastnícko-užívateľských pomerov a pod. Najlepšie sa celá problematika obsahu fondu SPÚ bude ilustrovať na niekoľkých vzorkách priamo z archívneho materiálu.

Ako prvý príklad je možné uviesť kaštieľ vo Svätom Antone, kde sa pomerne celistvo zachovala vyššie načrtnutá problematika. Národná kultúrna komisia (NKK) v roku 1950 prišla na základe zákona č. 137/46 Zb. s návrhom, aby bol kaštieľ vyhlásený za štátny kultúrny majetok. Poverenie pôdohospodárstva a pozemkovej reformy tento krok uvítalo, no podmienilo ho pretrvávajúcou držbou a správou kaštieľa Československými štátnymi lesmi n. p. Do hry ďalej vstúpil Pôdohospodársky archív, ktorý

mal v pláne zriadiť si expozitúru vo Svätom Antone.¹ Záznam z októbra 1951 o delimitácii majetkových podstát kaštieľa prezradil, že objekt sa 14. apríla 1951 stal štátnym kultúrnym majetkom, správcou bola určená NKK a vlastníkom zostali Štátne lesy. K samotnému prebratiu správcovstva došlo 15. novembra 1951 za prítomnosti Geju Balašu, prednostu Krajskej pobočky Pôdohospodárskeho archívu v Banskej Bystrici ako zástupcu jednej zo zainteresovaných strán. Pri tej príležitosti sa taktiež riešilo založenie Lesnícko-poľovnícko-drevárskeho múzea, pričom prípravné práce mali byť vykonané s nákladom na adaptáciu jednotlivých miestností v hodnote 100 000 Kčs. K záujemcom o prichýlenie v priestoroch kaštieľa sa v druhej polovici roku 1956 pridali aj Ústredný banský archív pre Slovensko v Banskej Štiavnici. Banský archív sa musel vysťahovať zo svojej pôvodnej budovy, do ktorej sa mali presťahovať nájomníci, ktorí boli deľožovaní z budov pripravených na rekonštrukciu. Záujem o priestory pretrvával aj v nasledujúcom období. Roľnícke skladištné družstvo (RSD) Banská Štiavnica už pred rokom 1950 zabralo a využívalo niekoľko miestností kaštieľa ako „dočasný“ sklad obilia.² V roku 1958 boli pridelené priestory bývalých maštali pre Jednotné roľnícke družstvo (JRD) vo Svätom Antone, aby sem „dočasne“ umiestnil svoje dojnice. JRD jedným dychom podalo aj požiadavku na príľahlý skleník, ktorý plánovalo využiť na pestovanie zeleniny. V takto prehustenom priestore dochádzalo iste neraz ku krízovým situáciám. Jedna taká sa pracovníkom SPÚ dostala na stôl v roku 1955, keď si údajne s. Petrinová prisvojila vstup do kaštieľa z parku, pretože bol hneď vedľa jej bytu a obmedzila tak prístup ostatným sťažujúcim sa nájomníkom, ktorým tak zostal len vchod z dvora.³ Niet sa teda čo čudovať, že keď historická budova kaštieľa dostávala riadne zabrat, tak už v roku 1951 povolávala NKK odborníka SPÚ, aby prišiel posúdiť trhliny v stropoch a múroch objektu, ktoré sa i naďalej vďaka ťažkej technike RSD rozširovali. SPÚ na opísanú žiadosť reagoval v tom zmysle, že na uvedenú problematiku odborného pracovníka toho času nemal a odporúčal NKK, aby sa obrátila na Stavoprojekt. Nevhodné využitie objektu „prinieslo svoje ovocie“ v noci zo 4. na 5. mája 1958. Silne narušené juhozápadné murivo, oslabené vybúraním garážových otvorov a rozšírením dverí i premávkou ťažkých mechanizmov, zväzajúcich do kaštieľa obilie na „dočasné“ uskladnenie, povolilo a za silného buchotu pokleslo. Vytvorila sa tým trhlinka siahajúca od prízemnia objektu až po prvé poschodie. Trhliny sa ďalej objavili aj na vnútorných priečkach, pričom náhly nerovnomerný pokles muriva znemožnil voľné otváranie a zatváranie dverí v postihnutej časti. Na 5. mája 1958 bola preto zvolaná obhliadka stavu kaštieľa pracovníkmi SPÚ s určením ďalších postupov.

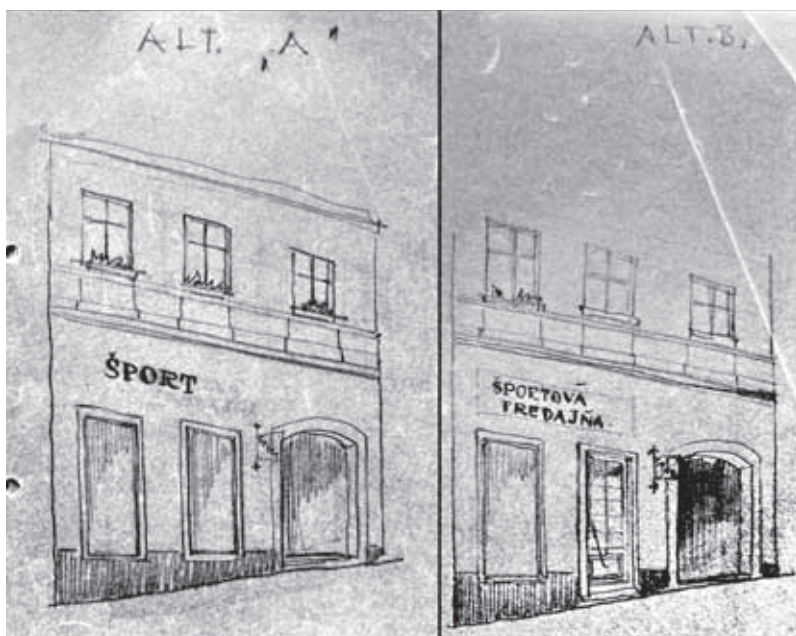
Jednou zo spomínaných úloh SPÚ bolo prezentovať pamiatky a pamiatkovú obnovu na verejnosti. Osvetová činnosť mala takpovediac strategický význam. Okrem dobe poplatnej propagácie nového spoločensko-ideologického režimu boli pamiatky, a to je podstatnejšie, verejnosti prezentované ako vlastníctvo ľudu. Túto snahu je, samozrejme, možné chápať z niekoľkých hľadísk. Čo však nás zaujíma je nosná myšlienka, že poškodzovaním kaštieľov, zámkov, kúrií či sakrálnych objektov si ľud poškodzoval vlastný majetok. Pre vzbudenie všeobecného povedomia sa ako najvhodnejšie javili výstavy pre širokú verejnosť. Prvá výstava Štátna starostlivosť o ochranu pamiatok sa konala už v druhej polovici roku 1952. Zachované archívne materiály a fotodokumen-

tácie informujú o uskutočnení výstav v Bratislave⁴ a Košiciach.⁵ V Bratislave bola umiestnená v budove dnešného Slovenského národného múzea, ktoré malo vyčleniť priestory kaviarne od 15. augusta 1952 do 30. septembra 1952.⁶ Z ďalších zachovaných materiálov sa už len dozvedáme o akútnosti umyť okná a urgentne vrátiť druhú sadu kľúčov od zapožičaných priestorov. O niečo viac svetla vnáša archívny materiál týkajúci sa Košíc, kam sa výstava presunula. Jej predpokladané sprístupnenie bolo dohodnuté s Krajským národným výborom (KNV) Košice na začiatok novembra. Sťahovacie auto, objednané na 31. októbra 1952, malo ihneď po naložení vystavovaných predmetov odísť do Košíc a materiál zložiť vo Východoslovenskom múzeu. Na inštaláčne práce, ktoré sa začali 10. novembra 1952, bola určená firma Hron n. p., pričom ich vedením Poverenictvo školstva, vied a umení poverilo Dr. Güntherovú. Súčasne bola požiadaná o spracovanie textov k jednotlivým vystavovaným predmetom. Išlo z prevažnej časti o fotografie pamätihodností košického kraja a mesta Košíc, zachytených v rôznom stave zachovania, resp. poškodenia a adaptácie, ktoré boli zasadené do plagátov alebo máp. Tie dopĺňali napríklad závesné olejomalby a akvarely zapožičané zo Spišského múzea v Levoči.⁷ Múzeum bolo požiadané aj o plastický model Spišského hradu, ktorý však nemohol byť dodaný pre absenciu prepravného obalu. Pozdržanie dodávky upevňovacích tabúl i samotných fotografií a ich zväčšenie otvorenie výstavy posunulo oproti plánu takmer o mesiac.

Jeden z najvýznamnejších úkonov, ktorý Slovenský pamiatkový ústav vykonával počas svojej existencie, boli zameriavacie práce a súpis pamiatok Slovenska. To predpokladalo prvotný a systematický terénny výskum, aby bolo možné pristúpiť k samotnému vyhláseniu pamiatok a pamiatkových rezervácií, resp. pamiatkovej obnove ako takej. S etapovitým prieskumom sa začalo už v rokoch 1950 – 1951 a dialo sa tak aj s pomocou poslucháčov a študentov Slovenskej univerzity, Slovenskej vysokej školy technickej a poslucháčov niektorých českých vysokých škôl.⁸ Dôkazom tejto činnosti vo fonde sú správy zo služobných ciest a denníky z obhliadok pamätihodností pracovníkmi SPÚ. K týmto materiálom majú čo do obsahovej stránky blízko tlačivá, ktoré boli adresované národným výborom lokálnej pôsobnosti. Ako vec vybavenia majú vpísané „kultúrna pamiatka, zistenie vlastníka“, správca a zároveň aj na aktuálneho užívateľa objektu. Odôvodnením bolo zabránenie ďalšieho poškodzovania a ničenia kultúrnych pamiatok, „na údržbu ktorých naše ľudovodemokratické zriadenie prispieva veľkým obnosom.“ S takýmito tlačivami sa môžeme stretnúť najmä v rokoch 1954 – 1957. Nemenej zaujímavé sú odpovede, kde sa môžeme dozvedieť o dobovom stave pamiatky. Napríklad stav kaštieľa v Podunajských Biskupiciach v roku 1955 bol v nezávideniahodnej situácii.⁹ Po úteku majiteľa bol kaštieľ opustený, vinou čoho dochádzalo k degradácii objektu. V dôsledku bytovej núdze boli v rokoch 1949 – 1951 nesystematicky a svojvoľne niektoré miestnosti opravené tamojšími občanmi. Z pôvodných troch traktov malo stredný rozobrať JRD a materiál mal byť použitý na stavbu hospodárskych budov. Ostatné dva traktory v správe Miestneho národného výboru (MNV) sa mali nachádzať v rozvalinách a ich oprava mala byť podľa MNV nákladnejšia ako novostavba. V obdobných

Plagát z výstavy Štátna starostlivosť o ochranu pamiatok. Nové využitie pamiatkových objektov

Návrhy adaptácie predajne Šport v Banskej Bystrici akceptovateľné SPÚ. Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 11, inv. č. 141. Stanovisko k úprave objektu predajne Šport

Zameranie starého stavu domu č. 48/II v Banskej Štiavnici z roku 1951. Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 12, inv. č. 174. Zameriavacie práce na objektoch MPR

hláseniach sa môžeme stretnúť s tým, že dopytovaný objekt bol za vojny zásahom ťažko poškodený, vykradnutý miestnym obyvateľstvom, použitý na sklad obilia či ako stajňa hospodárskych zvierat, v lepšom prípade adaptovaný na bytové priestory.

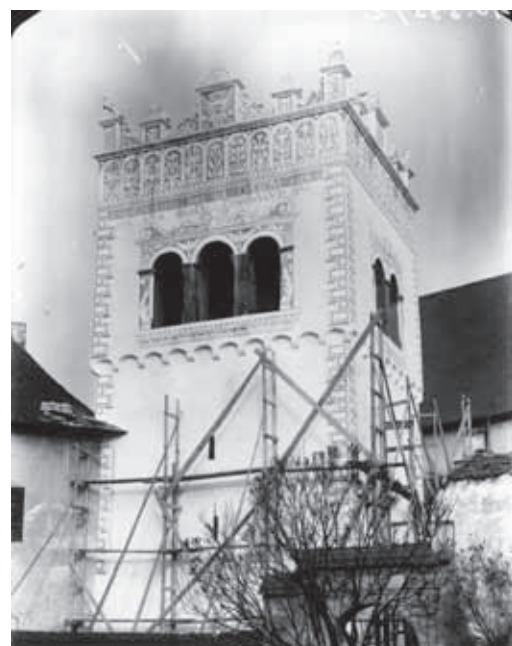
Výnimočné bolo, keď sa takýto zásah nedial zo svojvôle občanov, ale o povolenie sa obrátili na samotné poverenie, ktoré postúpilo záležitosť na vyjadrenie SPÚ. Takto sa napríklad traja miestni obyvatelia obrátili so svojou žiadosťou na zodpovedných vo veci odpredaja stavebného materiálu.¹⁰ Ten sa mal získať zbúraním objektov predhradia Červeného Kameňa. Uvedené objekty mali byť podľa opisu ťažko poškodené, najmä zničené strechy mali spôsobovať premokanie budov a ich chátranie. Z toho spomenutí obyvatelia usúdili, že „budovy pravdepodobne nebudú reštaurované a svojim výzorom špatia okoliu a tak budú zbúrané“.¹¹ Takto nadobudnutý materiál sa mal upotrebiť pri stavbe ich vlastných rodinných domov, čím by sa podľa ich slov ušetril nový stavebný materiál a pomohlo sa tak nedostatku. Našťastie,

mi bolo meškania približne 100 rokov. Opísaná bola koncepcia záchranu pamiatok, kde pri potrebe pamiatkových úprav 5 000 objektov, z toho 120 hradov, sa významné a zachovalejšie hrady, menovite Bratislavský hrad, Červený Kameň, Trenčiansky hrad, Oravský hrad a Krásna Hôrka, majú zrekonštruovať. Významné, ale značne schátrané hrady, ako Strečno, Spišský hrad a pod., sa majú konzervovať a zvyšok po kompletom zdokumentovaní sa mal nechať na dožitie. Náklady na prípadné aspoň minimálne konzervačné práce, boli vyčíslené na jeden milión korún, čo pri počte 120 hradov ďaleko presahovalo možnosti doby.¹³

I z tohto dôvodu sa pristúpilo k systémovému riešeniu, keď z poškodených objektov nachádzajúcich sa v havarijnom stave alebo v blízkej budúcnosti neuplatniteľných, bol mobiliár, lovecké trofeje, maľby, ale i zrkadlá a lustre dislokované do relatívne zachovaných, resp. bezpečnejších objektov, akými boli už spomenutý hrad Červený Kameň, Bojnický zámok, Oravský hrad alebo Krásna Hôrka. Práve takouto cestou sa ocitla výbava kaš-

Kežmarok zvonica, Archív PÚ SR, 1953, sign. V 4825

Kežmarok zvonica, Archív PÚ SR, 1954, inv. č. 875

ústav zaslal k tejto veci zamietavé stanovisko s odôvodnením, že napriek nulovej pamiatkovej hodnote budov sa počíta s ich uplatnením v rámci riešenia celého hradného areálu v perspektívnej úprave na garáže pre automobily turistov. Ku cti miestnych obyvateľov slúži aspoň to, že o materiál oficiálne požiadali, asanáciu mienili riešiť podľa postupov stanovených prípadnou komisiou, rumovisko očistiť a za získaný materiál zaplatiť v hotovosti 3 000 Kčs. Boli totiž prípady, keď osadníci a záhradkári kradli z hradu Červený Kameň stavebný materiál a zhotovovali si z neho králikárne. V tejto činnosti im zabránil až zásah verejnej bezpečnosti.

Hoci ľudovodemokratické zriadenie podľa svojich slov prispievalo na údržbu pamiatok „nemalým obnosom“, nebol v povojnovej republike priestor ani peniaze na záchranu všetkých pamiatkových pokladov minulosti. Pozorovala to aj doba poplatná angažovaná verejnosť, citlivo vnímajúca rozdiely medzi českými krajinami a Slovenskom. Tak sa napríklad sprostredkované denníkom Smena obrátil v polovici 50. rokov istý občan na SPÚ so žiadosťou o stanovisko k záchrane hradu Pajštún, resp. osadenia informačných tabúl.¹² Ako občan poukázal na to, že takúto prax bolo možné vidieť v ostatnej časti republiky. Odpoveď SPÚ ocenila záujem verejnosti o ochranu pamiatok. V stanovisku je možné sa dočítať, že so systematickou ochranou pamiatok na Slovensku sa začalo až v rokoch 1952/1953, čiže za českými krajinami

tieľa z Borčíc na hrade Červený Kameň, o čom svedčí zoznam oddisponovaných predmetov a zázpisnica vyhotovená v prítomnosti bývalej majiteľky Alžbety Šipekyovej.¹⁴ Tieto hrady a zámky sa mali stať akousi výkladnou skriňou, vzorkovnicou toho, čo sa zachovalo z čias feudalizmu. Aj keď je oprávnené sa domnievať, že v povojnových rokoch si zariadenie niektorých opustených šľachtických sídiel našlo pár nových majiteľov z blízkeho i širšieho okolia, vďaka zachovaným inventárom, nachádzajúcim sa v archívnom fonde SPÚ, sa dá aspoň čiastočne rekonštruovať skladba vnútorného zariadenia niekdajších panských sídiel. Do pozornosti treba uviesť *Inventár všetkých objektov hradu Krásna Hôrka zhotovený na nariadenie Dionýza Andrásyho* z roku 1912,¹⁵ ktorý sa vymyká časovému rámcu fondu SPÚ, no nenašlo sa preň súcejšie umiestnenie a taktiež vhodne dopĺňa inventáre a zoznamy z rokov 1950 až 1953.¹⁶ Zaujímavým čítaním je zázpisnica spísaná pri kontrole strieborných predmetov uložených NKK v budmerickom kaštieli a priložený porovnávaci inventárny záznam, oproti predošlému stavu značne ochudobnený.¹⁷ Za skvost je možné považovať aj zoznam knižnice Pálfiocov z hradu Červený Kameň, na ktorej spracovanie mali byť prizvaní študenti Slovenskej univerzity a konkrétne i archivári.¹⁸

V nadväznosti na zistenie vlastníka, správcu či užívateľa kultúrnej pamiatky boli v podobe tlačiva vydávané povinnosti

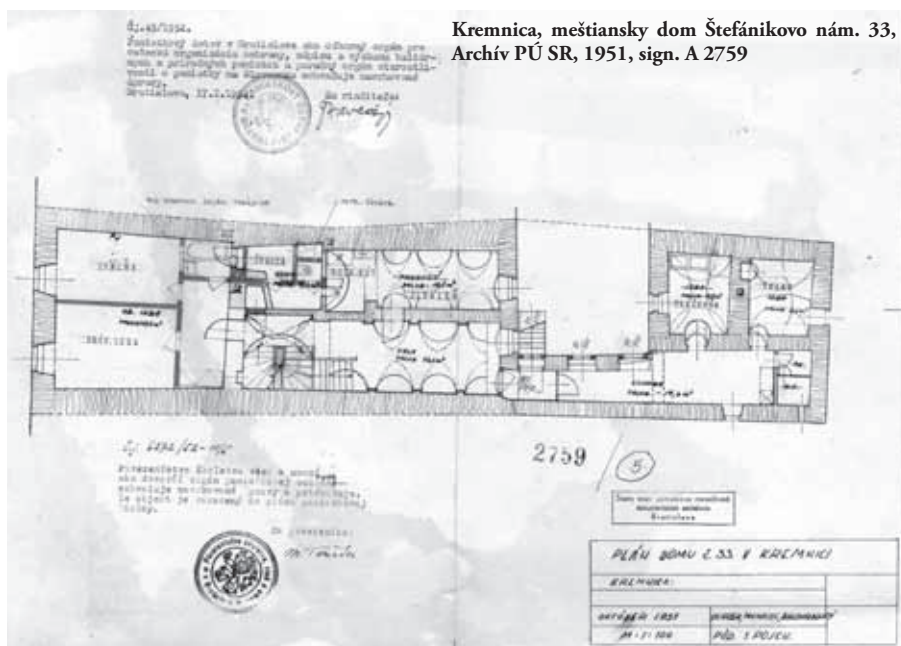
vlastníka, operatívneho správcu a užívateľa kultúrnej pamiatky. Menovaný boli poučení o znení vybraných právnych noriem a sankciách pri ich nedodržaní. Kultúrne pamiatky „sú svedkami kultúrnej vyspelosti našich predkov a preto sa trestá ich úmyselné zničenie alebo poškodzovanie pokutou 50 000 Kčs a odňatím slobody až na dobu 6 mesiacov.“ Nielen niektorí občania, ale ani samotné štátne inštitúcie nevnímali vždy svedkov kultúrnej vyspelosti predkov s osvietenským nadšením. Nedostatok bytov pre občanov, kancelárií pre administratívu, uskladňovacích priestorov, či snaha o oživenie hospodárskeho i kultúrno-spoločenského života v obciach a mestách, viedli k častým konfliktným situáciám medzi vlastníkmi – užívateľmi a Slovenským pamiatkovým ústavom. Snaha aplikovať nové, resp. dostupné materiály pri oprave pamiatkovo chránených objektov, napríklad použiť plechovú alebo eternitovú krytinu namiesto nedostatkových drevených šindľov či bobrovky, naniesenie brizolitovej omietky namiesto hladkej vápennej, cementovej plomby, elektrifikácia, výmena vykurovacích telies, zavádzanie vody a budovanie kanalizácie, k tomu všetkému sa vyjadrovali odborníci z SPÚ.

Veľmi častá a živá bola korešpondencia medzi majiteľmi alebo užívateľmi budov v rámci zriaďovaných mestských pamiatkových rezervácií. Do konca 50. rokov 20. storočia vzniklo 10 mestských pamiatkových rezervácií (MPR). K najstarším, ktorých vznik sa datuje do roku 1950, patria MPR Banská Štiavnica, Bardejov, Kežmarok, Kremnica, Poprad-Spišská Sobota, Prešov, Spišské Podhradie-Spišská Kapitula. O štyri roky sa k nim pridala Bratislava a klub výnimočných na dlhú dobu uzavrela v roku 1955 MPR Banská Bystrica. Mestské pamiatkové rezervácie mali pomôcť k zachovaniu starého pôdorysu mesta a pôvodnej výškovej zástavby. Nechávali sa vyniknúť dominanty miest, opravili sa poškodené historické budovy a adaptovali na moderné bývanie, verejné a sociálne účely. Pamiatková údržba sa začínala zameraním starého stavu budovy, nasledovalo historiko-estetické hodnotenie a posúdenie významu stavby vzhľadom na jej umiestnenie v uličnom kontexte.¹⁹ Robilo sa tak komplexne, ale i jednotlivito so zreteľom na význam a hodnotu toho-ktorého objektu. Rozdelenie historických objektov podľa pamiatkovej hodnoty načrtáva opatrenie prijaté Ministerstvom školstva, vied a umení 24. marca 1952 v podobe Smernice č. j. 64 508/1952-V/8 pre pamiatkovú údržbu, ktorá bola uverejnená a publikovaná v Zbierke obežníkov pre KNV pod č. 152, ročník IV. číslo 14. O pamiatkovej hodnote budov v rámci MPR čo-to napovie aj zbežný pohľad na dochovaný materiál z jednotlivých obnovovacích akcií. „Bežné“ pamiatkové budovy boli označované v dokumentoch len číslom popisným či orientačným v rámci uličného systému a ich úprava sa riešila v rámci bloku viacerých domov. Významovo dôležitejšie objekty boli evidované pod názvami niekdajších majiteľov či osôb s nimi spätých. Zachoval sa materiál z pamiatkovej obnovy Rhódyho domu v Bardejove, Thurzovho i Benického domu v Banskej Bystrici, Rákocziho domu v Prešove či Rücknerovho domu a domu Sitnajovských v Banskej Štiavnici.

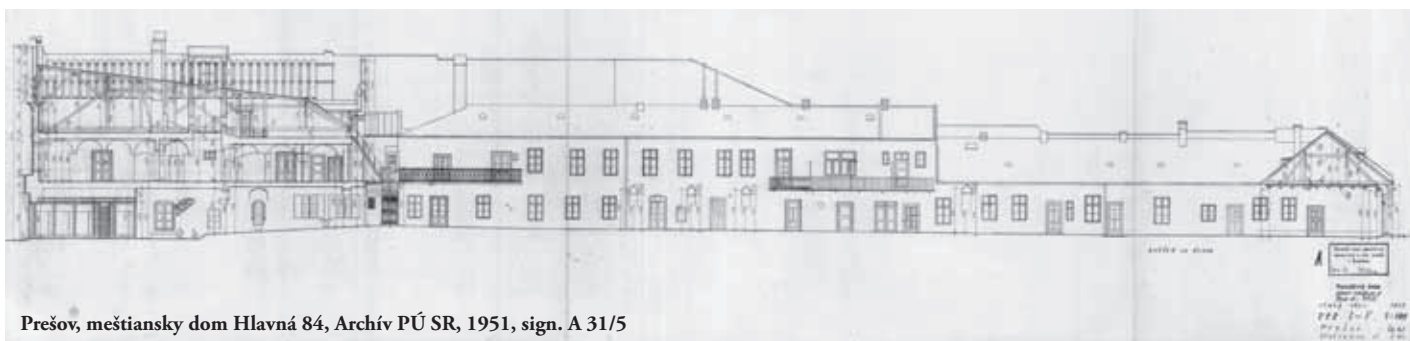
Snaha SPÚ o zachovanie historického rázu mestských jadier nenachádzala medzi bežnými občanmi pochopenie a stála často v opozícii k živým a spontánnym snahám o rekonštrukciu vojnovou i zubom času nahľodaných budov. Adaptácia prízemných priestorov meštianskych domov na predajne či obchody bola sprevádzaná snahou o vybudovanie nového vchodu, presunutie okien, zväčšenie výkladov, či ako v prípade predajne Šport v Banskej Bystrici, vyložením výkladnej časti obchodu pred fasádu domu.²⁰ Takéto návrhy a požiadavky boli kategoricky zamietnuté alebo poslané na prepracovanie. Obdobne sa postupovalo pri posudzovaní žiadostí na aplikovanie moderných prvkov, akými boli svojho času neónové reklamy. Takýto prípad bol taktiež riešený v Banskej Bystrici, kam si Odbor pre výstavbu rady MsNV vyžiadala osobnú účasť zástupcu SPÚ, aby pomohol posúdiť nahromadené žiadosti.²¹ Ústav v tejto súvislosti vydal stanovisko, že je „zásadne proti neónovým reklamám na námestí, ktoré sú nevhodne umiestnené na fasádach domov.“ Neónové svetlá bolo možné povoliť len v úprave spolu s plastickým písmom tak, že neónové trubice by boli priamo umiestnené v žliabkoch týchto písmen alebo z druhej strany, aby osvetľovali písmená sekundárne. Zároveň sa SPÚ domáhal zaslania každej žiadosti na posúdenie. Že

nešlo o marginálnu záležitosť svedčí pozvánka na poradu, ktorá bola zvolaná na podnet Odboru miestneho hospodárstva, dopravy a obchodu MsNV v Banskej Bystrici spolu s obchodnými podnikmi a Združením maloobchodných podnikov. Menovaní zistili, že úroveň obchodnej siete, výkladová tvorba a neónová reklama ani zďaleka nezodpovedá požiadavke, akú má spĺňať socialistická predajňa. Následne bolo konštatované, že s ohľadom na snahu obchodných podnikov rozširovať obchodné jednotky, zavádzať nové progresívnejšie formy predaja, rozširovať a upravovať výkladné skrine dochádzalo medzi zástupcami obchodných organizácií, NV a SPÚ k rozporom. Preto pri ďalšom riešení kultúrnosti predaja i formy obsluhy sa prihliadnutím na zachovanie a renovovanie historických pamiatok sa zainteresovaní uzniesli na tom, aby „tieto otázky boli riešené spoločným úsilím a to nielen jednotlivito, ale komplexne a v perspektíve.“²²

Kremnica, meštiansky dom Štefánikovo nám. 33, Archív PÚ SR, 1951, sign. A 2759

Okrem meštianskych domov bola v rámci novej mestskej výstavby pod drobnohľadom aj fortifikačná architektúra. Napriek tomu, že hradby boli jedným z oficiálnych atribútov mestskosti, dejinným vývojom sa ich význam dostal do úzadia a v niektorých prípadoch sa ich existencia stala priamou prekážkou ďalšieho rastu mesta. Väčšinou bola táto prekážka vyriešená asanáciou, pričom materiál sa znovu použil pri mestskej výstavbe. Zachovanie a obnova mestských múrov, hradiieb, bášť, vežičiek a brán spada-

Prešov, meštiansky dom Hlavná 84, Archív PÚ SR, 1951, sign. A 31/5

la pod riešenie pamiatkovej ochrany objektov v rámci MPR. Za ich zachovanie môžeme byť vďační aj tomu, že i napriek svojmu pôvodnému určeniu sa pre nich vždy našlo aktuálne využitie. Pretože ani objekty mestského opevnenia nemohli stáť nevyužité bokom od spoločenského diania a hospodárskych potrieb ľudu. Napríklad Hrubá bašta v Bardejove, v ktorej malo svojho času Rolnícke skladištné družstvo sklad obilia. V roku 1952 však platobná nespôsobilosť RSD zapríčinila, že o objekt prejavil záujem aj podnik Vesna, ktorý chcel baštu využiť ako skladové priestory na textil. K adaptácii bašty mal podnik Vesna prispieť 4 000 000 Kčs. KNV preto zadal Stavoprojektu požiadavku na vypracovanie projekčných skíc na obe prípustné alternatívy.²³ Iný spôsob využitia Hrubej bašty pochádzal zo záznamov z roku 1955, keď SPÚ v stanovisku nemal námietky, aby si miestny astronomický krúžok zriadil v bašte svoju pozorovateľňu.²⁴ Okrem nájomno-užívateľských pomerov sa zachovala dokumentácia z pamiatkovej obnovy bašty. Pôsobivý je mechanický a chemický rozbor omietky, ktorý bol nutný k neskoršiemu farebnému zjednoteniu omietky fasády, takisto ako zápis z architektonického dozoru ako príloha k stavebnému denníku. Aj vďaka takýmto drobnostiam je svet bohatší. Vďaka svedomitému prístupu pamiatkarov sa môže súčasný turista potešiť pohľadom z veže Baziliky sv. Egídia na pôsobivý systém bašt a mestského opevnenia v Bardejove. Podobný pocit snáď nadobudne aj bádateľ z archívnych materiálov popisujúcich pamiatkovú obnovu Renesančnej,²⁵ Školskej,²⁶ Štvorhranej,²⁷ Okrúhlejšej²⁸ či Hrubej bašty.²⁹ Archívny fond Slovenský pamiatkový ústav predstavuje súbor 785 abecedne radených lokalít, ktoré boli natoľko výnimočné, že si vyslúžili pozornosť pracovníkov SPÚ. Tento článok si nedáva za cieľ mravčie zmapovanie a predstavenie každej jednej z nich. Na tomto priestore by to ani nebolo možné. Jeho cieľom je skôr výber vzorky niekoľkých zaujímavostí, ktoré boli zaznamenané a uchovávali sa do dnešných dní. Odzrkadľujú snahu pracovníkov SPÚ o zachovanie kultúrneho dedičstva a osvetovú činnosť medzi ľudovými masami. Z veľkej časti totiž schopnosť pamiatkarov ochrániť, alebo dokonca zachrániť tú-ktorú pamiatku, od Bratislavského hradu počnúc, až po najodľahlejšiu drevenicu na samote končiac, determinoval a determinuje vzťah miestneho obyvateľstva a jeho pozitívny, alebo aspoň pasívne nedeštruktívny prístup k pamiatkovým hodnotám.

Obdobne by sa dalo rozprávať aj o archívnych materiáloch. Stupeň zachovania i informačná hodnota toho-ktorého spisu, resp. jednotliviny značne kolíše. Na jednej strane sa vo fonde SPÚ zachovala dokumentácia z pamiatkovej obnovy i adaptácie, inventáre, plány, skice či fotodokumentácia, na strane druhej sú lokality, o ktorých sa zo sledovaného obdobia zachovali len vyplnené tlačivá, upovedomujúce vlastníka, operatívneho správcu a užívateľa kultúrnej pamiatky o jeho povinnostiach. To by si mal uvedomiť aj potenciálny bádateľ, aby jeho očakávania neboli prevýšené sklamaním. Ako pamiatkari nestavajú nové objekty, aby ich mohli následne vyhlásiť za pamiatku, tak ani archívári nevyrábajú dokumentačný materiál na kolene, ale uchovávajú,

ochraňujú, spracúvajú a sprístupňujú nadobudnutý materiál od svojej materskej inštitúcie a jej predchodcov. Jedným z nich bol aj Slovenský pamiatkový ústav a jeho dokumentácia v podobe spracovaného archívneho fondu, ktorý sa ponúka na bádanie pre všetkých záujemcov.

☞

Lukáš Svěchota
Archív PÚ SR Bratislava

¹ Archív Pamiatkového úradu Slovenskej republiky (PÚ SR), fond Slovenský pamiatkový ústav (f. SPÚ), šk. 84, inv. č. 2189. Delimitácia majetkových podstát kaštieľa.

² Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 84, inv. č. 2188. Dokumentácia z adaptačných prác a pamiatkovej obnovy.

³ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 84, inv. č. 2191. Nájomno-užívateľské pomery v kaštieli.

⁴ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 27, inv. č. 499. Prenájom kaviarne na výstavu Štátna starostlivosť o ochranu pamiatok.

⁵ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 50, inv. č. 1180. Príprava výstavy Štátna starostlivosť o ochranu pamiatok.

⁶ Výstava trvala od 6. septembra 1952 do 6. októbra 1956, podrobné informácie sú dostupné v ŠÁŠKY, Ladislav. Výstava štátnej starostlivosti o ochranu pamiatok. In *Pamiatky a múzeá*, 1952, roč. 1, č. 1, s. 7-17.

⁷ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 58, inv. č. 1353. Výstava Štátna starostlivosť o ochranu pamiatok, pozri tiež Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 72, inv. č. 1852. Zapožičanie obrazov od prof. J. Töröka pre účely výstavy.

⁸ GÜNTHEROVÁ, Alžbeta. Ochrana pamiatok na Slovensku a jej dnešné úlohy. In *Pamiatky a múzeá*, 1952, roč. 1, č. 1, s. 49.

⁹ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 26, inv. č. 472. Zistenie vlastníka kultúrnej pamiatky – kaštieľa.

¹⁰ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 32, inv. č. 630. Stanovisko k asanácii predhradia a odpredaju stavebného materiálu.

¹¹ Archív PÚ SR, ref. 10.

¹² Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 19, inv. č. 315. Stanovisko k záchrane hradu Pajštún.

¹³ Archív PÚ SR, ref. 12.

¹⁴ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 19, inv. č. 314. Súpis oddisponovaného mobiliáru kaštieľa.

¹⁵ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 51, inv. č. 1201. Inventár všetkých objektov hradu Krásna Hôrka zhotovený na nariadenie Dionýza Andrásyho.

¹⁶ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 51, inv. č. 1200. Inventáre predmetov na hrade Krásna Hôrka.

¹⁷ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 29, inv. č. 573. Dokumentačný a inventarizačný materiál k strieborným predmetom uloženým v kaštieli.

¹⁸ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 34, inv. č. 710. Inventarizácia knižnice Pálfiocov z hradu Červený Kameň.

¹⁹ GÜNTHEROVÁ, Alžbeta. Ochrana pamiatok na Slovensku a jej dnešné úlohy. In *Pamiatky a múzeá*, 1952, roč. 1, č. 1, s. 50.

²⁰ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 11, inv. č. 141. Stanovisko k úprave objektu predajne Šport.

²¹ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 11, inv. č. 144. Stanovisko k reklamným neónom na fasádach pamiatkovo chránených objektov.

²² Archív PÚ SR, ref. 20.

²³ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 13, inv. č. 204. Pamiatková obnova Hrubej bašty.

²⁴ Archív PÚ SR, ref. 22.

²⁵ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 14, inv. č. 206. Pamiatková obnova Renesančnej bašty.

²⁶ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 14, inv. č. 207. Pamiatková obnova Školskej bašty.

²⁷ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 14, inv. č. 208. Pamiatková obnova Štvorhranej – Millerovej bašty.

²⁸ Archív PÚ SR, f. SPÚ, šk. 14, inv. č. 209. Pamiatková obnova Veľkej – Okrúhlejšej bašty.

²⁹ Archív PÚ SR, ref. 22.

Konštituovanie ochrany prírody v Slovenskom pamiatkovom ústave

Ked' sa 15. marca 1951 zakladal Pamiatkový ústav so sídlom v Bratislave, málokto tušil, akú dominantnú úlohu zohrá okrem pamiatkovej starostlivosti práve v slovenskej ochrane prírody. Už aj preto, lebo po jeho konštituovaní ešte vo svojej štruktúre nikoho fyzicky neobsadil do zložky ochrany prírody. Štatút nového ústavu určil aj jeho úlohu. Podľa neho to mal byť odborný orgán na vedeckú organizáciu ochrany, súpisu a výskumu kultúrnych a **prírodných pamiatok**. V organizačnom poriadku Pamiatkového ústavu v § 1 sa hovorí: *Pamiatkový ústav v Bratislave je štátne, vedecké a výskumné stredisko v odbore ochrany pamiatok kultúrnych a prírodných na Slovensku, podlieha Poverenictvu*

Pracovníci Poverenictva pôdohospodárstva v Pieninskom národnom parku, Archív PÚ SR, 1954, inv. č. 2743/1

školstva, vied a umení. V § 3 sa hovorí o jeho organizačných zložkách. V odbore historického výskumu a evidencie sa nachádza aj osobitná skupina **e) prírodné pamiatky**.

Udalosti v povojnovom Československu a jeho štátnej a administratívno-spoločenskej štruktúre vyžadovali vyrovnat' sa aj s takým odvetvím nadvstavby spoločnosti, ako bola v tom období ešte len rodia sa ochrana prírody. V prvej Československej republike ochrana prírody na Slovensku rezortne patrila pod pražské Ministerstvo školstva a národnej osvety, ale bezprostredne na Slovensku ju riadil Vládny komisariát (od roku 1923 Štátny referát na ochranu pamiatok na Slovensku). Ochrana prírody bola organická súčasť pamiatkovej starostlivosti, zaužívaný bol aj pojem „prírodné pamiatky“, preto bolo samozrejmé, že ak sa ochrana prírody mala zaradiť do nejakej celoplošnej organizácie, do úvahy prichádzala len pamiatková starostlivosť. Po vzniku Pamiatkového ústavu v Bratislave ochrana prírody ešte nebola pripravená na organizačné a personálne zaujatie svojho miesta v rodiacej sa celoslovenskej organizácii, ktorá nasledujúcich 30

rokov bude s vynikajúcimi výsledkami pôsobiť na Slovensku. Ak chceme byť historicky celkom presní, tak ochrana prírody sa v tomto ústave začala personálne utvárať až o rok neskôr (v závere roku 1952), ale to je už len administratívny detail na historickej križovatke vo vývoji slovenskej ochrany prírody.

Nadriadeným orgánom bolo aj pre ochranu prírody Poverenictvo školstva, vied a umení (PŠVU), na ktorom existoval referát prírodných pamiatok, ktorý viedol Július Matis. PŠVU malo v kompetencii vyhlasovanie prírodných rezervácií a chránených území, ktorých bolo v tom čase na Slovensku 31 s celkovou rozlohou približne 56 000 ha (vrátane Tatranského národného parku

Sivá Brada, Archív PÚ SR, 1954, inv. č. 3263/1

– TANAP). Počas roka 1951 vyhlásilo PŠVU osem nových chránených území a vo vyhlasovaní pokračovalo aj v ďalších rokoch. Do roku 1955 vyhlásilo ďalších 45 prírodných rezervácií.

Pri vzniku Pamiatkového ústavu a jeho personálnom obsadení sa počítalo aj s dvomi pracovníkmi (referentmi) na ochranu prírody, v ktorých pracovnej náplni malo byť regionálne plánovanie, legislatívne návrhy a expertízy. Prvým pracovníkom, ktorý prišiel do Slovenského pamiatkového ústavu tvoriť koncepciu ochrany prírody a postupne plánovať jej úlohy, bol od 1. októbra 1952 lesník **Ing. Milan Pacanovský**. Prvým písomne známym a uchovaným spisom vo veci ochrany prírody je spis č. 1594/52 zo dňa 20. novembra 1952 : *Referent Pacanovský zasielal PŠVU, referátu ochrany prírody a krajiny, k rukám súdruha Matisa návrh predbežných opatrení na obnovenie prírodnej rezervácie v Pieninách, návrh na riešenie parku v Hodkovciach a posúdenie možnosti zriadenia prírodnej rezervácie v Moravských horách pri Piešťanoch*. V tomto období prebiehal na Slovensku proces s vylavňovaním kaštieľov s príľahlými parkami. Kaštiele boli dáva-

né do užívania rôznym subjektom, ale parky sa snažilo preberať Poverenie školstva, vied a umení s cieľom ich ochrany (napr. parky v Stupave, Rusovciach, Hodkovciach, Betliari). Dodajme, že prevažne s negatívnym výsledkom. Štátne lesy v tých rokoch videli aj v historických parkoch národohospodársky záujem.

Druhým pracovníkom vznikajúceho oddelenia ochrany prírody sa stal od 1. februára 1953 botanik **doc. RNDr. Ján Futák, CSc.**, ktorý sa stal vedúcim oddelenia, a tretím bol nakrátko právnik **Baránik** (od júla 1953 do mája 1954). V spisovej agende sa zachovala správa o služobnej ceste Dr. Futáka do Chotína v apríli 1953, kde rokoval s miestnymi orgánmi o zriadení rezervácie na chotínskych pieskoch. Veľká časť parcely budúcej

ústavu ako právnik pracoval aj budúci pracovník úseku ochrany prírody **Ivan Mačuha**.

Systém práce založený na dôslednom plánovaní neobišiel ani ochranu prírody. Koncom roka 1954 podali traja pracovníci oddelenia odpočet práce za uplynulý rok, ktorý nám ukazuje dôležité skutočnosti. K prvým predmetom ich záujmu patrili „prehľadné výskumy“ (pravdepodobne išlo len o orientačné súpisy) v lokalitách Vrátna, Súľov, Manín, Biely Váh, TANAP, Dreveník, Turňa nad Bodvou, Hradová pri Košiciach, Dúbrava, Kozárovce, Kováčovské kopce, Salka. Robil sa tiež prieskum parkov pri objektoch v Oravskom Podzámku, Svätom Antone, Diviakoch, Hodkovciach, Červenom Kameni, Zemianskych Kostolňanoch a Markušovciach. Pomocou expertov sa čiastočne vykonala prieskum rašelinísk v Kline a v Suche hore na Orave. „Systematický výskum“ sa nevykonala žiaden, pre iné dôležitejšie úlohy, ako bola napríklad príprava komplexných podkladov na vyhlásenie rezervácií Timoradza, Pieniny, Ladmovce, Jasov, Zádielska dolina, Turniansky hrad, TANAP (vymedzenie prísnych rezervácií), Dreveník, Dúbrava, Vrátna, Súľov, Manín, Oravská priehrada, oblasť Demänovskej a Svätôjanskej doliny.

Hlavné línie štátnej ochrany prírody, ktoré sa v podstate dodržiavali v najbližších rokoch, načrtol prezieravý Dr. Futák v dokumente Úlohy ochrany prírody a krajiny. Správa síce začína významom ochrany prírody, ktorú formuloval Lenin, ale to bol pravidelný úvod všetkých dôležitejších materiálov tej doby. Pokračuje politickým významom ochrany prírody, ktorý spočíva v tom, že *nám pomáha vytvoriť si správny dialektický svetozor na celé dianie v prírode. Z hľadiska národohospodárskeho sa môže na prvý pohľad zdať, že záujmy ochrany prírody sú v rozpore so záujmami národohospodárskymi, lebo žiadame obmedzenie niektorých úkonov, ako je pasenie, výrub, lámanie kameňa atď. Skvelým príkladom nám musí byť Sovietsky sväz. Po tomto povinnom politickom úvode sa dostávame k meritu veci. Materiál rozoberá nutnosť rezervácií, teda územnej ochrany a tiež druhovej ochrany. Nasleduje krátky historický exkurz ochrany prírody a zaujímavý, správny postreh autora: *Za tzv. Slovenského štátu ochrane prírody sa nevenovala vôbec žiadna starostlivosť a rezervácie neboli rešpektované. V správe sa znovu opakuje, že od roku 1956 bude v zmysle pripravovaného zákona o ochrane prírody zriadený samostatný ústav ochrany prírody. Apeluje sa na potrebnú dobrú spoluprácu so štátnou správou, národnými výborami na všetkých stupňoch riadenia, ale aj na všetky spolupracujúce organizácie v územiach, ktoré sú predmetom ochrany prírody – lesné a poľnohospodárske podniky, vodné hospodárstvo, turistika a cestovný ruch. Pri budovaní siete chránených území správa už vtedy nabádala uprednostňovať kvalitu chránených území pred ich kvantitou. Mimoriadnu dôležitosť materiál prikladal revíziám a kontrolám vyhlásených rezervácií. Konštatuje tiež, že k vyhláseným rezerváciám neexistuje žiadny dokladový materiál (budúce rezervačné knihy), o niektorých rezerváciách sa ani nevie kde ležia. Niektoré rezervácie správa navrhuje zrušiť. Pokiaľ ide o parky, správa navrhuje preniesť kompetencie na národné výbory. Správa končí odporúčaním, aby sa požiadalo Poverenie kultúry na spoluprácu so Slovenskou akadémiou vied na riešenie problémov ochrany prírody a krajiny.**

Prelomom, ktorý nahradil prekonanú starú konzervátorskú ochranu prírodných pamiatok novou, možno povedať už ekologicky chápanou komplexnou ochranou prírody, sa stal zákon SNR č. 1 z 18. októbra 1955 o štátnej ochrane prírody (Zb. SNR, čiastka 1, 28. októbra 1955) ako jeden z prvých tohto zamerania na svete a vôbec prvý v Československu. Podľa tohto zákona *štát chráni na základe vedeckých poznatkov prírodu ako celok, záro-*

TANAP, pracovníci Poverenia pôdohospodárstva, Archív PÚ SR, 1954, inv. č. 2744/4

Veľký Rozsutec, Archív PÚ SR, 1958, inv. č. 7754/1

rezervácie bola zničená archeologickými vykopávkami, menšiu časť poznačila ťažba piesku. Dr. Futák vyznačil na mape, ktorá časť územia sa bude chrániť, a ako píše, *bude to vďačný študijný materiál*. Pracovné podmienky prvých ochranárov nám osvetľuje záver správy, v ktorej sa Dr. Futák sťažuje, že nemohol dokončiť fotodokumentáciu, lebo sa mu pokazil fotoaparát od filmov značky Foma, *ktoré majú veľmi lajdácky vypracované cievky*. Po Ing. Pacanovskom a Dr. Futákovi od 1. decembra 1954 nastupuje do SPÚ zoológ **RNDr. Ján Darola**. V dobovom zázname čítame, že *títo traja pracovníci mali k dispozícii iba dva stoly a preto posledne menovaný pracuje bez pracovného stola*. V roku 1954 bol do oddelenia ochrany prírody nakrátko zaradený ako technický pracovník a účtovník **Dezider Uhrín**. Na sekretariáte riaditeľa

veň jej významné časti ako výtvary s ich prírodným prostredím, ako aj krajinu s jej typickými znakmi, čím pomáha zachovávať, obnovovať, zvyšovať a využívať prírodné bohatstvá našej vlasti. Zákon zároveň ustanovil opatrenia týkajúce sa zásadných zásahov do prírodných pomerov, ktoré by podstatne mohli zmeniť prírodu ako celok, ďalej kategórie, evidenciu a spôsob ochrany chránených častí prírody, povinnosti vlastníkov pozemkov. Do sféry ochrany prírody začleňuje jaskyniarstvo. Na jeho prípravu sa podieľali aj pracovníci SPÚ.

Politické mlyny začínajú v druhej polovici 50. rokov mlieť aj na ústave. Ing. Pacanovský spracoval ďalšiu koncepciu osamostatnenej ochrany prírody, začo bol obratom odvolaný z funkcie a nahradený lesníkom **Ing. Eugenom Kotliarevským**, ktorý sa onedlho tiež niečím ideologicky prevínol, bol odvolaný a nahradili ho lesníkom **Ing. Edgarom Hošekom**. Ing. Hoška si stranické orgány zrejme dobre neprevertili, pretože onedlho vyšlo najavo, že bol vysokým funkcionárom slovenského skautingu a navyše presvedčeným saleziánom. A tak nielenže bol odvolaný z funkcie, ale aj prepustený z ústavu. Prichádzajú noví pracovníci – geograf **Dr. Ján Drdoš**, lichneológ **Dr. Ivan Pišút** a botanik **Dr. Hajduk**.

K najproduktívnejším a najprezieravejším ochranárom na Slovensku patril bezpochyby Ing. Milan Pacanovský. Z jeho publikovanej práce Perspektívy ochrany prírody a krajiny na Slovensku (časopis Ochrana prírody č. 7/1957) sa okrem iných veľmi podnetných postrehov a úvah dočítame aj o dvoch hlavných úlohách, ktoré stáli pred ochranou prírody na Slovensku: rajonizácia krajiny podľa kvality prírodných podmienok a spolupráca so zložkami rajónového a územného plánovania a inými projekčnými zložkami, a dobudovanie siete chránených prírodných území a objektov a ich výskum. *Cieľom rajonizácie je prevedenie klasifikácie plôch na základe prírodovedeckých a výtvarných kritérií, čím sa získajú podklady jednak pre územné plány (plochy určené pre rezervácie, chránené krajinné oblasti, rekreačné oblasti, kúpeľné oblasti, ochranné pásma atď.), jednak pre navrhovanie stupňa ochrany pre chránené územia a objekty. Rajonizácia sleduje súčasne preventívne usmernenie stavebnej a exploatačnej činnosti v oblastiach prírodovedecky a krajinársky najcennejších.* Tento článok považujeme za základný koncepčný materiál, ktorým Pacanovský jasnozrivo predvídal stav ochrany prírody na dlhé desaťročia do budúcnosti. Podáva v ňom prehľad všetkých území na Slovensku podľa geografických celkov, ktoré si vyžadujú rôznu stupeň ochrany. Budúcnosť mu dala za pravdu, dnešný stav národných parkov a chránených krajinných oblastí je takmer identický s jeho návrhom.

Ešte v období, keď oddelenie ochrany prírody v SPÚ nebolo ani poriadne vybudované, vznikali snahy o jeho odčlenenie od ochrany pamiatok a vytvorenie samostatného ústavu na ochranu prírody a krajiny. Najväčším iniciátorom týchto snáh bol samotný Dr. Futák. V Perspektívnom pláne rozvoja ochrany prírody bol načrtnutý nevídaný dynamický nárast počtu pracovníkov, ktorý sa mal od roku 1955, keď v ochrane prírody pracovali traja ľudia, zvýšiť až na 22 pracovníkov v roku 1960, samozrejme v samostatnom ústave ochrany prírody. Táto snaha, ale v danej dobe len fikcia, sa naplnila až o 21 rokov neskôr. Nevytvorenie samostatného ústavu bolo pre Dr. Futáka dôvodom na odchod z SPÚ. Jeho odchod z vedúceho postu oddelenia ochrany prírody SPÚ môžeme dnes považovať za veľmi nepriaznivú skutočnosť pre slovenskú ochranu prírody. Jednak mal v tom čase premyslenú a rozpracovanú koncepciu ďalšej činnosti štátnej ochrany prírody na Slovensku a jednak bol prirodzenou vedúcou autoritou, aká slovenskej ochrane prírody vždy chronicky chýbala. Ťažkosti

spolunazívania ochrancov prírody s ochrancami pamiatok sa naplno prejavili v kauze Vodné dielo Liptovská Mara. Z SPÚ išiel na Poverenie školsťva a kultúry list s dvomi rozličnými stanoviskami. Kým pamiatkari stavbu absolútne rezolútne odsúdili a nesúhlasili s vodným dielom, ktoré by trvalo zničilo najstaršie osídlenie Liptova, oddelenie ochrany prírody vytvorenie nového vodného elementu v Liptove odobrilo s podmienkou predchádzajúceho záchranného inventarizačného výskumu v oblasti.

Obhajcovia spoločnej organizácie namietali, že „ochranári“, či už pamiatok alebo prírody, majú v spoločnosti väčšiu váhu, keď vystupujú ako jeden celok v silnej spoločnej organizácii. Tento názor nakoniec prevážil a ochrana prírody ostala súčasťou

Súľovské skaly, Archív PÚ SR, 1955, inv. č. 4037/4

Turniansky hrad, Archív PÚ SR, 1953, inv. č. 1815/2

pamiatkovej starostlivosti až do roku 1981. Jej „rovnocenné“ postavenie bolo vyjadrené aspoň v názve nástupníckej organizácie Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, aj v názve Krajských ústavov štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody pri troch krajských národných výboroch.

Akokoľvek boli 50. roky 20. storočia politicky drastické, v pamiatkovej starostlivosti to boli roky mladického a odborného zrenia, výsledkom čoho boli plody súpisu pamiatok a sieť chránených území na Slovensku.

Viliam Stockmann
Malinovo

ARCHÍVNA BURZA

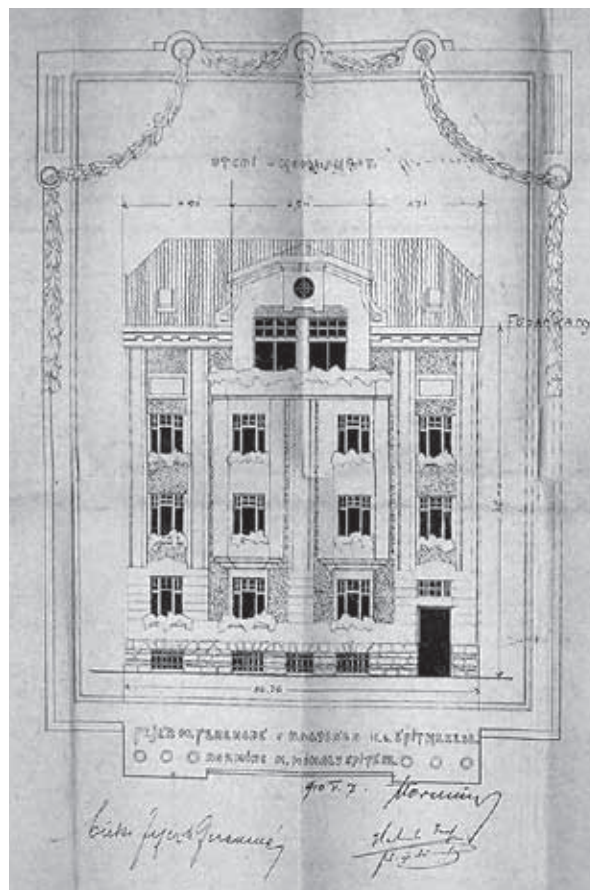
Predbežné poznámky k výskumu budapešianskych prác Milana Michala Harminca

Typologicky a štýlovo rozmanitá, počtom mimoriadna tvorba Milana Michala Harminca je v poslednom období predmetom sústredenejšieho záujmu zo strany historikov architektúry. Bádanie sa posúva viac do hĺbky, koncentrujúc sa na vybrané typologické druhy a detaily. Napriek týmto kladným skutočnostiam je harmincovská problematika stále otvorená, s mnohými bielymi miestami. Medzi ne radíme i staviteľovu mimoriadne plodnú budapešiansku etapu (1887 – 1915).

Príslušné state Toranovho základného príspevku na danú tému¹ a úvod katalógu k výstave konanej v roku 1992² ostali dodnes ojedinelými pokusmi o načrtnutie šírky Harmincových aktivít v centre Uhorska. Možnosť overiť a revidovať niektoré staršie názory ponúkla účasť na grantovej úlohe realizovanej na pôde Fakulty architektúry STU.³ V septembri 2011 sa uskutočnila cesta so zámerom zdokumentovať podklady k budovám projektovaným Harmincom uložené v Archíve hlavného mesta Budapešť (*Budapest Fővárosi Levéltár*, ďalej BFL) a obrazom zaznamenať ich súčasný stav. Text je predbežným zhrnutím poznatkov získaných štúdiom dobových zdrojov a spoznaním objektov in situ.

Agenda Harmincovej kancelárie fungujúcej na rôznych adresách v Pešti sa podľa majstrových spomienok stratila už v roku 1915. Písomnosti vzťahujúce sa na podnikateľskú činnosť, doklady o skúškach a torzo korešpondencie nájdeme v kópiách v architektovej pozostalosti prístupnej v Archíve výtvarného umenia SNG.⁴ Vzhľadom na rozsah tohto príspevku sa v nasledujúcich riadkoch pokúsime len o krátku charakteristiku skúmaných archíválií a budov. Objekty sme rozdelili do dvoch skupín. Do prvej patria tie, ku ktorým sú k dispozícii pôvodné výkresy, prípadne aj ďalšie podklady. Druhú tvoria budovy, kde dostupná literatúra uvádza Harmincovo autorstvo. V našom bádani sme sa mohli opierať v zásade len o neúplný súpis diel

doplňujúci Toranovu štúdiu. Prvým krokom bolo zistenie aktuálnych adries a následne parciel, kde hľadané architektúry stoja, resp. donedávna ešte stáli.⁵ Dokumenty sme študovali v zbierke plánov stavebných úradov hlavného mesta.⁶ Pre vyhľadanie zložky príslušnej stavby je rozhodujúce poznanie parcelného čísla (*helyrajzi szám*). Fascikel zvyčajne obsahuje okrem vykonávacích plánov (a ich prípadných úprav) aj grafické a písomné doklady o mladších zásahoch na stavbe. Medzi písomnosťami tiež nájdeme kolaudačné rozhodnutia odvolávajúce sa na čísla a dátumy stavebných povolení. Tieto údaje môžu byť nápomocné pri ďalšom hľadaní vo fondoch BFL.

M. M. Harminc: Nárys hlavného priečelia nájomného domu pre p. Fejérovú na Nagytemplom utca 25 (1910). BFL – Tervtár, fasc. č. 36314.

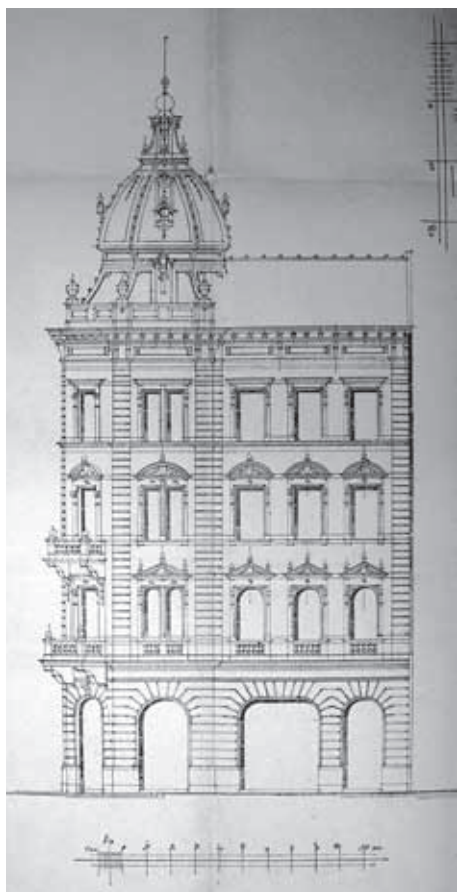
Pravdepodobne najstaršou Harmincovou samostatnou realizáciou v Pešti je **nájomný dom Istvána Krella a jeho manželky na Üllői út 103.**⁷ V zložke sa nachádza päť plánov s podpisom *Harmincz Mihály*. Na výkrese s pôdorysmi jednotlivých podlaží je datovanie 15. apríla 1897. Neorenesančný, trojposchodový nárožný objekt je kratším hlavným krídlom orientovaný k frekventovanej ceste, dvojtraktové bočné ohraničuje Márton utca. Parter s obchodnými prevádzkami člení plastická pásová rustika, uplatňujúca sa aj na vyšších podlažiach. Fasády prelamujú pravidelné rady okien s rôznymi typmi nadokenných štítov. Architekt navrhoval zdôrazniť nárožie prevýšenou kupolou. Či sa daný zámer stal skutočnosťou, nevieme. Harminc sa do tejto perspektívnej lokality „vrátil“ ešte dvakrát, prostredníctvom stavieb pre Jakaba Krella (Márton utca 35) a Aladára Bulyovszkého (Üllői út 101).

S menom stavebníka Bulyovszkého sa stretávame už na návrhu **nájomného domu na Nagymező ut. 29.**⁸ Zložka pod týmto číslom zahŕňa štyri výkresy podpísané Harmincom a inžiniermi

Mauzóleum rod. Luppá-Mandič

Foto: P. Buday

M. M. Harminc: Nárýs hlavnej fasády nájomného domu Istvána Krella (1897). BFL – Tervtár, fasc. parc. č. 37216.

Karolom Sturmom a Jánom Feketeházým. Pôdorysom, podlažnosťou a dispozíciou sa náročný objekt s valcovým arkierom v centre Pešti blíži k vyššie opísanému Krellovmu domu. Reliéf fasád je výrazne bohatší, s aplikovaním neobarokových detailov sústredujúcich sa do parapetných plôch, suprafenestier a atík. Pôvodne klasicistický **nájomný dom** základiny Nauma a Heleny Bozdovcov **na Hercegprímás ut. 4⁹** bol v roku 1903 s najväčšou pravdepodobnosťou upravený podľa Harmincových plánov. Obsah fasciklu tvoria pôdorysy jednotlivých podlaží a nárýs hlavného priečelia. Oproti predstave zachytenej na výkrese uličnej fasády je výsledok zdržanlivejší, zachovávaajúci pomerne strohý ráz vonkajšieho obrazu stavby. **Nájomný dom** manželky Ferenca M. Fehéra **na Nagytemplom ut. 25¹⁰** musel v nedávnej minulosti uvoľniť miesto výstavbe novej štvrte. Šesť zo 45 fólií v zložke nesie Harmincov podpis a pečiatku kancelárie na Veres Pálné ut. 19.¹¹ Pavlačový dom na pôdoryse nepravidelného písmena E stál na hlbkovo orientovanej parcele. Bol podpivničený pod celým pôdorysom a mal štyri nadzemné podlažia. V podkroví sa rátalo s bytom spojeným s fotografickým ateliérom. Kresba hlavnej fasády z mája 1910 znázorňuje symetrické, 5-podlažné, štvorosové priečelie s dvojicou trojbokých

arkierov a terasou v úrovni strechy. Exteriér s minimom dekoratívnych prvkov vyniká čistými, geometrickými líniami, miesto dekoru tu zastupuje členitý raster okien a práca s rôznymi povrchovými štruktúrami. „Klasicizujúci“ rám okolo kresby ako by prízvukoval štýl priečelia, reagujúci na dobovo aktuálny prúd šíriaci sa v architektúre po roku 1900.

Architektov nepochybne najimpozantnejší budapeštiansky projekt sa viaže opäť k Aladárovi Bulyovszkému. **Nájomný „palác“ na Üllői út 101¹²** postavili v rokoch 1911 – 1912 vedľa domu Istvána Krella. Fascikel obsahuje 12 pôvodných plánov, resp. ich modifikácie datované júnom až augustom 1911. Architekt navrhol päťkrídlovú stavbu s dvomi vnútornými dvormi. Po úpravách sa dispozícia zmenila na štvorkrídlovú. Dvojtraktové bočné krídla boli odsadené od hranice parcely smerom dovnútra. Dekoratívne bola ponatá len uličná fasáda päťposchodového „paláca“ s trojicou oblých arkierov. Celkový obraz priečelia graduje v manzardových strechách. Neobarokový ornament sa redukoval do malých ohraničených plôch, modelácia stien je viacplošná. Osobitne zaujmú náročné umeleckoremeselné detaily ako kované zábradlia balkónov a pavlačí, a tiež výplne hlavných vstupov. Špecifický prípad predstavuje **dom Aladára Vajdicsa na Dózsa György út 58** z rokov 1897 – 1898. Reprodukciu pôdorysu prízemnia zverejnil E. Toran, avšak bez uvedenia zdroja.¹³ Fasády neobarokového domu s malebnou siluetou, s výrazným stredným rizalitom s bočnými, pôvodne otvorenými loggiami, si zjavne žiadajú obnovu, stav interiéru nie je známy. Nateraz nám chýbajú pôvodné dokumenty k neorokokovému domu **dr. Mihajlovicsa na Szerb ut. 8** z roku 1898, **nájomnému domu dr. Magyarovicsa a Dáši Malátsovej na Váci utca 41/a** a domu **Jakuba Krella na Márton ut. 35**. Nedostatok času, ako aj absencia relevantných údajov potrebných na vyhľadanie príslušných materiálov neumožnili skúmať rad ďalších, najmä vilových objektov.

Napriek tomu, že sa nachádza mimo hlavného mesta, pokladáme za vhodné zmieniť sa aj o **mauzóleu rodín Luppa a Mandics v meste Pomáz**, ležiacom

približne 10 km severne od Budapešti. Mauzóleum z roku 1912 je situované na miernej vyvýšenine *Klisza-domb* v severovýchodnej časti sídla. Žiaľ, ani malebné prostredie a výhľad do okolia nepotlačia žalostný dojem z roky zanedbávaného objektu. Mauzóleum v Pomáze je centrálou na osemuholníkovom základe zastrešenou kupolu. Jej monumentálny, až sochársky vyznievajúci charakter podporuje masívny vápencový obklad tehlových múrov a oporných pilierov, ako aj plasticita mohutného kladia a ríms obiehajúcich po celom obvode hrobky. Architektúra v niektorých detailoch predznamenáva stavbu mauzólea baróna Kuffnera v Sládkovičove z roku 1926.

Ako sme mohli vidieť, Harmincova budapeštianska činnosť sa primárne sústreďovala na obytné stavby. Naopak, mimo hlavného mesta dokladá Toranov zoznam predovšetkým sakrálné realizácie objednávané ortodoxnou cirkvou. Tieto aktivity tvoriace osobitnú veličinu bude potrebné skúmať samostatne. Archív fungujúci pri Srbskom múzeu (*Szerb múzeum*) v Szentendre je v tomto smere pre našich bádateľov ešte neznámym územím. Dodajme, že zatiaľ jedinou, archívnymi zdrojmi bezpečne doloženou Harmincovou sakrálnou architektúrou v Maďarsku je gréckokatolícka kaplnka v meste Balasagyarmat.¹⁴

Naším príspevkom sme chceli

Nájomný dom dr. Vajdicsa na Dózsa György út 58

Foto: P. Buday

predstaviť málo známy segment diela jedného z „nestorov slovenskej architektúry“ a zároveň načrtnúť možnosti jeho skúmania v BFL. Tvorcovia slovenského pôvodu v Budapešti, ktorých rad zďaleka nezačína a nekončí menom M. M. Harminc, si do budúcnosti vyžadujú zvláštnu pozornosť. Dúfajme, že naznačená téma sa raz dočká svojho spracovania otvárajúceho nový pohľad na spoločné stavebné dedičstvo 19. storočia. ∞

Peter Buday
Odbor štátneho informačného
systému PÚ SR

(Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA č. 1/0417/11 *M. M. Harminc – od historizmov k moderne a funkcionalizmu.*)

Nájomný dom Aladára Bulyovszkého na Nagymező utca 29
Foto: P. Buday

Výplň hlavného – uličného vstupu nájomného domu Aladára Bulyovszkého na Üllői út 101. Foto: P. Buday

¹ TORAN, Eduard. Architekt Milan Michal Harminc. In SAUČIN, Ladislav (ed.) *Z novších výtvarných dejín Slovenska. Súbor štúdií a materiálov.* Bratislava : SAV – KTaDU, 1962, s. 329-334, s. 337.

² HADIK, András. Előszó. In *Milan Michal Harminc (1869 – 1964) A Szlovák Nemzeti Galéria és az O.M.F. Magyar Építészeti Múzeumának kiállítása.* Katalóg výstavy realizovanej vo februári 1992 zostavili András Hadik a Pál Ritoók. Budapešť : OMF – MÉM, 1992, s. 5-6.

³ Grant VEGA č. 1/0417/11 M. M. Harminc – od historizmov k moderne a funkcionalizmu. Kolektív riešiteľov: Jana Pohaničová (vedúca grant. úlohy), Matúš Dulla, Peter Vodrážka, Danica Šoltisová, Peter Buday.

⁴ Archív výtvarného umenia Slovenskej národnej Galérie v Bratislave, osobný fond arch. Milana Michala Harminca (ďalej ako AVU SNG – MMH). Inventár zostavený Annou Zajkovou.

⁵ Za pomoc pri identifikovaní adres a pozemkov ďakujem Tamásovi Csákimu (BFL). Okrem nájomného domu pani Fehérovej, uvedeného aj v tomto príspevku, zanikol tiež dom Manó Drungera na Tavasz ut.

⁶ BFL, Budapest Főváros Építési Ügyosztályok tervtára (ďalej len BFL – Tervtár).

⁷ BFL – Tervtár, h. r. sz. 37216. *Krell István Úr és neje III emeletes bérházának tervezete Budapest IX. kerület Üllői út 8753 h. r. sz.*

⁸ BFL – Tervtár, h. r. sz. 29206. *Bulyovszky Aladár úr építkezése, VI. Nagymező utca 29. sz.*

⁹ BFL – Tervtár, h. r. sz. 24543. *Pesti gör. kel. szerb egyházközség [: Bozda-Naum és Ilona alapítvány :] V. ker. Nagykorona utca 4 sz. házának átalakítási tervrajza.*

¹⁰ BFL – Tervtár, h. r. sz. 36314. *Fejér M. Ferencné Ő nagysága építkezése / Nagytemplom utca 6957 h. r. sz.*

¹¹ Harmincova kancelária dostala priestor v neorománskej budove srbského kolégia, zv. *Thökölyanum* postaveného podľa návrhu arch. Alexandra Fellnera. Nevylučujeme, že slovenský staviteľ bol zapojený do tohto podujatia.

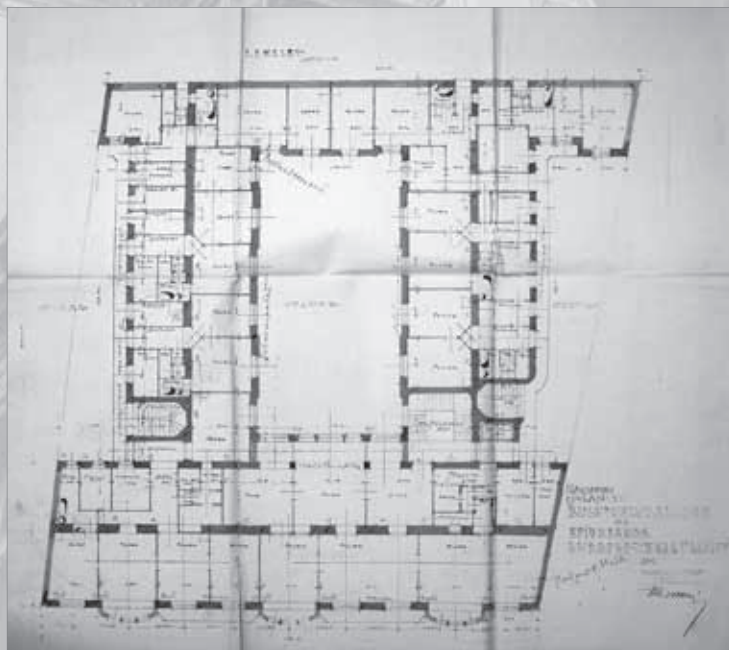
¹² BFL – Tervtár, h. r. sz. 37215. *Nagysagos gyula-falú Bulyovszky Aladar Úr építkezése Budapest IX. kerület, Üllői út 101.*

¹³ TORAN, ref. 1, s. 332. Ústav dejín umenia SAV v Bratislave, dokumentačná zbierka, č. neg. 23646.

¹⁴ AVU SNG – MMH, sign. 24 B III 1; sign. 24 B III 2 a sign. 24 B III. 5. V čongrádskom župnom archíve (*Csongrád Megyei Levéltár*) v Segedíne by sa mali nachádzať plány úprav miestneho gréckokatolíckeho chrámu. Podľa: HADIK, ref. 2, s. 6.

Hlavné priečelie nájomného domu Aladára Bulyovszkého na Üllői út 101
Foto: P. Buday, 2011.

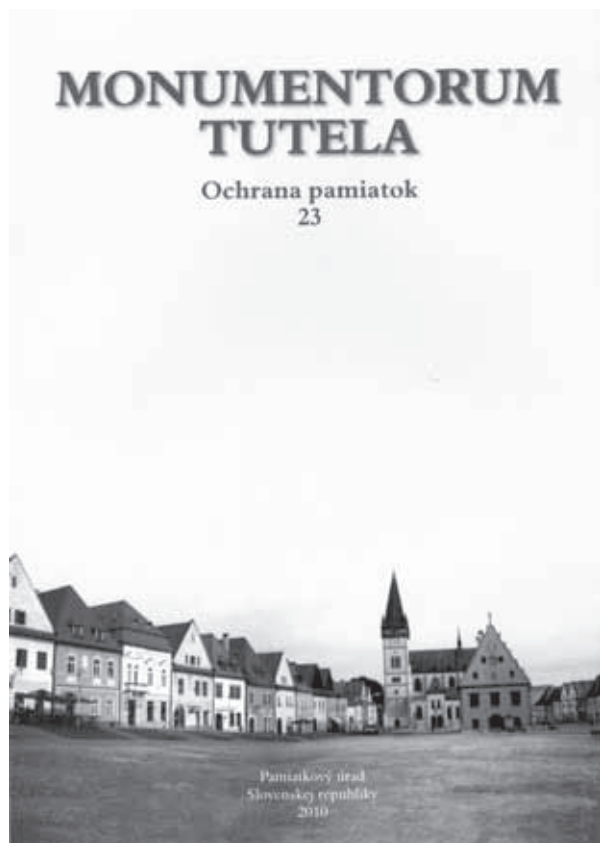

M. M. Harminc: Pôdorys I. poschodia, upravená podoba (august 1911). BFL – Tervtár, fasc. parc. č. 372152011.

Monumentorum tutela – Ochrana pamiatok 23

Zlepšenie riadenia turizmu v lokalitách svetového dedičstva UNESCO

Bratislava : Pamiatkový úrad SR, 2010. 200 s. ISBN 978-80-89175-52-9.

Zborník je zostavený z príspevkov, ktoré odzneli na medzinárodnom seminári pre manažérov svetového dedičstva v subregiónne strednej a juhovýchodnej Európy Zlepšenie riadenia turizmu v lokalitách svetového dedičstva UNESCO, ktorý sa konal 23. – 26. marca 2010 v Bardejovských Kúpeľoch. Seminár bol zavŕšením svetových podujatí UNESCO, zameraných na problematiku zlepšenia riadenia turizmu v lokalitách svetového dedičstva (Francúzsko – marec 2008, India – apríl 2009, Švajčiarsko, Čína – september 2009). Záverečným podujatím tejto série bol seminár v Bardejovských Kúpeľoch s rovnomeným názvom. Organizoval ho Pamiatkový úrad SR s významnou podporou Ministerstva kultúry SR, mesta Bardejov, Slovenskej komisie pre UNESCO a Centra svetového dedičstva UNESCO.

Seminár bol zameraný nielen na negatívny dopad turizmu na lokality svetového dedičstva (SD), ale hlavne na pozitívne využitie plánovaného a riadeného cestovného ruchu v prospech dobrého stavu ich zachovania.

Príspevky, ktoré sú publikované v zborníku, sa zameriavajú ako na teoretické aspekty dopadu, eliminovania a využitia cestovného ruchu v prospech lokalít SD, tak i na praktické ukážky negatívneho dopadu, ale aj pozitívneho využitia. H. Barré z Centra svetového dedičstva (UNESCO) v Paríži tu predstavuje Princípy riadenia cestovného ruchu v lokalitách svetového dedičstva, ktoré sú výsledkom mnohoročnej práce širšieho tímu odborníkov a budú predložené Výboru SD na schválenie. Tento významný dokument je v zborníku publikovaný aj v slovenskom jazyku.

Ďalšie teoretické články sa venujú predchádzaniu negatívneho dopadu cestovného ruchu na lokality SD ich adekvátne zabezpečením riadením (G. Solar, J. Jokilehto, G. Soós, W. Koellisch, J. Vlčková, a i.) Osobitná časť príspevkov bilancuje dopad cestovného ruchu na lokality SD, ako aj príklady jeho pozitívneho, ale aj negatívneho využitia (V. Váňa, J. B. Forster, I. Vološčuk, M. Fočo, A. Gregová, T. Jazvin, L. Grönroos a i.)

Ako napísala generálna riaditeľka Pamiatkového úradu SR K. Kosová v úvode k zborníku, zápis do Zoznamu SD (UNESCO) svojim nadnárodným charakterom znamená v mnohom nielen pozitívne pôsobenie tejto jedinečnosti, ale v mnohých ohľadoch i negatívny dopad. Masové užívanie kultúrnych a prírodných hodnôt svetového formátu prekračuje častokrát rámec, v ktorom sa záujem umožniť čo najširšej verejnosti byť konzumentmi spoločného dedičstva dostáva do príkreho rozporu so základnými princípmi zachovania ich jedinečných svetových hodnôt a ohrozuje v mnohom ich trvalú udržateľnosť. Globálny charakter problematiky si vyžaduje rozsiahlu diskusiu v rámci svetového spoločenstva. Úloha kooperácie,

výmeny teoretických i praktických skúseností v porovnateľnom a rovnako i globálnom prostredí pri zabezpečení ochrany autenticity a integrity prostredníctvom dobrého riadenia a zlepšenia stavu lokalít svetového dedičstva sa javí byť nielen ako mimoriadne inšpirujúca, ale často i potvrdzujúca oprávnenosť požiadaviek či správnosť rozhodnutí.

Odborné prednášky na seminári i následné diskusie prispeli k formulovaniu a precizovaniu základných (9) princípov trvalo udržateľného cestovného ruchu v lokalitách svetového dedičstva, ktoré predstavujú veľmi podstatný výstup z tohto, možno povedať globálneho podujatia.

Počas svojho takmer dvadsaťročného pôsobenia v rámci Dohovoru o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva Slovenská republika ako členský štát konvencie prispela nielen úspešnými nomináciami do mozaiky svetového dedičstva, ale taktiež sa aktívne podieľa na riešení spoločných problémov a globálnych tém. Prijmite preto túto publikáciu ako ďalší z radu príspevkov našej angažovanosti na poli ochrany svetového kultúrneho a prírodného dedičstva. ☞

Lubica Pinčíková
Referát svetového
kultúrneho dedičstva
PÚ SR Bratislava

Glosy z časopisu Zprávy památkové péče

ISSN 1210-5538, 2011, roč. 71

Číslo 1

Nosná téma prvého čísla je venovaná viacerým architektonickým a iným pamiatkam spojeným s menom významnej historickej osobnosti Albrechta z Valdštejna.

Ako prvý venuje Petr Fidler pozornosť rezidenciám kniežaťa Albrechta z Valdštejna v Prahe na Malej Strane a v Jičine. Rozoberá usporiadanie jednotlivých objektov v pražskom paláci a ich funkčné určenie. Na základe krátkej analýzy významu termínu rezidencia pražský Valdštejnský palác nebol v pravom slova zmysle rezidenciou, pretože nebol centrom ani súčasťou stavebníkovho panstva. Tomuto významu zodpovedalo práve sídlo v Jičine. Autor oboznamuje čitateľov s priebehom výstavby jičinskeho sídla, na ktorého priestorovej koncepcii i vybavení interiérov sa významne podieľal samotný stavebník. Pôvodnú podobu však možno rekonštruovať už len teoreticky, keďže stavba prešla významnými stavebnými zmenami v priebehu 17. a 18. storočia. Zaujímavým postrehom je súvis vývoja pražského paláca s postupnými zmenami spoločenského postavenia a životnými osudmi majiteľa.

V nadväzujúcom článku autori Josef Kyncl, Tomáš Kyncl a Petr Uličný prezentujú výsledky dendrochronologického a stavebného prieskumu krovov pražského Valdštejnského paláca a prinášajú nové poznatky o vývoji areálu. Prieskumom bola objavená časť krovu pochádzajúca zo staršieho objektu. Drevo použité na jeho stavbu pochádza z rokov 1611 – 1613. Preukázalo sa, že veľká časť paláca prestavaného Albrechtom z Valdštejna bola zastrešená trámami z dreva zoťatého od prelomu rokov 1619 a 1620 do zimy 1621 – 1622. Na základe použitého dreva pochádzajúceho z konkrétneho roku je možné určiť približnú chronológiu výstavby krovov, a teda aj celého paláca.

Bývalej súčasťi záhrady Valdštejnského paláca na Malej Strane v Prahe, tzv. Veľkej grotte, sa venujú Jarmila Čiháková a Ivan Muchka. Vychádzajúc predovšetkým z diel nemeckého architekta Josefa Furttenbacha publikovaných v rokoch 1627 a 1628 sa autori v prvej časti článku zameriavajú na grottu, teda umelé jaskyne ako typické súčasťi renesančných a barokových záhrad, ktoré mohli slúžiť ako predobraz pre grottu Valdštejnského paláca. Veľká grotta bola od roku 1765 pripojená k susednému areálu kláštora. Pri ar-

cheologickom výskume súvisiacom s prestavbou hospodárskej časti kláštora na hotel boli objavené zachované fragmenty výzdoby grotty. Spôsob ich obnovy a prezentácie v rámci hotelovej stavby, žiaľ, nezodpovedá významu tejto výnimočnej manieristickej architektúry.

Záhradnej architektúre na majetkoch Albrechta z Valdštejna sa venuje Petr Uličný. Vo svojom príspevku predstavuje dva menej známe projekty, a to rekonštrukciu záhrady pri Valdickej obore pri Jičine a zaniknutú záhradu v Zadnom Ovenci pri Prahe.

Tému čísla dopĺňajú ešte príspevky Sylvy Dobalovej o štvorradovej aleji v Jičine založenej Albrechtom z Valdštejna a Jana Peštu Valdštejnova prestavba zámku v Belej pod Bezdezom.

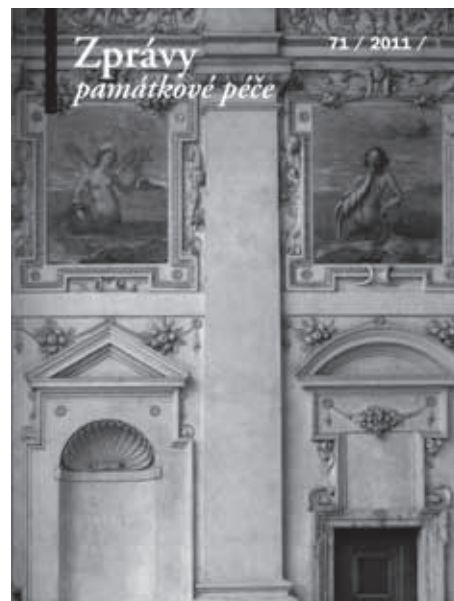
Číslo 2

Druhé číslo časopisu je venované jednej z najvzácnejších huteľných pamiatok v Českej republike, relikviáru sv. Maura a 25. výročiu jeho znovuobjavenia na hrade v Bečove nad Teplou.

Ako prvá sa relikviárom vo svojom článku zaoberá Alena Černá. Toto mimoriadne zlatnícke dielo pochádza z obdobia 1225 – 1230 a bolo vyrobené pre benediktínske opátstvo vo Florennes v Belgicku. Drevené jadro relikviára tumbového typu je zdobené bohatou figurálnou a reliéfnou výzdobou z pozláteného striebra a medi, doplnené emailom a drahými kameňmi. V roku 1838 sa kúpou dostal relikviár do majetku rodiny Beaufort-Spontin, ktorí ho po čase priviezli na svoje sídlo v Bečove nad Teplou. Po nútenom odchode rodiny z Československa v roku 1945 bol relikviár dlhé roky ukrytý pod podlahou hradnej kaplnky a znovu objavený až v roku 1985. Autorka popisuje osudy pamiatky od jej nález, ako aj zdĺhavý a náročný postup reštaurovania, ktoré prebiehalo do roku 1991 až do 2002, keď bol znovu navrátený a vystavený na zámku v Bečove.

V nasledujúcom príspevku Kateřina Pánková a Tomáš Wizovský predstavujú históriu mesta Florennes, kde bol relikviár sv. Maura dlhú dobu uložený, a ktoré istý čas patrilo do majetku rodiny Beaufort-Spontin. Približujú tak hlavné okolnosti vedúce k vzniku relikviára, viažuce sa najmä na miestne cirkevné inštitúcie a získanie relikvií sv. Maura, sv. Apolinára, sv. Timoteja a sv. Jána Krstiteľa. V závere je spomenutý okrajový súvis relikviára s neďalekou významnou zlatníckou dielňou Huga z Oignies.

Tí istí autori sa v ďalšom príspevku venujú ostatným cenným predmetom, ktoré popri relikviári sv. Maura patrili do zbierok rodiny Beaufort-Spontin a tvorili zariadenie interiérov hradu a zámku v Bečove. Spomínané sú najmä obrazy,

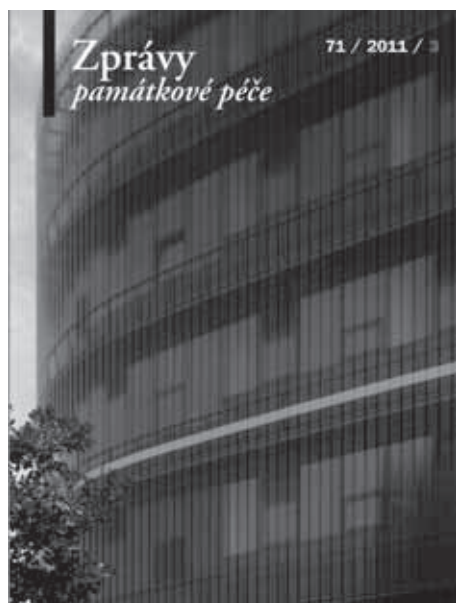
grafiky, tapisérie, bohatá knižnica i súbor archívnych vín a koňakov. Z pôvodných rozsiahlych zbierok sa dnes len malá časť nachádza na svojom pôvodnom mieste. Majitelia panstva sa zaslúžili aj o vybudovanie zámockých záhrad a založenie botanickej záhrady.

Číslo 3

Tretie číslo časopisu skúma z rôznych hľadísk problém výstavby modernej ar-

chitektúry v prostredí historických centier miest.

Tému začína Martina Metrová článkom s názvom O polovičatosti památkárske architektúry, pričom pod pojmom „pamiatkarská architektúra“ sa rozumie architektúra, ktorá sa citlivo, či aspoň neutrálne zapája do historického prostredia. Autorka pomocou konkrétnych príkladov mapuje vývoj prístupov a názorov na takúto architektúru v priebehu 20. a prvého desaťročia

21. storočia.

Richard Biegel v článku Současná architektura a „developerský pragmatismus“ v pražské architektúre 1990 – 2010 poukazuje na problém nekvalitnej architektúry prevažne obchodno-administratívnych objektov a ich negatívny dopad na historické centrum Prahy za posledných dvadsať rokov. Ako dôvod takejto neutešenej situácie hlavného mesta, ktorého centrum je zapísané na zoznam kultúrneho dedičstva

UNESCO, označuje aj neexistenciu pevných pravidiel pre novostavby a prestavby v historickom centre i laxný prístup vedenia mesta k tomuto problému.

Osobitým príkladom vstupu modernej architektúry do historického prostredia je Ostrava, pôvodne priemyselné mesto, ktoré však postupným útlmom činnosti ťažkého priemyslu získava nové funkcie. Pre Ostravu sú charakteristické predovšetkým technické pamiatky a architektonické pamiatky pochádzajúce z druhej polovice 19. až prvej polovice 20. storočia. Tejto téme sa prostredníctvom konkrétnych príkladov novostavieb na území ostravskej pamiatkovej zóny vo svojom článku Nová architektúra, historické prostredie a Ostrava venuje Martin Strakoš.

Zahraničný príklad vstupu modernej architektúry do historického prostredia predstavuje Martin Horáček na Novom múzeu Akropoly v Aténach od architekta Bernarda Tschumiho. Autor prezentuje polarizované názory spoločnosti na túto stavbu od súhlasných po jednoznačne zamietajúce a snaží sa navrhnúť všeobecne prijateľné riešenie pre takéto prípady vychádzajúce z poznatkov nehistorických, predovšetkým prírodných vied. Ako spôsob neproblematického vstupu do historického prostredia navrhuje tzv. adaptívny dizajn.

Číslo 4

Monotematické štvrté číslo časopisu je venované 50. výročiu vyhlásenia mesta Kutná Hora za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Prvé tri príspevky autorov Vojtěcha Lásku, Jiřího Mrázka a Aleša Pospíšila bilancujú dianie na poli pamiatkovej starostlivosti v Kutnej Hore za uplynulé desaťročia. Články sa postupne venujú obdobiam rokov 1952 – 1990, 1991 – 2000 a 2001 – 2010.

Nasledujúce príspevky sú zamerané na nedávnu obnovu najvýznamnejších pamiatok Kutnej Hory. Jiří Kott a Jan Vlnaň referujú o oprave gotického chrámu sv. Barbory, ktorá prebieha od roku 1996. Jakub Ďoubal sumarizuje poznatky z priebehu reštaurovania sochárskej výzdoby vonkajšieho plášťa toho istého kostola, realizovaného v rokoch 2003 – 2011. Ďalej nasledujú Obnova jezuitskeho internátu (Jan Frolík, Jiří Krejčík, Jiřina Muková) a Obnova Kostola Nanebovzatia Panny Márie v Sedlci (Jaroslav J. Alt, Vít Mlázovský, Aleš Pospíšil). ☞

Bronislava Porubská
Archív PÚ SR Bratislava

Glosy z časopisu Die Denkmalpflege (Pamiatková starostlivosť)

ISSN 0947-031-X, 2010, roč. 68,
Heft 2

Témou časopisu je pamiatková starostlivosť a dojem – atmosféra.

Karin Geiss, Margarethe Haberecht, Rolf Kirsch, Uwe Schwartz, Georg Skalecki a Axel Vos v rozsiahlom článku Vzdelávanie a pamiatková starostlivosť detailne popisujú priebeh výročnej schôdze Združenia krajinských pamiatkárov a 78. deň pamiatkovej starostlivosti v meste Brandenburg an der Havel (16. – 19. mája 2010). Organizátormi boli Brandenburský krajinský úrad pre pamiatkovú starostlivosť a Archeologické krajinské múzeum. Nielen pamiatky sú miestom, kde je možné sa poučiť z dejín, ale aj pri pamiatkovej starostlivosti, napr. v spoločenskej debata o ekologicke orientovanom zaobchádzaní so zastavaným prostredím. Autori podávajú detailne celý priebeh schôdze, jednotlivé referáty a informujú aj o exkurziách po jednotlivých pamiatkach.

Jürgen Hasse vo svojom príspevku rozoberá problematiku atmosféry a dojmov v pamiatkovej ochrane. Zameriava sa na pamiatku a jej okolie, na pochopenie a význam atmosfér a dojmov pre ochranu pamiatok. Príkladom toho sú sakrálne stavby, kostoly v rámci mesta a ich vnútorné vybavenie.

Wolfgang Dietl sa v stati Zariadenia na veternú energiu v zornom poli Wartburgu zaoberá rušivým vplyvom veterných elektrární, ktoré sa nachádzajú 7,5 km južne od pamiatky zapísanej v zozname kultúrneho dedičstva UNESCO, na hrad Wartburg, a na jeho panorámu a okolitú krajinu.

Matthias Roser v článku Hlavná stanica v Stuttgarte – pamiatka bez ochrany podrobne popisuje stavbu stanice, plány jej prebudovania na moderný podzemný objekt, ako aj neskoršiu kritiku a odpor voči jej samotnej prestavbe.

Achim Hubel vo svojom príspevku Diskusia o dodatočnom moste cez Dunaj v Regensburgu detailne rozoberá dopravnú situáciu v meste, ktorého historické jadro patrí na zoznam svetového kultúrneho dedičstva.

V záverečnej časti časopisu nájdeme aktuálne informácie o pamiatkach z jednotlivých spolkových krajín Nemecka, ako aj recenzie publikácií. ☞

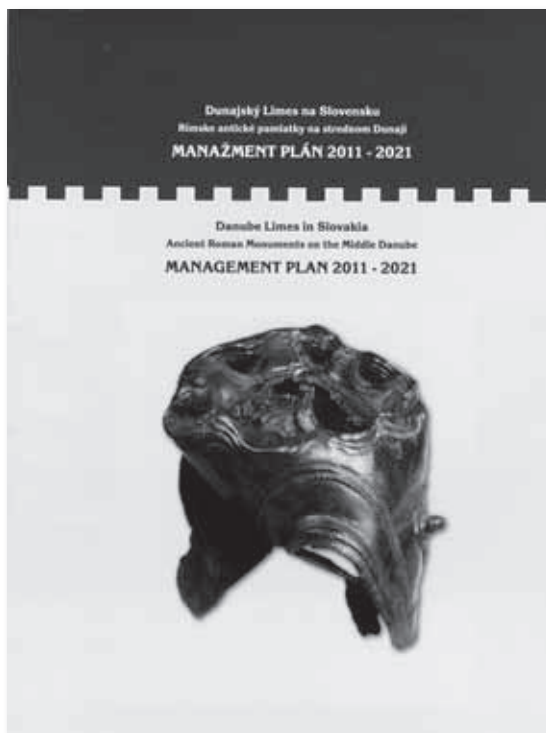
Juliana Reichardtová
Knížnica PÚ SR Bratislava

Dunajský Limes na Slovensku

PINČÍKOVÁ, Ľubica – JANOVSÁ, Magdaléna. *Dunajský Limes na Slovensku – Rímske antické pamiatky na strednom Dunaji* : Manažment plán 2011 – 2021. Bratislava : Pamiatkový úrad SR, 2011. 96 s. ISBN 978-80-89175-50-5.

Publikácia, ktorá sa Vám dostáva do rúk, je zhutnenou verziou manažment plánu, ktorý je súčasťou pripravovaného nominačného projektu na zápis lokality **Dunajský Limes na Slovensku – Rímske antické pamiatky na strednom Dunaji** do Zoznamu svetového dedičstva (UNESCO) (ďalej len Zoznamu SD).

Nominácia stredo európskej časti Limes Romanus ako súčasť cezhraničnej lokality svetového dedičstva UNESCO Hranice Rímskej ríše, skrátene Dunajský Limes – svetové dedičstvo UNESCO (pod číslom 1CE079P4) bola spracovávaná v intenciách medzinárodného projektu Programu teritoriálnej spolupráce 2007 – 2013, Stredná Európa, ktorého sa zúčastnili inštitúcie z 8 európskych krajín¹. Vedenie projektu zabezpečoval Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (Úrad pre ochranu kultúrneho dedičstva), Budapešť, Maďarsko. Pamiatkový úrad Slovenskej republiky spracoval slo-

venskú časť projektu v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV Nitra a Múzeom mesta Bratislavy. Jeho cieľom bolo spraco-

vanie návrhu lokality Dunajský Limes na Slovensku – Rímske antické pamiatky na strednom Dunaji do Zoznamu SD.

Úsek Dunajského Limesu prebieha v dĺžke približne 2 000 km od Einingu v Bavorsku k Čiernemu moru celkom cez osem štátov: Nemecko (Bavorsko), Rakúsko, Slovensko, Maďarsko, Chorvátsko, Srbsko, Bulharsko a Rumunsko. Od čias Augusta až do 5. storočia n. l. tvoril Dunajský Limes severnú hranicu Rímskej ríše. Veľká vojenská sila, ktorá tu bola umiestnená je dokladom, že bola dôležitým hraničným úsekom celej Rímskej ríše. Pozdĺž Dunaja bola vybudovaná reťaz hraničných opevnení. Ďalšie stavebné úpravy už neboli potrebné, pretože rieka samotná predstavovala prirodzenú prekážku. Pevnosti pretrvali v rôznom stupni zachovalosti, pričom lokalizácia niektorých už nie je možná. Spojené boli limitnou cestou, ktorá zvyčajne viedla popri rieke. Na dnešnom území Slovenska sa zachovali pozostatky

Glosy z časopisu Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege

(Rakúsky časopis pre umenie a pamiatkovú starostlivosť)

ISSN AUT 0029-9626, roč. LXIV, 2010, Heft 3-4

Dvojčíslo časopisu je rozdelené na dve časti a venuje sa správe o činnosti Spolkového pamiatkového úradu za roky 2008 a 2009. Prvá obsiahlejšia časť sa zameriava na pamiatkovú ochranu a pamiatkový výskum krajinských konzervátorov v jednotlivých spolkových krajinách, ako sú Burgenland, Korutánsko, Dolné Rakúsko, Horné Rakúsko, Salzbursko, Štajersko, Tirolsko, Vorarlbersko a Viedeň. Nájdeme tu abecedný súpis pamiatkovej obnovy, výskumu a reštaurovania konkrétnych pamiatok v jednotlivých mestách a obciach. Druhá časť si všima pamiatkovú starostlivosť a pamiatkový výskum. Obsahuje

správy o činnosti centrálnych oddelení Spolkového pamiatkového úradu za roky 2008 a 2009, akými sú vývoz objektov, archeologické nálezy, historické záhradné parky, technické pamiatky, evidencie a výskum pamiatok, architektúra a stavebná technika, práca s verejnosťou a reštaurátorské dielne.

Nie náhodou úvodný článok Paula Mahringera Dejiny a budúcnosť súpisu v Rakúsku predchádza správe o činnosti. Autor svoju stať považuje za základ diskusie o budúcnosti inventarizácie v čase nových technológií a médií. Podrobne popisuje začiatok inventarizácie v Nemecku od vzniku Memoranda o pamiatkovej

ochrane pričinením Karla F. Schinkela v roku 1815. Následne podáva detailný prehľad inventarizácie, vývoja pamiatkového úradu a významných osobností, akými boli v Rakúsku Joseph A. Freiherr von Helfert, Alois Riegel, Max Dvořák, v Nemecku Georg Dehio, ktorému sa podarilo vydať 5 zväzkov zachytávajúcich popísané umelecké pamiatky celého Nemecka. Zaznamenáva aj pôsobenie Dagoberta Freya, ktorý po druhej svetovej vojne založil v roku 1947 časopis Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege. V roku 2009 sa skončil najväčší projekt inventarizácie – súpisu v dejinách pamiatkového úradu. Na zá-

dvoch častí reprezentujúcich hranice Rímskej ríše – Rímsky vojenský tábor (kastel) v Iži – Kelemantia a Rímsky vojenský tábor (kastel) Gerulata v Rusovciach.

Hranice Rímskej ríše sú jednou z lokalít už zapísanou na Zozname SD, ktorá čaká na svoje naplnenie z hľadiska všetkých štátov, ktoré majú na svojom území pozostatky tohto jedinečného a veľkolepého diela v ľudskej histórii. Slovenská republika by k nim chcela pripojiť svojou sériovou nomináciou dve malé „bodky“ na tejto obrovskej hranici: **Rímsky vojenský tábor (kastel) v Bratislave-Rusovciach – Gerulata a Rímsky vojenský tábor (kastel) v Iži – Kelemantia.**² Pre tieto dve časti lokality bol spracovaný tento manažment plán.

Publikovaný manažment plán (ďalej len MP) sa stáva základným nástrojom riadenia na zabezpečenie efektívnej ochrany jedinečnej svetovej hodnoty lokality navrhovanej na zápis do Zoznamu SD. Riadiaci systém stanovuje ako, akými nástrojmi a v akom časovom horizonte je zabezpečená ochrana hodnôt lokality. Určuje víziu, smerovanie a vhodné aktivity pre krátkodobý, strednodobý a dlhodobý plán jej riadenia. MP využíva a spája všetky existujúce nástroje, ktoré vplývajú na územný rozvoj a ochranu lokality, identifikuje potreby, problémy a ohrozenia a smeruje proces na ich riešenie.

Pre prípravu tohto riadiaceho plánu bolo základom porozumenie jej kultúrnym hodnotám, pre ktoré je navrhovaná na zápis do Zoznamu SD, ako aj pochopenie potrieb a záujmov rozdielnych vlastníkov a záujmových skupín, ale súčasne rešpektujú záchovanie a zlepšenie stavu nominovaných hodnôt územia.

MP obsahuje popis lokality Dunajský Limes na Slovensku, jej ochranného pásma a hodnôt. Analytická časť obsahuje analýzu a zhodnotenie súčasného stavu zachovania autenticity a integrity, legislatívy, riadenia, financovania, vzdelávania, propagácie, publikačnej činnosti, odborných zdrojov, udržateľného turizmu, monitoringu a určenie problémov, potrieb a ohrozenia v týchto oblastiach. Návrhová časť identifikuje cieľ riadenia a víziu, ktorú chceme dosiahnuť. Jej základom sú krátkodobé, strednodobé a dlhodobé plány na riešenie úloh indikovaných v predchádzajúcej analytickej časti. Implementácia MP je zabezpečená prostredníctvom RS Limes a ostatných nástrojov riadenia.

Riadiaca skupina Limes Romanus – Rímske antické pamiatky na strednom Dunaji, ktorá bola oficiálne vytvorená začiatkom roku 2011, intenzívne spolupracovala na vytvorení tejto publikácie – MP – nástroja riadenia lokality. Je to otvorený dokument, ktorý môže byť operatívne pozmeňovaný po odsúhlasení RS Limes,

avšak s cieľom čo najlepšie zachovať jedinečné hodnoty súčastí hraníc Rímskej ríše na našom území. ☞

Lubica Pinčíková
Referát svetového kultúrneho dedičstva PÚ SR Bratislava

¹ Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (Úrad pre ochranu kultúrneho dedičstva), Budapešť, Maďarsko, Pamiatkový úrad Slovenskej republiky, Slovensko, Institut für Österreichische Geschichtsforschung, Rakúsko, Deutsche Limes Kommission, Nemecko, Östereichische Akademie der Wissenschaften, Österreich, Ośrodek Badań nad Antykami Europy Północno-Wschodniej, Uniwersytetu Warszawskiego, Poľsko, Pécsi Tudományegyetem (University of Pécs), Maďarsko, Paks Város Önkormányzata (City of Paks), Maďarsko a pridružené inštitúcie: Historic Scotland in Edinburgh, Veľká Británia, Archeologický ústav Akadémie vied ČR, Brno, Česká republika, Narodni muzej Slovenije, Arheološki oddelek in Ljubljana, Slovensko a Historischer Verein für Straubing und Umgebung 1898 e.V., Nemecko

² Podľa Jána Rajtára pôvodný antický názov rímskeho tábora v Iži nie je známy. Nie je priamo doložený v žiadnych zachovaných písomných prameňoch ani nápisoch. Podľa vhodných geografických údajov Klaudia Ptolemaia o Brigetiu a mieste s názvom Kelemantia (tiež Celemantia/Kelamantia/Celamantia) v jeho diele „Geographia“ niektorí autori v staršej historickej a archeologickej literatúre stotožnili rímsky tábor v Iži s týmto názvom (Kurucz 1914, 29-30; Barkóczy 1951, 17; Mócsy 1962, 641; Svoboda 1962, 400-401, 420). Nie je to však v súlade s najnovšími výsledkami archeologického výskumu, podľa ktorých prvé rímske opevnenie v ľavobrežnom predmestí Brigetia bolo postavené až 2 storočia po úmrtí Klaudia Ptolemaia. Novodobý maďarský názov polohy rímskeho tábora v Iži „Leányvár“ (Dievčí hrad, Devín, Virginscastle, Mädchenburg), ktorý je doložený už od začiatku 18. storočia, má zrejme pôvod v ľudových povestiach.

klade zákona (v súlade so zákonom o pamiatkovej ochrane z roku 1999 s lehotou do 31. 12. 2009) sa nehnuteľné pamiatkové objekty vo verejnom vlastníctve, ktoré mali aj zostať ako pamiatky verejného záujmu, identifikovali a zapísali do ústredného zoznamu pamiatok. Zoznam všetkých rakúskych chránených pamiatkových objektov sa nachádza na www.bda.at. Pri tejto príležitosti sa využila aj možnosť zachytiť objekty, ktoré sú v súkromnom vlastníctve, ale zatiaľ ešte nie sú pamiatkovo chránené a zaznamenať ich do jednej databanky.

Herwig Hubmann, Barbara Müller a Rosmarie Schiestl v príspevku zo spolkovej krajiny Korutánsko prezentujú umeleckú históriu, konzervovanie a reštaurovanie nástenných malieb v priestore oltára vo farskom Kostole sv. Jána Krstiteľa vo Weißbriach 2007 – 2008.

Eva Tangl a Wolfgang Absenger detailne popisujú hodinovú vežu v Grazi (spolková krajina Štajersko) jej obnovu

a stavebný výskum. Vďaka súhre disciplín pamiatkovej starostlivosti a stavebných zásahov sa umožnil obsiahly pohľad

do jej stavebného základu, ktorý ovplyvnil cieľ jej obnovy.

Reinhard Rampold sa vo svojom článku zameriava na stavebné rozšírenie múzea z'Bach vo Wildschönau. Kultúrne bohatstvo Tirolska dokumentujú nespočetné vlastivedné múzeá, ktoré vo svojej mnohorakosti podávajú svedectvo o jeho historickom, umeleckom a kultúrnom vývoji. Múzeum horských roľníkov „z'Bach“ ponúka okrem toho aj možnosť usporadúvania seminárov a konferencií.

Záverom podávajú centrálny oddelenia Spolkového pamiatkového úradu (Architektúra a stavebná technika, Archív, Vývoz, Archeologické pamiatky, Zvukové pamiatky, Inventarizácia a pamiatkový výskum, Tlač a práca s verejnosťou, Právne oddelenie, Reštaurátorské ateliéry) jednotlivo správy o svojej činnosti za roky 2008 a 2009. ☞

Juliana Reichardtová
Knížnica PÚ SR Bratislava

Konferencia k 60. výročiu vzniku Pamiatkového úradu Slovenskej Republiky

Po piatich rokoch sa opäť zišli pracovníci Pamiatkového úradu Slovenskej republiky pri príležitosti okrúhleho výročia tejto inštitúcie na slávnostnej konferencii. Tentoraz to bolo v Tomášove pri Bratislave, kde si pripomenuli 60. výročie vzniku novodobej pamiatkovej organizácie, ktorá vznikla výnosom poverenika pre školstvo, vedu a kultúru L. Novomeského v roku 1951. Miestom konferencie bol čerstvo opravený a obnovený kaštieľ, ktorý jeho vlastník adaptoval na poskytovanie spoločenských, ubytovacích a reštauračných služieb.

Konferenciu moderoval Peter Škulavik, ktorý v úvode privítal všetkých prítomných, menovite ministra kultúry SR Daniela Krajcera a zahraničných hostí – riaditeľov pamiatkových a kultúrnych inštitúcií z

horoční zaslúžilí pamiatkari, ktorí veľkú časť svojej profesionálnej činnosti strávili práve v Pamiatkovom úrade SR.

Prvá časť konferencie bola venovaná oficiálnym a slávnostným príhovorom, v rámci ktorých vystúpil minister kultúry Daniel Krajcer, ktorý vysoko zhodnotil prácu Pamiatkového úradu SR ako inštitúcie chrániacej národné kultúrne dedičstvo.

nepretržite takmer od jeho vzniku bezmála štyri desaťročia.

Pamiatkový ústav prešiel za 60 rokov svojej existencie mnohými štrukturálnymi a organizačnými zmenami, ktoré posilňovali či oslabovali jeho právomoci, a tiež pridávali alebo uberali z rámca jeho aktivít a kompetencií. Neopakovateľné bolo obdobie rokov 1958 – 1981, ktoré sa vy-

Rakúskej, Maďarskej, Českej a Poľskej republiky, Barbaru Neubauer, Judit Tamási, Naděždu Goryčkovú a Jaceka Purchla.

Konferencie sa okrem pracovníkov Pamiatkového úradu SR zúčastnili ako hostia aj zástupcovia národných pamäťových a kultúrnych organizácií, múzeí, galérií a knižníc, komory reštaurátorov, ako aj ďalších odborných a vedeckých inštitúcií, s ktorými Pamiatkový úrad SR vo svojej činnosti spolupracuje. Samozrejme, nechýbali ani bývalí zamestnanci, dl-

Rozsiahlu agendu úradu pozostávajúcu z množstva odborných, vedeckých, metodických, publikačných a osvetovo-popularizačných činností, ku ktorým sa v ostatnom desaťročí pridali aj výkony v oblasti špecializovanej štátnej správy, predstavila vo svojom príspevku jeho generálna riaditeľka Katarína Kosová. Po jej vystúpení dostali priestor zahraniční hostia, ktorí vo svojich príhovoroch pogratalovali slovenskej pamiatkovej inštitúcii, pričom vyzdvihli najmä vzájomnú spoluprácu s úradom v oblasti ochrany a prezentácie pamiatkového fondu v európskom kontexte.

Vzniku a prvopočiatkom Pamiatkového ústavu sa vážne i s trochou úsmevu venovala vo svojom príspevku jeho dlhoročná pracovníčka Eva Križanová, ktorá celú svoju pracovnú kariéru spojila práve s Pamiatkovým ústavom, v ktorom pôsobila v odborných a vedúcich pozíciách

značovalo okrem iného aj tým, že táto organizácia popri pamiatkovej ochrane vykonávala odborné úlohy aj v oblasti ochrany prírody. O ich naplnení prítomných oboznámil dlhoročný pracovník ochrany prírody na Pamiatkovom ústave Viliam Stockmann.

Druhá časť konferencie bola zameraná na prezentáciu súčasných odborných prác a niektorých vybraných činností z oblasti ochrany pamiatkového fondu a vystúpili v nej so svojimi príspevkami pracovníci Pamiatkového úradu SR, Ministerstva kultúry SR a krajských pamiatkových úradov.

Keďže práve práca pamiatkarov v krajských pamiatkových úradoch je v mnohých prípadoch veľmi zložitá a komplikovaná vzhľadom na to, že pôsobia v najväčšej miere priamo v teréne v bezprostrednom kontakte s vlastníkmi kultúrnych pamiatok, činnostiam a aktivitám týchto

pamiatkarských pracovísk boli venované dve prednášky. V nich prezentovali prácu krajských pamiatkových úradov riaditeľ KPÚ Bratislava Peter Jurkovič a riaditeľka KPÚ Prešov Mária Poláková.

O najvýznamnejších akciách ďalšieho z pracovísk Pamiatkového úradu SR, ktoré sa zaoberajú priamou činnosťou na obnove pamiatkového fondu, Oblastného reštaurátorského ateliéru v Levoči, oboznámila účastníkov konferencie v nasledujúcom príspevku jeho odborná pracovníčka Eva Spaleková.

Roky 2010 a 2011 sú v oblasti obnovy pamiatkového fondu spojené s významnou aktivitou Ministerstva kultúry SR, zameranou na obnovu hradných ruín. Táto činnosť, v ktorej ministerstvo kultúry spojilo významné finančné toky spolu s ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny, bola obsahom prednášky riaditeľa odboru ochrany pamiatkového fondu ministerstva kultúry Pavla Ižvolta.

Novým prvkom ostatných rokov v oblasti medzinárodnej ochrany, ale najmä prezentácie pamiatok, ako aj ďalšieho hmotného a nehmotného dedičstva a tradícií je fenomén európskeho kultúrneho dedičstva. Jeho význam pre región Európy ako aj slovenské pamiatky priblížila vo svojej prednáške Anna Tuhárska z Pamiatkového úradu SR.

Záverečná prednáška konferencie bola venovaná práci, ktorá pamiatkarov sprevádza počas celého obdobia existencie Pamiatkového úradu – dokumentácii pamiatkového fondu. Spôsob jej realizácie v minulosti, súčasnosti a tiež perspektívy budúcnosti predstavila pracovníčka Archívu Pamiatkového úradu SR Martina Orosová.

Po prednáškovej časti konferencie nasledovala nemenej zaujímavá spoločenská časť – slávnostná recepcia, počas ktorej mali všetci účastníci viac priestoru na vzájomné stretnutia a diskusie s pracovným i osobným obsahom, ako aj možnosť spoznať všetky priestory obnoveného kaštieľa.

Tak, ako odznelo v závere konferencie z úst jej moderátora, ktorý poprial kolegom pamiatkarom do ďalších rokov veľa pracovných úspechov na poli ochrany nášho kultúrneho dedičstva a tiež veľa zdravia a silné nervy pri každodennej neľahkej, ale pre Slovensko tak potrebnej činnosti, všetci veríme, že sa takto o päť rokov stretneme všetci znova pri bilanovaní našej práce.

Peter Škulavík

*Odbor štátneho informačného systému
PÚ SR Bratislava*

Riaditeľky pamiatkových inštitúcií (zľava): Barbara Neubauer (Rakúsko), Judit Tamási (Maďarsko), Katarína Kosová (SR), Naděžda Goryčková (ČR)

Foto: P. Fratrič

Účastníci konferencie - pohľad do foyer rokovacej sály počas prestávky

Foto: P. Fratrič

Minister kultúry SR Daniel Krajcer, generálny riaditeľ Sekcie kultúrneho dedičstva MK SR Branislav Rezník a námestník PÚ SR Slavomír Katkín

Foto: P. Fratrič

Korunovácie v Bratislave 1563 – 1830

Pri príležitosti 270. výročia korunovácie Márie Terézie za uhorskú kráľovnú sa v Zrkadlovej sieni Primaciálneho paláca v Bratislave 27. júna 2011 uskutočnila vedecká konferencia s názvom *Korunovácie v Bratislave 1563 – 1830*, ktorú usporiadal Bratislavský okrásľovací spolok v spolupráci s Hlavným mestom SR Bratislava, Bratislavským samosprávnym krajom, Múzeom mesta Bratislavy, Galériou mesta Bratislavy, Mestským ústavom ochrany pamiatok v Bratislave a Trnavskou univerzitou v Trnave.

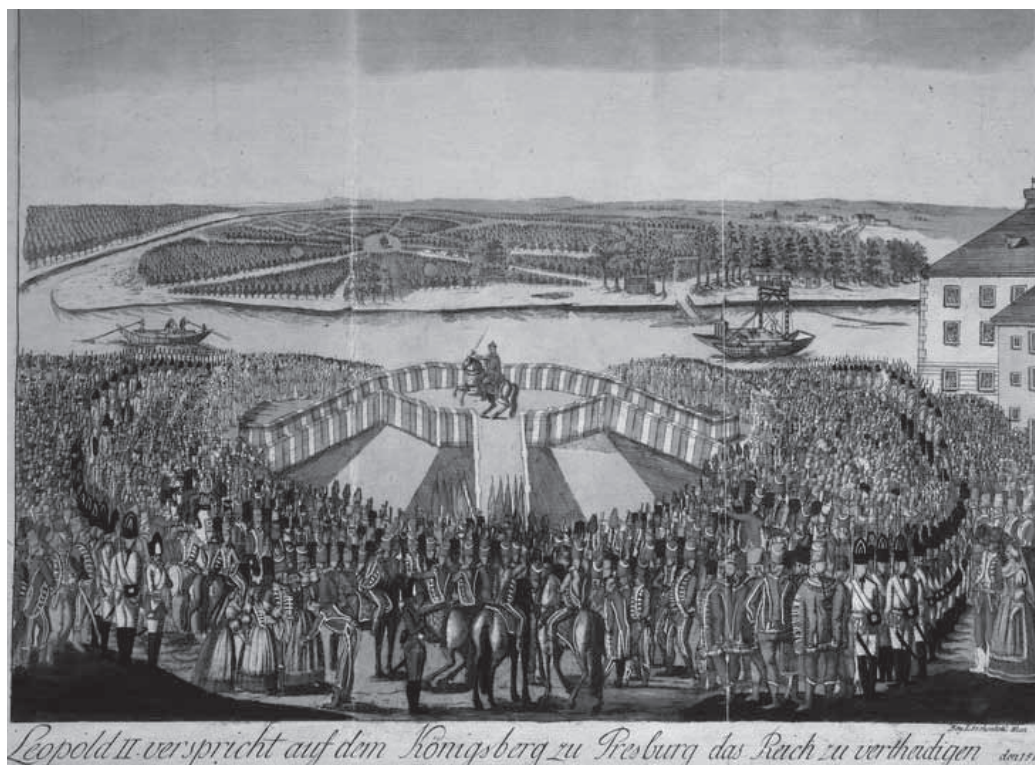
Na úvod vystúpila Zuzana Ludiková zo Slovenskej národnej galérie, ktorá vo všeobecnosti priblížila problematiku korunovácií v Bratislave. Martin Čičo zo Slovenskej národnej galérie vo svojom príspevku podrobne predstavil grafický jedlolist zobrazujúci korunováciu Maxi-

pisného prameňa *Directorium seu ordo coronationis* uloženom v Archíve mesta Bratislavy a v Slovenskom národnom archíve. Mária Pötzl-Malíková z Univerzity Komenského v Bratislave vo svojom príspevku detailne priblížila priebeh korunovácie Márie Terézie v roku 1741 pros-

lyzovaná výtvarná stránka korunovácií, ktoré sa odohrali v Bratislave v 19. storočí, konkrétne išlo o korunovácie dvoch manželiek Františka I. – Márie Ludoviky v roku 1808 a Karolíny Augusty v roku 1825 a o poslednú bratislavskú korunováciu v roku 1830, počas ktorej bol korunovaný Ferdinand V., syn Františka I. Táto analýza bola založená na výskume grafických listov zachytávajúcich jednotlivé korunovácie, ako aj na poznani podrobných popisov korunovácií uverejnených v dobových *Pressburger Zeitung*. Marta Herucová z Ústavu dejín umenia SAV sa venovala komparácii podobizní panovníkov korunovaných v Bratislave od Maximiliána II. v roku 1563 po Leopolda II. v roku 1790 na obrazoch 19. storočia. Jej príspevok doplnila Barbara Davidson, reštaurátorka Galérie mesta Bratislavy, ktorá načrtla postup práce pri reštaurovaní výtvarných diel a ich datovaní na základe chemicko-technologického rozboru.

Pri príležitosti korunovácií uhorských panovníkov vznikali početné oslavné tlače, ktoré vyjadrovali úctu a podporu panujúcej dynastii zo strany ich objednávateľov. Problematikou týchto korunovačných oslavných tlačí z 18. a 19. storočia sa zaoberala Eva Augustínová zo Slovenskej národnej knižnice. Záverečný príspevok Viery Obuchovej s názvom *Petržalské nábregie Dunaja – nemý svedok korunovácií v premenách neodznal z nepredvídateľných technických príčin*. O to viac očakávame jeho písomné uverejnenie v plánovanom zborníku. Konferenciu ukončila prehliadka refektára v kláštore uršulínok doplnená sprievodným pamiatkovým výkladom Zuzany Zvarovej.

Ivana Fialová
Slovenský národný archív
Bratislava

J.H. Löschenköhl: Leopold II. na korunovačnom vŕšku v Bratislave, okolo roku 1790
Galéria mesta Bratislavy, č. C 1453

miliána II. v roku 1563, analyzoval jeho obsah, výpovednú hodnotu a venoval sa aj určeniu autorstva tohto diela. Zuzana Ludiková v ďalšom príspevku vypracovanom v spolupráci s Katarínou Bodnárovou na základe výskumu pozostalosti ostrihomského arcibiskupa a miestodržiteľa Mikuláša Oláha z roku 1568 hľadala odpoveď na otázku, prečo sa súkromné rezidencie využívali v tomto období ako verejné priestory, a to najmä v súvislosti s korunováciou Maximiliána II. Maroš Mačuha z Bratislavského okrásľovacieho spolku sa zaoberal korunováciou Karola VI. za uhorského kráľa Karola III. v roku 1712. Sústredil sa najmä na udalosti priamo predchádzajúce samotnej korunovácii, pričom pri ich opise vychádzal z ruko-

vedníctvom doposiaľ nevyhodnotených archívnych dokumentov, pričom poukázala najmä na tie skutočnosti, ktoré odlišovali korunováciu ženy – panovníčky od korunovácií jej mužských predchodcov a nasledovníkov. Na záver doobedňajšieho programu vystúpil Radoslav Ragač zo Slovenského národného archívu, ktorý ponúkol iný náhľad na korunováciu Márie Terézie, vytvorený na základe zápisov konzistoriálneho protokolu Bratislavskej kapituly z rokov 1657 – 1745.

Druhý blok konferencie otvorila Ingrid Štibraná z Trnavskej univerzity. Zaoberala sa zákonitostami vytvárania portrétnych sérií uhorských kráľov v novoveku a ich rozšírením do prostredia uhorskej šľachty. V príspevku Kataríny Beňovej bola ana-

BARDKONTAKT 2011 – Problematika mestských pamiatkových centier

V dňoch 23. – 24. augusta sa už tradične v tomto termíne súvisiacom s veľkým bardejovským jarmokom konal 19. ročník odbornej konferencie s medzinárodnou účasťou BARDKONTAKT 2011, ktorú organizuje mesto Bardejov.

Konferencia je venovaná problematike mestských pamiatkových centier. Keďže je to konferencia „pamiatkarská“, predmetom záujmu sú pamiatkové územia a národné kultúrne pamiatky. Záštitu nad touto konferenciou prevzalo Združenie historických miest a obcí Slovenskej republiky (tohto roku bez účasti) a odbornú garanciu Fakulta architektúry STU Bratislava a Pamiatkový úrad SR s delegovaním na Krajský pamiatkový úrad Prešov. V tom istom termíne sa koná rovnomená kontraktčno-predajná výstava, na ktorej je snaha prezentovať výrobky a firmy, ktorých predmet záujmu je orientovaný, resp. je možné ho uplatniť pri obnove pamiatok.

Aj tu každoročne „udržiavame oheň“ pri prezentácii pamiatok. Už tradične pripravujeme panelové výstavy prevažne súvisiace s témou roka na konferencii. Ani v tomto roku to nebolo inak. Výstava mala opäť úspech a je považovaná za neodmysliteľnú súčasť podujatia. Na výstave sa, i keď skromne, prezentovala aj ORA Levoča.

Odborná konferencia sa kvalitatívne každý rok posúva na vyššiu úroveň a prednášky sú skutočne odborné a venované zvolenej téme. Iste je to aj tým, že počet prednášajúcich z jednotlivých krajských pamiatkových úradov každoročne narastá a tiež tým, že vďaka dobrej spolupráci s odborníkmi z iných inštitúcií, tak na odbornej ako aj ľudskej úrovni, prijímú naše pozvanie na prezentovanie svojich poznatkov a skúseností k danej téme.

Je veľmi osožné, keď sa na konferencii podarí prezentovať teóriu, prax, realizáciu, situáciu vlastníkov pamiatok, samosprávu a podobne. Vtedy je obsah konferencie najbližšie k cieľu, lebo obsah prednášok sa stáva obohatením pre všetkých tých, ktorí majú na obnove kultúrneho dedičstva nezastupiteľný podiel.

Každoročne je k základnej téme konferencie pridaná téma aktuálna pre konkrétny rok. Tak sa vystriedali témy, ako

napr. reanimácia námestí, pamiatkové výskumy, sakrálna architektúra, reklamy, osvetlenie a v tomto roku to bola Zeleň a voda v historickom centre mesta. Téma sa stretla s veľkým záujmom zo všetkých zorných uhlov. Odznelo viac ako 30 odborných prednášok, ku ktorým bol dosta-

ročník bez prerušenia kontinuity. Za to patrí úprimné uznanie mestu Bardejov, že vytvára toľko rokov podmienky a priestor na odbornú konferenciu venovanú záchrane a obnove kultúrnych pamiatok a pamiatkových území. K tomuto uznaniu pridávam ešte aj to, že z každého ročníka

Výstava BARDKONTAKT 2011

točný priestor na diskusiu a tiež rozhovory počas prestávok. Zaujímavé boli prezentácie kolegov z jednotlivých KPÚ, kde bolo možné veľmi silne vnímať, že napriek tomu, že sme rovnaké inštitúcie s rovnakým predmetom náplne, tá „rovnakosť“ je predsa odlišná. Vyplýva to, podľa mňa, v prvom rade z toho, že pamiatkový fond, s ktorým pracujeme, je v jednotlivých krajských natoľko špecifický, že sa ani nemôžeme v niektorých prípadoch ocitnúť v rovnakej pozícii, predmete či záujme. A toto pokladám za prínos pre nás – pamiatkarov navzájom, ale aj pre ostatných účastníkov konferencie, kde je možné vnímať rôznorodosť vyplývajúcu najmä z geografických a historických súvislostí, ktorá ale nerozdeľuje, ale obohacuje.

Ďalším veľkým pozitívom Bardkontaktu je to, že budúci rok to už bude 20.

bol vydaný „Zborník prednášok“, ktorý je k dispozícii už v čase konania konferencie.

Chcem úprimne poďakovať všetkým kolegom, ktorí svojou aktívnou odbornou účasťou budujú stále lepšie meno tejto konferencie, ale aj tým, ktorí na konferenciu prídu. Veď takto si upevňujeme profesijnú pôdu pod nohami, prejavíme uznanie organizátorom konferencie, a navyše máme možnosť pricestovať (niektorí po prvýkrát) do Bardejova – lokality UNESCO.

Na záver chcem vyjadriť pranie, aby budúcoročný jubilejný ročník Bardkontaktu bol dôvodom na radosť z vykonaného diela a ubehutej cesty a odrazovým mostíkom do ďalších úspešných rokov. ☺

Mária Poláková
Odborný garant za PÚ SR

Umenie na Slovensku v historických a kultúrnych súvislostiach

V dňoch 26. – 27. októbra 2011 sa uskutočnil ďalší ročník konferencie Umenie na Slovensku v historických a kultúrnych súvislostiach, ktorú každoročne organizuje Katedra dejín a teórie umenia Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity. Konferencia bola tentoraz venovaná 150. výročiu Memoranda slovenského národa.

Úvodný príspevok venovaný historickému pozadiu memorandových udalostí predniesla dekanka Filozofickej fakulty doc. PhDr. Marta Dobrotková, CSc. K tejto téme sa ďalej viazal predovšetkým prvý blok prednášok, zameraný na kultúrne a umelecké aspekty 19. storočia. Ako prvý bol v zastúpení prednesený príspevok Eriky Brtáňovej Idey obrodzenia v súvekej kazateľskej tvorbe, v ktorom prezentovala výchovné momenty v zbierkach kázni Jána Chalupku a Jonáša Záborského, cieľom ktorých bolo pozdvihnutie a kultivácia národa prostredníctvom metódy poučovania a napomínania. Kristína Zvedelová predstavila historické okolnosti vedúce k založeniu Matice slovenskej a následne vzniku prvej budovy tejto inštitúcie. Priblížila prvé návrhy, ktoré vzišli z architektonickej súťaže na túto stavbu, ich autorov a stavebný vývoj budovy. Silvia Seneši-Lutherová sa venovala interiérovej a nábytkovej tvorbe v období biedermyeru. Autorka tomuto štýlu prisudzuje prívlastky ako „občiansky“ a „demokratický“ a poukazuje na jeho vplyv na neskoršie obdobia ako secesia, art deco, a predovšetkým medzivojnová moderna.

Nasledujúca skupina príspevkov sa venovala

architektonickým témam. Ivan Gojdič prezentoval architektonickú podobu eklektického nájomného domu postaveného v mieste bývalej Laurinskej brány v Bratislave. Budova s mimoriadne komplikovaným pôdorysom a bohato stvárnenou fasádou postavená firmou Kittler a Gratzl je jedinečná na Slovensku svojím kruhovým átriom a pasážou vedúcou z Laurinskej ulice na dnešné Námestie SNP. Adriana Réčka v príspevku Vplyv Budapešti na formovanie secesnej architektúry v Bratislave predstavila na konkrétnych objektoch rôzne tendencie secesnej architektúry maďarského pôvodu, ktoré sa vo väčšej miere sústredili v juhovýchodnej časti Bratislavy nazývanej aj Mesto Františka Jozefa, a ktorej význam výrazne vzrástol po dokončení prvého stabilného mosta cez Dunaj. Veronika Kvardová sa zamerala na historizujúce prvky a rôzne materiály použité pri výstavbe priemyselnej architektúry v Bratislave z konca 19. a začiatku 20. storočia. Eva Križanová priblížila žánrové prvky v stredovekej architektúre na Slovensku, teda motívy prevzaté z každodenného života ľudí, z rastlinnej či živočíšnej ríše. Tieto sochárske prvky v sakrálnych objektoch sa v porovnaní s náboženskými a heraldickými motívmi často vyskytujú na ťažko dostupných a málo viditeľných miestach. Mária Smoláková prezentovala výsledky architektonicko-historického výskumu kláštora piaristov v Prievidzi. Andrej Botek s kolektívom spolupracovníkov predstavil hypotetické rekonštrukcie Kostola

sv. Margity v Kopčanoch v priebehu viacerých vývojových fáz stavby od 10. až do 17. storočia. Prezentované boli viaceré variantné riešenia podoby predsiene kostola a jej zastrešenia, varianty pôvodného vstupu do kostola, zastrešenia a zastropenia lode kostola, umiestnenia oltára, podoby okien, omietkovej úpravy či výmalby interiéru. V nasledujúcom príspevku znova Andrej Botek referoval o nových poznatkoch k historickému a architektonickému vývoju kaštieľa Ghicziovcov v obci Nové Sady.

Ďalšia skupina príspevkov bola zameraná na výtvarné umenie. Jozef Medvecký sa venoval fenoménu grafických predlôh v barokovom maliarstve. Námety, motívy, vzory a nové umelecké podnety boli šírené prostredníctvom grafických listov pochádzajúcich od význačných tvorcov a následne preberané, prispôbované a spracovávané maliarmi rôznej úrovne, pričom rozhodujúca bola práve ikonografia, a nie umelecká kvalita. Ingrid Štibraná predstavila portrét pochádzajúci z dielne významného flámskeho maliara a Rubensovho žiaka Fransa Luyckxa, ktorý pôsobil na cisárskom dvore vo Viedni. Predmetný portrét zobrazuje arcivojvodu Leopolda Viliama a patrí do zbierky Múzea Červený Kameň. Veronika Chňupková sa zase zamerala na posmrtný portrét a reprezentatívne podobizne cisára Františka Štefana Lotrinského, ktoré však vznikli až po jeho smrti. Peter Megyesi v príspevku Poznámky k propagandistickému

Námestie Slobody v centre Skalice

Foto: B. Porubská

uplatneniu naratívnych cyklov zo života sv. Ladislava v nástennom maliarstve 14. – 15. storočia na Slovensku interpretuje maliarske zobrazenie svätoladislavskej legendy ako podporu kráľovskej moci nastupujúcej anjouovskej dynastie voči odbornej šľachte. Zsófia Kiss-Szemán predstavila tvorbu významného reprezentanta slovenského moderného umenia Ladislava Gudernu (1911 – 1999), ktorý sa po emigrácii do Kanady v roku 1968 stal členom viacerých medzinárodných surrealistických skupín.

Danica Šoltésová predstavila menej známu interiérovú tvorbu architekta Milana Michala Harminca na príklade jeho realizácie paláca Tatra banky v Bratislave.

Priestory, ktoré museli vyhovovať nárokom primeranej reprezentatívnosti, boli stvárané podľa zásady „modernej oficiálnej monumentality.“ Autorka analyzovala jednotlivé priestory, ktoré zahŕňajú reprezentatívnu časť pre kontakt s klientmi banky, miestnosti určené pre vedenie banky, administratívnu časť, priestory kina a spoločenskú časť budovy. V záverečnom príspevku s názvom Fotografia ako „posmrtná maska“ akcie autor Ján Kralovič rozoberá problém fotografického zaznamenávania akcie (performance), ktoré sa uskutočnili v 70. – 90. rokoch 20. storočia.

Súčasťou konferencie bola aj exkurzia, počas ktorej mali účastníci možnosť prehliadky nedávno odkrytých gotických

nástenných malieb v Kostole sv. Jána Krstiteľa v Modre. Nasledovala prehliadka výsledkov architektonicko-historického výskumu pezinského zámku a inštalácie vinohradníckeho múzea v pivničných priestoroch zámku. V Holíči okrem hlavnej budovy kaštieľa bola možnosť prezrieť si vedľajšie objekty tzv. koniarne a tabačiarne, kde nálezy fragmentov nástenných malieb s čínskymi motívami naznačujú niekdajšiu existenciu reprezentatívnych priestorov. Na záver sme navštívili obnovenú pamiatkovú zónu v centre mesta Skalica. ☞

Bronislava Porubská
Archív PÚ SR Bratislava

Menej známe osobnosti z rehole jezuitov

Dňa 16. novembra 2011 sa v aule Pazmaneum v budove Fakulty zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity v Trnave uskutočnila konferencia s názvom Menej známe osobnosti z rehole jezuitov, organizovaná Spoločnosťou Ježišovou na Slovensku a Trnavskou univerzitou v Trnave pri príležitosti ukončenia jubilejného roka 450. výročia príchodu jezuitov do Trnavy a na územie Slovenska.

Konferencie sa zúčastnili viacerí cirkevní predstavitelia (emeritný trnavský arcibiskup Ján Sokol, emeritný pomocný trnavský biskup Dominik Tóth, členovia Spoločnosti Ježišovej, členovia rehole menších bratov františkánov na Slovensku, správca evanjelického cirkevného zboru v Trnave Rastislav Hargaš a mnohí iní), predstavitelia mesta Trnava (súčasný primátor Vladimír Butko i jeho predchodca Štefan Bošnják), zástupcovia vedenia Trnavskej univerzity v Trnave, študenti, ako aj odborná a laická verejnosť.

Na úvod provinciál Spoločnosti Ježišovej na Slovensku Peter Bujko SJ privítal účastníkov konferencie a vo svojom príhovore poukázal na spätosť jezuitov s mestom Trnava nielen v prostredníctvom pamiatok, ale najmä v duchovnej oblasti a vo vzdelanosti. Trnavu prirovnal ku kolíske – začiatku pôsobenia jezuitov na Slovensku. Mesto, z ktorého sa šírila plameň duchovnej a vzdelanostnej charizmy v duchu ideí zakladateľa rehole Ignáca z Loyoly aj do iných regiónov dnešného Slovenska. Poukázal na to, že počas tohto 450-ročného pôsobenia v Trnave a na Slovensku dala jezuitská rehoľa nielen mestu a krajine, ale i celému svetu veľa vzdelancov, kazateľov či misionárov. Predstrel aj cieľ konferencie, ktorým má byť vzdanie úcty všetkým, aj tým zabudnutým členom Spoločnosti Ježišovej, ktorí šírili kultúru, duchovnosť a vzdelanosť v duchu zakladateľa rehole

Príležitostná poštová pečiatka k 450-ročnému jubileu príchodu jezuitov do Trnavy

Ignáca z Loyoly.

V nasledujúcej vedeckej časti konferencie ako prvý vystúpil Juraj Dolinský SJ, ktorý vo svojom príspevku Historické začiatky jezuitov v Trnave pripomenul poslucháčom viaceré už známe fakty viažuce sa na pôsobenie jezuitov v Trnave. Ich pôsobenie resp. príchody do Trnavy rozdelil na päť období. V prvom období poukázal na snahu vtedajšieho ostrihomského arcibiskupa Mikuláša Oláha sídliačeho v Trnave o príchod jezuitských učiteľov na trnavské kolégium. A tak 23. apríla 1561 prichádzajú do Trnavy prví dvaja jezuiti. Aj keď toto prvé pôsobenie jezuitov v meste trvalo len krátko (6 rokov), položilo pevný základ pre ich ďalšie pôsobenia. Druhé obdobie ohraničené rokmi 1615 – 1773 predstavil ako najslávnejšie obdobie pôsobenia jezuitov v meste (Trnavská uni-

verzita, stavba katedrály, observatórium, tlačiareň a pod.) Vyzdvihol bezplatnosť jezuitského školstva i jeho prínos pre slovenský národný a kultúrny život. Tretie obdobie ohraničuje rokmi 1853 – 1950. V roku 1853 dal vtedajší ostrihomský arcibiskup Ján Scitovský jezuitom do správy Kostol Najsvätejšej Trojice (bývalý kostol a kláštor trinitárov), čo sa považuje za ich tretí príchod do Trnavy. Toto obdobie bolo násilne ukončené barbarskou nocou z 13. na 14. apríla 1950. Štvrtý príchod jezuitov do Trnavy sa datuje do 70. rokov, keď sa viacerí vrátili z väzenia, avšak pôsobili prevažne v skrytosti. Piaty príchod sa datuje do roku 1990, keď sa mnohí jezuiti vrátili z exilu, resp. vystúpili z ilegality.

Nasledoval príspevok Jozefa Šimončiča (prednesený aj napriek ospravedlnenej osobnej neúčasti autora) Menej známe jezuitské postavy ich 450-ročnej histórie. Príspevok bol rozdelený na tri obdobia. Z prvého obdobia 1561 – 1773 predstavil osobnosť skalického rodáka a autora veršovaných dejín a životopisov uhorských svetských a cirkevných hodnostárov Františka Babaija; ružindolského rodáka, profesora etiky a filozofie na Trnavskej univerzite Martina Čeleša; univerzitného profesora, matematika a astronóma Maximiliána Hella; univerzitného profesora, fyzika i filozofa Andreja Jaslinského; chtelnického rodáka, univerzitného profesora, rektora Martina Palkoviča, barokového

spisovateľa, editora diel cirkevných otcov, pedagóga Jána Príleského; zostavovateľa prvého slovenského tlačeneho spevníka Cantus Catholici Benedikta Sólósiho; ružindolského rodáka, univerzitného profesora, rektora, hydrológa, metrológa Vavrinca Tapolčaniho (Topolčanského) či pedagóga, historiografa Samuela Timona. V druhej časti zahrňujúcej roky 1853 – 1920 boli predstavení ďalší členovia Spoločnosti Ježišovej, a to najmä: abrahámsky rodák, učiteľ, širiteľ úcty k Trnavskej Panne Márii, propagátor pašiových hier Andrej Čambal; černovský rodák, misionár v čínskom Šanghaji a trpiteľ pre vieru Vendelín Javorka; osobný holič biskupa Pavla Jantauscha Ján Kalina; ratkovský rodák, provinciál Rudolf Mikuš; misionár v Austrálii, Mozambiku i Zambii Ján Longa; náboženský spisovateľ a misionár v Mozambiku Štefan Zimmermann; ľudový misionár Pavol Silvester; náboženský spisovateľ, prekladateľ Vavrinec Gramantik a i. V tretej, záverečnej časti boli predstavení jezuiti pôsobiaci v Trnave a na Slovensku od roku 1920. Išlo predovšetkým o jezuitov, ktorí boli osvetovými pracovníkmi, prekladateľmi, redaktormi, ale i trpiteľmi pre vieru vo väznicach či ľuďmi snažiacimi sa o ekuménu s evanjelickou cirkvou. Do

tejto skupiny patrili: František Bernard, Ján Buchta, Ľudovít Buček, Ján Gomboš, Alojz Litva, Vojtech Mikula, Michal Petráš, Ján Srna či Martin Viskupič.

Po tomto príspevku nasledovala prezentácia novej publikácie Ján Simonides (1639 – 1674) slovenský mučeník zo Spoločnosti Ježišovej, ktorú vydala Dobrá kniha Trnava – vydavateľstvo Spoločnosti Ježišovej na Slovensku. Hlavný autor knihy Hadrián Radváni prítomných oboznámil, ako sa prostredníctvom bijacovského farára Jána Vencka a prísľubu svojej matke („že na pátra Simonidesa nezabudne“) venoval celé desaťročia zhromažďovaniu podkladov k publikácii. Editor knihy Peter Zubko v príspevku Osobnosť Jána Simonidesa SJ stručne priblížil životopis slovenského jezuitu i mučeníka pre vieru. Vyzdvihol jeho silnú vieru i mučeníctvo.

Poukázal na to, že 17. storočie malo veľa takýchto mučeníkov. Zatiaľ sú však publikáčne spracovaní len tí z Košickej diecézy.

Druhý blok konferencie otvoril Alexander Puss SJ s príspevkom P. Juraj Káldy SJ (1573 – 1634) a výzvy jeho doby. Prítomných oboznámil s pohnutým a pestrým životom pôvodne diecézneho kňaza a neskôr aj jezuitu Juraja Káldyho, ktorý bol vynikajúcim rétorikom i metodológom. Uvedomoval si, že duchovné cvičenia nemožno robiť bez Svätého písma. Preto sa podujal na jeho preklad do maďarčiny. Podporu pre svoj počín našiel aj u kardinála a ostrihomského arcibiskupa Petra Pázmaňa. Bol akceptovanou osobnosťou aj v protestantských kruhoch a neskôr sa stal i mediátorom medzi Gabrielom Betlenom a viedenským cisárskym dvorom.

Katedrála sv. Jána Krstiteľa (Univerzitný kostol) v Trnave

Nasledoval príspevok Zuzany Dzurňákovovej Christoph Tausch (1673 – 1731) architekt, maliar a jeho fresky v Kostole sv. Františka Xaverského v Trenčíne. Sústredila sa v ňom na prezentáciu osoby architekta, staviteľa, maliara, jezuitu Christophu Tauscha. Bol žiakom slávneho talianskeho jezuitu a maliara Andrea Pozza. Na prelome rokov 1711/1712 ho vtedajší provinciál jezuitov Gabriel Heveneši vysielal do Trenčína, aby sa ako stavebný dozorca, realizátor obnovy a autor maliarskych prác – fresiek podieľal na obnove Kostola sv. Františka Xaverského, ktorý bol poškodený požiarom v roku 1708 (v čase bojov s kurucmi). Pri svojej práci čerpal vzor u svojho učiteľa Andrea Pozza, ktorý o. i. vydal aj spis pojednávajúci o tom, ako narábať s ilúziou a perspektívou a ako vyvolať čo najsilnejší iluzívny

citový efekt. Tieto princípy sa snažil uplatňovať aj Christoph Tausch pri svojej práci na kostole v Trenčíne. Vďaka Tauschovi sa tak na Slovensko dostalo barokové umenie porovnateľné so stredoeurópskym kontextom.

Ďalším bodom programu bola prezentácia publikácie A Nagyszombati Egyetem Hittudományi Karának hallgatósa 1635 – 1773 (Študenti Teologickej fakulty Trnavskej univerzity 1635 – 1773) autorského kolektívu Zsófia Kádar, Beáta Kiss, Ágnes Póka. Knihu vydanú v roku 2011 v Budapešti predstavil generálny riaditeľ Univerzitnej knižnice a archívu Univerzity Lóránda Eötvösa v Budapešti László Szogi. Poďakoval sa inštitúciám i jednotlivcom, ktorí sa na publikácii podieľali, a takisto vyzdvihol rozsah údajov, ktoré

sa im podarilo zhromaždiť (50% určenie miesta pôvodu študentov fakulty ako aj 25% určenie spoločenského statusu poslucháčov). Jeho príspevkom moderátor konferencie Milan Hudáček SJ ukončil prezentáciu prednášok a vyzval prítomných na zapojenie sa do diskusie.

V diskusii rezonovalo najmä konštatovanie kolegov z Maďarska o nezáujme, resp. veľmi malom záujme o štúdium archívnych dokumentov viažucich sa k dejinám Trnavskej univerzity uložených v Budapešti, ako aj úloha do budúca objasňovať aj iné zabudnuté osudy osobností a mučeníkov zo Slovenska, najmä zo 17. storočia. Po ukončení podnetnej diskusie nasledovala recepcia v priestoroch Domu Spoločnosti Ježišovej v Trnave. Večer sa uskutočnila v Kostole Najsvätejšej Trojice svätá omša ako poďakovanie za dobrodenia jubilejného roka a po nej projekcia dokumentárneho filmu Milovať až do zabudnutia (Príbeh Tomáša Munka SJ a jeho rodiny). Týmto bol naplnený program podnetnej a zaujímavej konferencie, ako i celého jubilejného roku 450. výročia príchodu jezuitov do Trnavy.

✂

Jozef Pociš
Slovenský národný archív
Bratislava

Kláštory a ich význam v slovenských dejinách

Pri príležitosti 900. výročia zoborských listín Katedra histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave (FF TU) v spolupráci s Inštitútom pre vydávanie prameňov k slovenským dejinám, Historickým ústavom Slovenskej akadémie vied (HÚ SAV) a Slovenskou historickou spoločnosťou pri HÚ SAV, Sekciou cirkevných dejín zorganizovala 23. novembra 2011 vedeckú konferenciu s medzinárodnou účasťou k problematike významu kláštorov v slovenských dejinách.

Konferenciu otvoril vedúci Katedry histórie FF TU Vladimír Rábik, ktorý vyzdvihol význam zoborského benediktínskeho kláštora, poukázal na tradície z preduhorského obdobia a na starobylosť hospodárskej základne kláštora, o ktorej vydávajú svedectvá naše najstaršie zachované listiny. Ako prvý referoval Michal Brnický, ktorý spolu s Jozefom Bernardom Melišom pripravili príspevok o kontroverzii reformátorov a katolíckych teológov k 27. článku augsburského vyznania – *De votis monachorum* (O sľuboch mníchov). Predmetom kritiky nebol samotný kláštor-

ný život, ale náuka o kláštorom živote zasluhujúcom si milosť, pričom podľa protestantov milosť získavame skrze vieru, skutkami nie sme schopní ju si ju zaslúžiť. Odpoveď pápeža koncipovala skupina teológov okolo Dr. Johanna Ecka, podľa ktorej sľuby majú základ vo Svätom písme a Boh prijíma a požaduje ich plnenie, preto kláštor- ný život je najkresťanskejší. Prof. Richard Marsina sa vo svojom referáte o zoborskom konvente zameril na dve problemat- tické záležitosti – obdobie vzniku kláštora a jeho patrónov. Keďže sa primárne hodnoverné doklady o konvente sv. Hypolita neza- chovali, predpokladá sa, že kláštor mohol vzniknúť v 80. rokoch 9. storočia, keď vzniklo Nitrianske biskupstvo. Zničený bol starými Maďarmi v 10. storočí. Za- čiatok druhej fázy zoborského kláštora sa kladie do konca vlády kniežat'a Gejzu. Konvent potom úplne zanikol v roku 1468 a jeho patrónmi v 13. storočí sa zda- jú byť členovia rodu Hont-Poznanovcov. Ďalší benediktínsky kláštor v Hronskom Beňadiku predstavila Dana Stoklasová a poukázala na dôležité postavenie jeho opátov na kráľovskom dvore i v pápež- skej kúrii. O premonštrátskom kláštore Blahoslavenej Panny Márie v Bíni, jeho stredovekých dejinách od založenia nieke- dy pred rokom 1217 do zániku v polovici

Bývalý premonštrátsky Kostol Bl. Panny Márie s Rotundou dvanástich apoštolov v Bíni v roku 1928. Foto: Archív PÚ SR.

Počas vojny zničený Kostol Bl. Panny Márie v Bíni, stav z roku 1948. Foto: Archív PÚ SR.

16. storočia, podala informácie Henrieta Žažová. Vladimír Rábik prednášal o okolnostiach založenia dvoch kláštorov rehole kartuziánov na Skale útočišťa a v Lechnici na konci 13. storočia, resp. v prvej štvrti- ne 14. storočia. Peter a Nad'a Labancovci nadviazali na predchádzajúci príspevok a na základe výskumu písomných prame- ňov spresnili chronológiu kartuziánskych

priorov oboch kláštorov na Spiši v 14. storočí. Otázkou vzniku a patrónov pavlínske- ho kláštora v Gombaseku sa zaoberala Monika Skalská. Kláštor vznikol niekedy pred rokom 1371. Jeho zakladateľ- mi boli páni zo Štítnika, ale neskôr od 15. storočia si pa- tronát neoprávnene prisvojili Bubekovci. Ctibor ml. z rodu Ctiborovcov zase založil v Novom Meste nad Váhom augustiniánske prepoštvstvo, ktorého osudy analyzoval Mi- loš Marek.

Popoludňajší blok otvorila Mária Kohútová, ktorá hod- notila vzťah rodu Coborovcov

k reholiam. Z univerzity v Szegede, z Ka- tedry stredovekých a ranonovovekých uhorských dejín vystúpili s referátmi Be- áta Vida a Anita Kruták. Prv menovaná predstavila komplexne dejiny kláštora v mestečku s názvom Ercsi. Pôvodne bol založený pravdepodobne pre benediktí- nov, neskôr patril cistercitom a nakoniec augustiniánom. Podrobne sa ženskému kláštoru na Zajačom, dnes Margitinom ostrove v Budapešti venovala Anita Kru- ták, pričom hodnotila iba obdobie za palatínov z rodu Drugethovcov v prvej polovici 14. storočia. Novoveké dejiny bratislavských klarisiek osvetlil Miroslav Kamenický. Do tejto rehole vstupovali dcéry najvýznamnejších uhorských ro- dov, preto poukázal na fakt, že množstvo údajov môžu ešte obsahovať rodové ar- chívy a korešpondencia rehoľníčok s ro- dinami. Posledná prednáška Branislava Dada prispela k poznaniu pôsobenia pia- ristov v Banskej Štiavnici v rokoch 1776 – 1850 a pripomenula ich pedagogickú činnosť.

Referáty budú v roku 2012 publikova- né v printovej podobe v zborníku Katedry histórie FF TU.

Henrieta Žažová
Archív PÚ SR Bratislava

Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja

V zasadačke mestského zastupiteľstva Trnavy sa 8. decembra 2011 uskutočnil už 18. ročník odborného pamiatkového seminára Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja. Až na jeden príspevok bolo celé podujatie zamerané na pamiatky Trnavy. Napokon, popri Krajskom pamiatkovom úrade v Trnave, spoluorganizátorom podujatia je Mesto Trnava.

V prvom bloku dominoval seminár sv. Štefana kráľa nachádzajúci sa na rohu Halenárskej ulice a ulice Mikuláša Schneidra-Trnavského. O výsledkoch archívneho výskumu referoval Peter Kučera. Audiotoriu predstavil aj predchodcu tzv. Stefanea, seminár Bl. Panny Márie, ktorého zakladateľom bol ostrihomský arcibiskup

Najstarším známym vlastníkom na začiatku 17. storočia bol Krištof de Zavary de Majthény z rodu Diviackovcov. P. Kučera podrobne informoval aj o ostatných vlastníkoch a osude budovy až do jej predaja Jozefom Esterházim Ostrihomskej kapitule. Potom nasledovala prestavba budovy na účely seminára pripisovaná známemu

rakúskemu barokovému architektovi Johannovi Lukasovi von Hildebrandtovi. Stavebno-historickým výskumom fasády Stefanea nás previedla Elena Sabadošová, ktorá zistila aj sekundárne použité gotické prvky. Portál aj s reliéfmi donátorov pochádza z obdobia adaptácie domu na seminár v rokoch 1714 – 1726. Juraj Puškár poukázal na ťažkosti reštaurátorského výskumu a podelil sa s účastníkmi o skúsenosti z obnovy fasád s jedinečnou štukovou výzdobou.

Zrod klenbových fresiek univerzitného Kostola sv. Jána Krstiteľa priblížil Jozef Medvecký. Hoci bol kostol postavený už v 2. štvrtine 17. storočia, až do konca storočia ostala klenba lode prázdna. Objednávateľom štukovej

výzdoby v rokoch 1699 – 1700 bol syn fundátora kostola, Mikuláša Esterháziho, Pavol, ktorý touto úlohou poveril Pietra Antonia Contiho. Dodnes sú však neznámi autori maliarskej výzdoby. Na základe zachovaných iniciálok FIG a C. R., analógií a ďalších ukazovateľov dospel J. Medvecký k predpokladu, že autormi fresiek na

klenbe by mohli byť Carl Ritsch a Franz Josef Graffenstein. Podľa programu mala nasledovať prednáška o reštaurovaní univerzitného kostola, ale jej referent Vladislav Plekanec sa ospravedlnil.

Roman Macura poskytol prehľad o kaviarňach v Trnave. Na základe daňových kníh uložených v Štátnom archíve Bratislava, pobočka Trnava zistil, že prvú kaviareň v Trnave vlastnil Ján Edler v roku 1719 v dome na Radlinského ulici 2 a prevádzkoval ju 5 rokov. Na porovnanie, prvú kaviareň v Európe otvorili v roku 1645 v Benátkach, vo Viedni v roku 1685 a Pešti v roku 1714. Prevádzkovatelia kaviarní v Trnave mali miestnosti obvykle v prenájme, situované boli v budovách v centre mesta a od roku 1731 existujú kaviarne v meste nepretržite, pričom obvyčajne boli aspoň dve. Prevádzkovatelia mali aj iné zamestnanie, napr. spomínaný J. Edler sa potom živil ako krajčír, alebo to boli hostinskí či kníhviazači. Zachovali sa aj inventáre kaviarní, najstarší z roku 1749. V kaviarňach sa nachádzali biliardové stoly, hrali kartové hry a pod. Hoci sa mesto nariadeniami snažilo regulovať prevádzky, napr. zakázalo hrať živú hudbu či nariadilo zatvoriť kaviarne o 22.00 hodine, tieto príkazy sa neustále porušovali.

Druhý blok prednášok otváral Vladimír Rábik referátom o trnavskom panstve, s podtitulom Sídliškový a správny rozsah Trnavy do polovice 13. storočia. Prvá písomná zmienka o Trnave je v donácii ostrihomskeho arcibiskupa Jána pre Ostrihomskú kapitulú z roku 1211. Pôvodne však Trnava s okolím tvorila arpádovský dynastický majetok, preto o ňom nie sú žiadne staršie zachované správy. Až do 90. rokov 15. storočia malo mesto osobitnú kráľovskú správu – panovníkom menovaného kapitána, resp. správcu, ktorý nikdy nepodliehal mestskej správe a v meste bola aj kráľovská kúria. Počiatky kráľovského domínia – trnavského panstva siahajú do počiatkov Uhorského kráľovstva a tvorili ho pôvodne sídliská Boleráz, Hrnčiarovce nad Parnou, Modranka, Horné Lovčice, Klčovany, Šelpice, Bohdanovce, Biely Kostol, Ružindol s centrom v Boleráze s hradiskom v polohe Hrádok. Už v časoch Veľkej Moravy tadiaľto viedla dôležitá komunikácia, neskôr sa však stre-

Seminár sv. Štefana, fasáda ul. M. Schneidra-Trnavského – stav pred reštaurovaním

Seminár sv. Štefana, fasáda ul. M. Schneidra-Trnavského – stav po reštaurovaní

Mikuláš Oláh a jestvoval v rokoch 1566 – 1619 v budove oproti Bazilike sv. Mikuláša. Peter Pázmaň v roku 1631 založil seminár sv. Štefana, ktorý sídlil neďaleko farskeho úradu na Námestí sv. Mikuláša až do kúpy budovy dnešného Stefanea v roku 1714 pre potreby seminára. Súčasný palác pôvodne pozostával z 2 gotických domov.

Foto: K. Klačanská

Foto: J. Puškár

diskom na križovatke ciest stala Trnava. Sídlo farnosti bolo v Bohdanovciach. Po tatárskom vpáde sa donáciami kráľovské panstvo rozpadlo. Zem Parná, patriaca do tohto panstva, pri rovnomennej rieke je problematická, ale prednášateľ sa snažil ozrejmiť aj túto problematiku.

O nové poznatky o krovoch Baziliky sv. Mikuláša sa s prítomnými podelila Daniela Zacharová. Južná veža bola postavená v roku 1570, čo dokladajú písomné pramene – zmluva s tesármi aj dendrochronologický výskum a datovanie na zlatom kohútovi, ako aj zvon sv. Barbory pôvodne odliaty v roku 1569. Severná veža pochádza niekedy z rokov 1666 – 1683 podľa vzhľadu veží na vedutách vzniknutých

po požiaroch mesta v uvedených rokoch a údajaj nájdeného na doštičke uloženej vo veži o jej oprave arcibiskupom Jurajom Szelephénym v roku 1676. Krov lode a svätyne podľa výsledkov dendrochronologického výskumu a nájdeného vročenia pochádza z roku 1605.

Posledná prednáška Jána Čániho a Petra Grznára, jediná týkajúca sa pamiatky stojacej mimo intravilánu Trnavy, obsahovala účastníkov o poznanie výsledkov archeologického výskumu v exteriéri rímskokatolíckeho Kostola sv. Petra a Pavla v Cíferi, časť Pác. Sondy v exteriéri pôvodne románskeho kostola z polovice 13. storočia boli po celom obvode objektu determinované betónovou vrstvou širokou

80 cm. Našli sa pozostatky staršej sakristie zo 14. – 15. storočia, ktorá zanikla počas prestavby v roku 1898 iniciovanej Zichyovcami. Západne od nej sa nachádzala kostnica, v sondách boli zachytené aj oporné piliere, ale na hnuťelné nálezy bol výskum chudobný.

Úspešné rokovanie bolo zakončené vyslovením nádeje, že aj na budúci rok bude vytlačený zborník z príspevkov seminára a pozvaním na Deň otvorených dverí Krajského pamiatkového úradu v Trnave, ktorý sa konal 9. decembra 2011. ☞

*Henrieta Žažová
Archív PÚ SR Bratislava*

Ničenie kultúrneho dedičstva a trestná činnosť

Pamiatkový úrad SR v spolupráci s Prezidiom Policajného zboru SR a Múzeom v Kežmarku pripravili pre vybraných príslušníkov Policajného zboru SR **Metodický deň k ochrane pamiatkového fondu**, ktorý sa uskutočnil v dňoch 22. – 23. septembra 2011 v priestoroch národnej kultúrnej pamiatky – mestského hradu v Kežmarku.

Cieľom podujatia bolo informovať príslušníkov Policajného zboru SR o stave kultúrneho a archeologického dedičstva a pamiatkového fondu na území Slovenskej republiky, najmä otázky týkajúce sa ochrany pamiatkového fondu a archeologického dedičstva, otázky poškodzovania a vykrádania archeologických nálezísk, a tiež otázka účinnejšej spolupráce medzi Pamiatkovým úradom SR (PÚ SR) a Policajným zborom SR (PZ SR) pri vyšetrowaní trestnej činnosti týkajúcej sa kultúrneho dedičstva, vrátane prevencie v tejto oblasti. Metodický deň sa konal aj v súvislosti s novelou Trestného zákona a novelou zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu (pamiatkový zákon), ktoré nadobudli účinnosť 1. septembra 2011. Prednášok sa zúčastnili vybraní odborníci z Ministerstva kultúry SR (MK SR), PÚ SR, krajských pamiatkových úradov (KPÚ) v Košiciach, Žiline a Trnave a Prezidia PZ SR. Pozvanie prijali aj odborníci z príslušných kultúrnych inštitúcií z Českej republiky. Podujatie otvorila riaditeľka Múzea v Kežmarku Mgr. Erika Cintulová a námestník generálnej riaditeľky PÚ SR Mgr. Slavomír Katkin. Za Policajný zbor SR prítomných privítal pplk. JUDr. Daniel Kalafut, v mene riaditeľa Úradu Kriminálnej polície Prezidia PZ SR mjr. Mgr. Michala Ondrkala.

Prvý deň bol venovaný problematike ničenia a poškodzovania najmä nehnuťelných kultúrnych pamiatok. Svojou prednáškou ho otvoril Mgr. Peter Škulavík z PÚ SR, ktorý sa venoval najmä systé-

mu evidencie hnuťelných a nehnuťelných kultúrnych pamiatok. Pamiatkovými územiami a ich hodnotami sa vo svojej nadväzujúcej prednáške zaoberala Ing. arch. Viera Dvořáková z PÚ SR. Z pohľadu pracovníkov KPÚ v Košiciach sa téme ničenia pamiatkového fondu a skúsenostiam s policajným vyšetrowaním prípadov ničenia pamiatok venoval Ing. arch. Radoslav Mokriš. V podobnom duchu sa niesla aj prednáška Ing. Ivety Kodoňovej z MK SR. Nemenej zaujímavým príspevkom bola prezentácia zástupcov pamiatkarov z Národného pamiatkového ústavu Praha Mgr. Petra Baštu, Radovana Chmela, Šárky Radostovej a Mgr. Petra Svojanovského z Ministerstva kultúry ČR, ktorí sa zaoberali problematikou pátrania po odcudzených kultúrnych pamiatkach a ich navracania späť do ČR, ako aj systémom evidencie odcudzených umeleckých predmetov v Čechách a na Morave.

Nasledujúci deň bol venovaný najmä ochrane archeologického dedičstva a téme ničenia archeologických lokalít nielen „detektoristami“, ale aj samotnými stavebníkmi. Úvodnú prezentáciu si pripravil JUDr. Mgr. Tomáš Michalík z MK SR, ktorý prítomných oboznámil s legislatívnymi úpravami týkajúcimi sa archeologického dedičstva a prehľadom právnych úprav v rámci Európy. Venoval sa tiež otázke novelizovanej definície archeologického nálezu. O trestnoprávných dôsledkoch nelegálnej archeologickej činnosti na príklade konkrétnych vyšetrowaných prípadov informoval pplk. JUDr. Daniel Kalafut

z Prezidia PZ SR, oddelenia krádeží motorových vozidiel a ochrany kultúrneho dedičstva, ktorý zároveň analyzoval niektoré nedostatky pamiatkového zákona z trestnoprávného hľadiska. Po prezentácii Mgr. Renaty Glaser-Opitzovej z PÚ SR, ktorá sa venovala rozdielom medzi archeologickým výskumom a nelegálnou činnosťou na archeologických náleziskách, sa slova ujali Mgr. Peter Grznár z KPÚ v Trnave a Mgr. Martin Furman z KPÚ v Žiline, ktorí predniesli svoje praktické skúsenosti s ochranou archeologického dedičstva a nepovoleným konaním stavebníkov a „detektoristov“. V diskusii vystúpili viacerí rečníci, napr. JUDr. Karol Pánik z Generálnej prokuratúry SR. Pripomenuli dôležitosť dôsledného preverovania každej udalosti, ktorá sa týka poškodenia alebo ničenia pamiatkového fondu a kultúrneho dedičstva vôbec. Z prednesených prednášok a diskusných príspevkov vyplynulo viacero problematických okruhov, ktoré bude potrebné v blízkej budúcnosti riešiť v úzkej spolupráci PÚ SR a PZ SR. ☞

*Mgr. Renata Glaser-Opitzová
Odbor pamiatkových území,
referát archeológie PÚ SR Bratislava
Pplk. JUDr. Daniel Kalafut
Odbor kriminálnej polície,
oddelenie krádeží motorových vozidiel
a ochrany kultúrneho dedičstva
Prezidia Policajného zboru SR
Ing. arch. Radoslav Mokriš
Krajský pamiatkový úrad v Košiciach*

Nová sepulkrálna architektúra v Nitre

Ako pamiatkar mám radosť, keď sa v blízkosti historickej architektúry „vymodeluje“ nová architektúra, ktorá s tou starou nie je v konflikte. Je síce iná, ale má v sebe istú mieru pokory a z hľadiska architektonickej formy pracuje s čistými tvarmi a kvalitným materiálom.

Na území mesta Nitra je šesť cintorínov, z ktorých najstarším a najväčším je ústredný mestský cintorín na Cintorínskej ulici. Založili ho roku 1780. Verejné kolumbárium, ktoré tu bolo slávnostným spôsobom sprístupnené 22. 6. 2011,¹ mesto Nitra predtým nemalo. Najstarší náhrobný kamenný kríž je z roku 1794. Na začiatku prístupovej komunikácie k cintorínu v tieni vzrastlej zelene stojí socha sv. Floriána z roku 1818. Hodnotnými umeleckými dielami sú náhrobné kamenné pomníky vytvorené renomovanými sochármi Júliusom Bártfayom, Jánom Koniarkom, Jozefom Pospíšilom, Alojzom Rigelem a inými osobnosťami.² Mestský cintorín je z pohľadu dnešnej zástavby situovaný v centrálnej mestskej časti v blízkosti bývalej sedrie postavenej v rokoch 1901 – 1903.

Kolumbárium je druh sepulkrálnej architektúry s pochovávaním do hrobovej steny. V tomto prípade len na uloženie urny. Klasické kolumbária sú známe najmä z podzemí ranokresťanských bazilik, ale aj z baroka, napr. pod Loretánskou kaplnkou pri severnej stene františkánskeho Kostola Zvestovania Panny Márie v Bratislave z roku 1708 a inde na Slovensku. Ide však o neverejné kolumbária vybudované výlučne na pochovávanie vysoko postavených členov rádu. Nitrianske je verejné kolumbárium pod holým nebom.

Realizáciou projektu verejného kolumbária získala Nitra nové námestie nazvané Námestím Kráľovnej pokoja. Námestie má viaceré pozitívne aspekty verejného priestranstva. Som toho názoru, že nie každý architekt je spôsobilý riešiť verejné priestranstvo so zapojením existujúcich priestorových, architektonických i sochárskych prvkov do novovytvoreného priestoru esteticky príťažlivým a kultivovaným spôsobom. Z kompozičného hľadiska ide o zapojenie historickej architektúry hlavnej

Foto: P. Guldán

Pohľad z výšky na kolumbárium

brány cintorína (založeného v roku 1780), vytvárajúcej osovú dominantu z prístupovej komunikácie od Cintorínskej ulice do čistého Námestia Kráľovnej pokoja. V pohľade od severu, z prístupovej komunikácie, nie je dominantou námestia rušená žiadnou nepatričnou hmotou. Táto okolnosť sa potom prejavuje aj pri pohľade z vnútornej časti cintorína. V pohľadovej osi cez otvor brány je umožnený ikonický pohľad na horizont Zobora, dvojvežie kostola piaristov (sv. Ladislava) a uličné krídlo niekdajšej sedrie, dnes Justičného paláca. Vpravo od hlavnej brány a steny cintorína diagonálne odskakuje obvodový múr kolumbária. Otvorom umiestneným v strede sa vstupuje do prvej kóje s trojuholníkovým pôdorysom. Z nej sa schodiskovým ramenom vstupuje do druhej kóje. Kolumbárium má štyri úrovne. V každej kóji je mobiliár, vrátane zelene. Keď stromy vyrastú, poskytnú jednotlivým kójam kolumbária zelenú klenbu.

Architekt Viktor Šabík nemá problém vystihnúť podstatu zadania. Oceňujem a chválím, že moderný výraz, ktorý dosiahol v detailoch a na ploche námestia pred vstupnou bránou, netají symboliku špirály používanú napr. aj historickou architektúrou Orientu, podobne ako kovové polkruhy a trištvrtkruhy (výstuhy pre popínavú zeleň) osadené nad chodníkom spájajúcim parkovisko s priestorom pred hlavnou bránou cintorína majú evokovať pocit pohybu v tuneli, na ktorého konci človek vchádza do večnosti. Duchovnej kvalite prospelo organické zapojenie pieskovcovej sochy tehotnej ženy, nazvanej v dlažbe „Nenarodeným“, do komplexu námestia. Architekt ho dosiahol tým, že pomník zapojil do dispozičného riešenia námestia.³ Kolmo na os prístupovej komunikácie spájajúcej Cintorínsku ulicu s plochou námestia pred hlavnou bránou osadil pár lavičiek do tieňa vzrastlej zelene ako zastavenie,

dosť podobné zastaveniu krížovej cesty (v symbolickom význame), čím vytvoril v pokojnej intímnej časti námestia pod múrom cintorína miesto na oddych a pre niekoho aj na kontempláciu a meditáciu, čo je zase príznačné pre niektoré Loviškove sochárske diela, pretože socha stojí len pár metrov pred pozorovateľom.

Za realizáciu kolumbária, námestia a ostatné náklady s tým spojené zaplatilo mesto 1,294 milióna eur. V tejto sume je zahrnutá výstavba kolumbária so 604 urnovými miestami, rekonštrukcia administratívnej budovy, vybudovanie prístupovej komunikácie so spevnenými plochami, vybudovanie parkoviska vedľa cintorína (smerom k základnej umeleckej škole), vybudovanie rozária, predĺženie verejného osvetlenia, dotiahnutie rozvodov kanalizácie, osadenie vkusného mobiliáru a výsadba zelene. Realizácia zámeru si vyžiadala aj búracie práce, je potrebné povedať, že na prospech veci.⁴ O využitie kolumbária mesto nemusí mať obavy, pretože toto kultivované architektonické riešenie považujem za perspektívne, komfortné a moderné. Je potrebný čas, aby sa Nitrania s miestom a kolumbáriom oboznámili. ☞

Patrik Guldán
Odbor národných kultúrnych pamiatok PÚ SR Bratislava

¹ Námestie Kráľovnej pokoja a verejné kolumbárium boli pred prestrihnutím pásky požehnané J. E. Mons. Viliamom Judákom, nitrianskym biskupom.

² <http://www.nitra.sk/cintoriny.phtml?id3=5412>

³ Socha má pomníkový charakter, je dielom akademického sochára Viliama Lovišku a bola osadená v roku 1998.

⁴ JANČOVIČ, Andrej. *Nitra je opäť skráslená, odovzdali Námestie Kráľovnej pokoja a kolumbárium* [online]. Dostupné na internete: <http://www.nitra.sk/?program=51&module_action__0__id_ci=13574>.

Jubilantka Štefánia Tóthová

Nedávno oslávila svoje životné jubileum pracovníčka, ktorá celý svoj profesijný život zasvätila archeológii a „pamiatkárčine“ – Štefánia Tóthová.

Po ukončení štúdia na FF UK Bratislava v roku 1964 pracovala najprv ako asistentka v Archeologickom ústave SAV, ale v rokoch 1965 – 2000 pôsobila už stále v jednej z tej istej inštitúcie, ktorá síce menila svoj názov a často i sídlo, ale poslanie nie. Začala na Slovenskom ústave pamiatkovej starostlivosti ako odborná pracovníčka a do dôchodku odišla z Pamiatkového ústavu ako vedúci odborný pracovník – metodik ochrany pamiatok so zameraním na archeologické kultúrne pamiatky.

Dokladom jej bohatej a často náročnej práce v teréne, ako aj organizačnej činnosti sú najmä výsledky a prínosy archeologických výskumov, vykonávaných v rokoch 1966 – 1987. Na zámku vo Zvolene sa okrem nálezov súvisiacich s vybavenosťou gotického zámku a jeho prestavieb zistili aj stopy starších objektov, rámcovo datovaných do 13. storočia. Z trojloďovej sakrálnej stavby s pomerne veľkou prístavbou obdĺžnikového pôdorysu sa zachovali základy 23 m dlhej severnej lode uzavretej polkruhovou apsidou.

Nasledovali výskumy v Banskej Štiavnici. Koncentrácia nálezov technického charakteru v Komorskom dvore a odkrytie stredovekej zástavby datovanej od prelomu 12. – 13. storočia až do 15. storočia, ktorá zväčša zanikla výstavbou sídla v polovici 16. storočia, však poukázali na včasnejšie využívanie zastavanej polo-

hy banskou komorou. Ďalšie výskumy v Banskej Štiavnici zachytili sídlitný a stavebný vývoj predurbánneho a mestského sídla a jednotlivých objektov meštianskej architektúry a odkryli Hornú, tzv. Roxerovu bránu vnútorného pásu mestského opevnenia v severnej časti Trojičného námestia.

Výskumy v meštianskych domoch na Ulici A. Kmeťa, Kammerhofskej a Radničnom námestí doložili na týchto polohách najstaršie osídlenie územia datované od polovice 12. do konca 13. storočia, ktoré sa postupne rozširovalo a doplňovalo v priebehu 14. – 15. storočia. Od začiatku 16. storočia sa už formovalo v súvislosti s vytvorením Trojičného námestia do súvislých uličných radov okolo hlavných komunikácií.

Jeden z najvýznamnejších výskumov bol výskum hradu Beckov, kde okrem skúmania stavebného vývoja hradného komplexu sa zistili tiež dve fázy predhradného osídlenia. Staršia, datovaná na prelom letopočtov, bola z neskorej doby laténskej a staršej doby rímskej. Z druhej polovice 9. storočia bolo osídlenie hradnej vyvýšeniny slovanským etnikom. Nálezové situácie a charakter materiálu poukázali na existenciu výšinného veľkomoravského sídliska prežívajúceho aj v povetkomoravskom období 10. – 12. storočia.

Výsledkami výskumu v areáli Rotundy sv. Juraja v Skalici bolo 60 hrobov príkostolného cintorína s najstaršími hrobmi z rozhrania 12. – 13. storočia, odkrytie pôvodnej ohrady objektu a zistenie dovtedy neznámej barokovej krypty.

Pri výskumoch kultúrnych pamiatok v rámci prípravy výstavby vodného diela Liptovská Mara, keď zanikla celá sídelná štruktúra územia, sa v obci Parížovce počas skúmania stavebného vývoja kaštieľa odkryl vysunutý koridor vstupu do suterénu jeho najstaršej časti t. j. dvojpodlažnej kúrie, resp. hrádka. Výskumom ruiny kostola v Liptovskej Anne sa zistil jej pôdorys z polovice 13. storočia, ktorý bol súčasťou rozšírenej sakrálnej stavby z 15. storočia.

Archeologickým výskumom kaštieľa v Holíči sa podarilo zachytiť tri základné stavebné etapy vývoja gotického nižšieho hradu od druhej polovice 12. až do 15. storočia, kde v rámci neskorogotickkej stavebnej fázy použili technológiu zakladania stavieb v močaristom prostredí, pri-

čom zapustili hustú podzákladovú drevenú pilotáž hlboko do ílovitého podlažia. V Loretánskej kaplnke v Holíči zase výskum odkryl pôdorys jednolodového kostola s polygonálnym záverom presbytéria z polovice 13. storočia.

Okrem archeologických výskumov bola súčasťou odbornej práce Štefánie Tóthovej aj metodická činnosť spadajúca najmä do obdobia rokov 1989 – 2000, pri ktorej spolupracovala na Zasadách pamiatkovej starostlivosti pre pamiatkové rezervácie a mestá Trnava, Žilina, Banská Bystrica, Kremnica, Devín, Bardejov, Prešov, Spišská Nová Ves, na návrhoch na zápis do zoznamu svetového kultúrneho dedičstva pre Banskú Štiavnicu i Spišský hrad. Návrhy na vyhlásenie za NKP a ochranných pásiem pre rímsky tábor Iža – Leányvár, Villa rustica v Bratislave-Dúbravke, hradisko Molpír pri Smoleniciach, hradisko Havránok pri Liptovskej Sielnici, veľkomoravský dvorec v Ducovom a Koncepcia ochrany a prezentácie archeologických lokalít sú ďalšími jej prácami spolu s prácou na Terminologickom slovníku a na výbere archeologických lokalít do informačného systému – informčných tabúl na území Slovenska.

Výsledky svojej práce publikovala v zborníkoch a odborných časopisoch *Archaeologia historica*, *Monumentorum tutela*, *Študijné zvesti*, *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku*, *Liptovský zborník*, *Zborník Záhorského múzea v Skalici* a. i. K tomu patrí aj spoluautorstvo na knihách *Hrad Beckov*, *MPR Levoča a Bardejov*, *Banská Štiavnic a svetové kultúrne dedičstvo*, *Beckov 1 : dejiny obce do roku 1918 a Národné kultúrne pamiatky na Slovensku – Okres Ružomberok*.

Jej práca v oblasti archeologických pamiatok doteraz prispieva k rozšíreniu poznania tejto základnej hmotnej časti kultúrneho dedičstva, ktoré je ešte stále vo veľkej miere skryté pred našimi zrakmi a čaká na odkrytie i hodnotenie.

Milá Stefi, prajeme Ti pevné zdravie, veľa dobrej nálady a dostatok na pre splnenie všetkých Tvojich osobných či profesijných plánov.

*Ludmila Husovská
Bratislava*

Medzníky reštaurátorskej tvorby jubilujúcej profesorky Dany Salamonovej

V roku 2009 sa obohatila archívna dokumentácia Pamiatkového úradu SR (PÚ SR) Bratislava o fond odborných dokumentácií reštaurovania (vrátane negatívov, fotografií a diapozitívov z realizovaných prác), ktorý venovala úradu profesorka Dana Salamonová. Prvá profesorka odboru reštaurovania na Slovensku, žiačka zakladateľa tzv. slovenskej reštaurátorskej školy prof. Karla Veselého sa svojim principiálnym odborným postojom k problematike kultúrnych pamiatok zaslúžila nielen o výchovu novej reštaurátorskej generácie, s ktorou sa dnes stretávame pri realizačných prácach na národných kultúrnych pamiatkach v teréne, ale zároveň výraznou mierou napomohla práci odbornej Reštaurátorskej komisie Pamiatkového úradu SR.

Jubilujúca reštaurátorka, narodená v roku 1941 v Bratislave, ukončila maturitou oddelenie rezbárstva u prof. Drexlera na Škole umeleckého priemyslu v Bratislave (1961). Absolvovala Katedru reštaurovania Vysoké školy výtvarného umenia (VŠVU) v Bratislave so špecializáciou na kamennú a drevenú polychrómovanú plastiku (1967). Po absolvovaní štúdiá začala s reštaurátorskou prácou v dielni Slovenskej národnej galérie (SNG) Bratislava, kde pracovala plných 23 rokov, z toho od roku 1973 vo funkcii vedúcej ateliérov. Po odchode z galérie svoje získané skúsenosti využívala ako pedagogička na Katedre reštaurovania VŠVU, kde od roku 1990 pôsobila ako vedúca ateliéru polychrómovanej drevorezby. Jej prirodzená snaha po sústavnom sebazdokonaľovaní a vedeckom raste vo zvolenej profesii je odmenená v roku 1971, keď absolvovala vedeckú stáž na Institute Royal du Patrimoine Artistique v Bruseli, v ateliéri polychrómovanej plastiky a získala titul akademický reštaurátor. V roku 1992 sa habilituje na docentku a v roku 2000 je menovaná profesorkou vo svojom odbore. Ako pedagóg pôsobila na katedre reštaurovania až do odchodu do dôchodku vo funkcii vedúcej katedry. V roku 2006 bola menovaná za predsedníčku Reštaurátorskej komisie PÚ SR Bratislava, kde pôsobila vo funkčnom období 2006 – 2008.

Zachovať jedinečnosť a pravosť umeleckého diela – pamiatky, to je základné hodnotiace kritérium reštaurátorskej tvorby zachraňujúcej tieto diela pred ďalším

znehodnocovaním, deštrukciou, resp. zánikom. Tento postulát sa stal vedúcou ideou a krédom reštaurátorskej tvorby Dany Salamonovej, ktorej profesijný život je spojený v prevažnej miere s prácou v reštaurátorskom ateliéri SNG Bratislava. Výnimočne aktívna a charizmatická žena sa nám predstavuje v prvej etape svojej praxe u žien ojedinelým a neľahkým profesijným zameraním na záchranu **kamennej skulptúry**. Medzi jej prvé práce patrí reštaurovanie kamennej skulptúry Madony s dieťaťom, ktorá sa dostala do zbierok Galérie mesta Bratislavy (GMB). Táto socha nadživotnej veľkosti z prvej polovice 18. storočia predstavuje vysoko kvalitné barokové dielo neznámeho domáceho sochára, ktoré bolo veľmi rozrušené v svojej hmotnej podstate a znehodnotené mnohými sekundárnymi zásahmi a viacnásobnými nátermi. Reštaurátorka po podrobnom výskume diela s ohľadom na jeho budúce využitie v galerijnej expozícii sústredila svoj program reštaurovania na záchranu hmoty – kameňa (pieskovca) a odstránenie nevhodných hrubých sekundárnych olejových náterov, ktoré pokrývali a potlačovali pôvodný sochársky rukopis a výtvarno-estetický výraz skulptúry. Hneď po tejto práci nasledovala záchrana takmer zaniknutej pôvodnej sochy Immaculaty z Morového stĺpu na Rybnom námestí v Bratislave.

Azda pororčne najväčšou a odborne najzaujímavejšou bola záchrana kamenných skulptúr zo súsošia Rozlúčka Panny Márie s Kristom z bratislavskej Kalvárie (Bolestná Mária a Kristus, dielo Giovanni Guilianiho z roku 1694). Silne zvetraný pieskovec oboch sôch bol pokrytý hrubou vrstvou olejových premalieb a znečistený zhlukmi depozitných nečistôt. Navyše na soche Bolestnej Márie chýbala ruka od ramena, zachované ostali len zvyšky prstov na Máriinej tvári. Socha Krista sa zachovala len v torzálnom stave. Hlava skulptúry sa našla neskôr, pol roka po začatí reštaurovania so značne uvoľnenou opadáajúcou polychrómiou. Okrem dô-

Skulptúra Immaculaty (18. storočie) z morového stĺpu na Rybnom námestí v Bratislave po reštaurovaní (1968 – 1969)

kladného očistenia sôch od hrubej vrstvy nečistôt a siedmich až dvanástich vrstiev premalieb, bol kameň spevnený ponorom vo vápnenej vode, narušené miesta najmä po obvodě drapérie skulptúry Márie boli vytmelené kamennou drťou. Chýbajúca ruka bola na základe komparácie s umeleckohistorickým materiálom dosekaná z pieskovca (podľa pokynov zadávateľa). Aj výraznejšie poškodenia na soche Krista boli domodelované. Hlava sochy bola nasadená na nový mosadzný klin. Na zadnej strane sochy bol ponechaný pás so sondami dvanástich premalieb. Reštaurovanie bolo ukončené v roku 1970 a obe sochy sa stali súčasťou stálej expozície GMB. V tomto duchu prebiehalo i následné reštaurovanie sôch Krížovej cesty z Kalvárie na hrade Červený Kameň.

Veľký zástoj reštaurátorskej tvorby Dany Salamonovej zaberá záchranu **drevenej polychrómovanej plastiky**. Ako vedúca reštaurátorka stmelenej kolektívy reštaurátorov SNG Bratislava preferovala také reštaurovanie, ktoré sa opiera o exaktné výsledky výskumov participujúcich technologických a umenovedných disciplín. Viac ako polovicu jej reštaurátorskej tvorby predstavujú drevené polychrómované rezby. V jej rukách sa ocitlo viac ako päťdesiat barokových plastik svätcov, svätíc a anjelov, ale aj vzácné stredoveké gotické diela z dielne majstra Pavla z Levoče a jeho súčasníkov. Či už ide o dielo Korunovanie Panny Márie od

spišskonovoveského rezbára z obdobia pred rokom 1500, reliéf, ktorý bol reštaurovaný v rokoch 1970–1975 a patrí medzi tie, ktoré sa prezentujú v stálej expozícii stredovekého umenia v našej vrcholnej galerijnej inštitúcii. Reliéf pôvodne pochádza z oltára Panny Márie v Kostole Všetkých svätých v Ludrovej. Bol vytvorený z lipového dreva (rozmery 122 x 99 cm). Trikrát bol nesúvisle premaľovaný a nachádzali sa na ňom staré nevhodné barokové tmely a plomby, ako aj množstvo esteticky nevhodných sekundárnych klincovaní. Pri reštaurovaní diela spolupracovala reštaurátorka s akademickou maliarkou D. Filovou. Výtvarnú pamiatku dôkladne spevnili viacnásobným ponorom v petrifikačnom roztoku a následne bol scelený do

Gotický reliéf Koronovanie Panny Márie z r. kat. Kostola Všetkých svätých v Ludrovej (polychrómovaná drevorezba, 1510 – 1520), reštaurované 1970 – 1975, dnes v expozícii stredovekého umenia v SNG Bratislava

jedného (pôvodného) kompozičného celku aj vystužením spodnej reliéfnej časti. Esteticky nevhodne pôsobiace časti reliéfu boli vytmelené a opatrené lokálnou retušou. V záverečnom konzervovaní celku sa realizovalo voskovanie povrchu s farebným prispôbením retuší k drevu. Voľba metodiky a technológie zodpovedala plne vtedajším nárokom na reštaurátorské výkony galerijného spôsobu reštaurovania. Obdobne bola v rokoch 1985–1987 realizovaná jedna gotická plastika Bolesného Krista, tiež dielo spišského rezbára, pochádzajúce z liptovskej lokality.

O širokospektrálnom zábere tvorby reštaurátorky sa môžeme presvedčiť aj pri výpočte nespočetného radu zreštauro-

vaných **závesných obrazov**, olejomalieb na plátne a ikonopisnej maľby na drevenej podložke pre Východoslovenské múzeum v Košiciach, Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidniku a iné múzeá a galérie na Slovensku. Najzaujímavejšou a zároveň významnou aktivitou v tejto oblasti je zadanie reštaurovania takej vzácnej akvizície SNG, akou bolo získanie dvoch obrazov významného nizozemského maliara druhej polovice 16. storočia, Lucasa van Valckenborcha, ktoré tvoria súčasť cyklu alegorického vyobrazenia Leta a Jesene z roku 1595. Oba obrazy boli vo veľmi zlom stave zachovania, navyše poškodené neodbornými reštaurátorskými zásahmi a nesprávnym zaobchádzaním. Podrobnú umeleckohistorickú analýzu obrazov

vykonali Karol Vaculík, významný teoretik, ktorého nesporné kvality dávali predpoklad, že rozhodnutie o zadaní diel do rúk Dany Salamonovej, vzhľadom na náročnosť úlohy, kvalitu diel a ich umeleckohistorický význam, bolo opodstatnené a správne. Dôsledný reštaurátorský výskum oboch plátien a samotné reštaurovanie priniesli mnoho nových poznatkov napr. o farebnej technike malieb (maľba temperovými farbami v kombinácii s olejovými pastami). Povaha poškodení bola určujúcou pri výtvarno-estetickú prezentácii diel. Uprednostnila sa technika napodobivej retuše, technologicky realizovaná podložením temperou a retušou akvarelom, vo väčších plochách výpadkov maľby realizovaná čiarkovanou retušou a rozoznateľnosťou retuše od pôvodnej maľby.

SNG po ukončení reštaurovania prezentuje diela verejnosti na samostatnej výstave v máji 1985. Reštaurovanie v SNG v rokoch 1950–1990, prezentované aj na samostatnej výstave, predstavilo reštaurátorku ako nesmierne pracovitú. Podľa zoznamu spracovaného samotnou autorkou v roku 1991 realizovala viac ako stovku diel, ďalšie nespočetné množstvo ošetrila pred výstavami organizovanými galériou.

Počiatok 90. rokov 20. storočia, poznamenaný významnými spoločenskými zmenami, znamenal i pre reštaurátorku novú výzvu, spojenú s rozhodnutím zužitkovať čo najproduktívnejšie všetky skúsenosti získané dlhoročnou realizačnou praxou. Zúčastnila sa konkurzu a získala

miesto pedagóga na Katedre reštaurovania VŠVU, stala sa **pedagógom** a vedúcou ateliéru polychrómovanej drevorezby. Krátko nato sa v roku 1992 habilitovala na docentku. Jej habilitačná prednáška dotýkajúca sa problému nových technologických postupov, teoretického spektra prieskumu, metodických východísk a reštaurátorskej finalizácie v oblasti drevenej polychrómovanej plastiky s dôrazom na materiál domácej proveniencie je hlbokým prienikom do v súčasnosti najviac diskutovanej problematiky technológie reštaurovania. Postihuje problémy základného reštaurovania s tým, že analyzuje otázky používania nových syntetických konzervačných materiálov a ich správanie v kontexte prírodných materiálov vlastnej pamiatky – výtvarného diela i s ohľadom na jeho umeleckohistorické hodnoty a samotnú podstatu diel. V tomto smere vo svetle dovtedajších výsledkov reštaurátorskej školy prof. K. Veselého Dana Salamonová presadzovala požiadavku odlišiteľnosti doplnkov originálov a aplikovala to práve pri reštaurovaní polychrómovanej drevorezby či už z obdobia stredovekého alebo baroka, s ktorými sa stretávala v širokom spektre ňou vykonaných reštaurátorských prác.

Koncom 90. rokov 20. storočia sa uchádzala o udelenie titulu profesorky reštaurovania drevených polychrómovaných a kamenných plastík. Medzinárodná komisia zložená z prof. K. Strettiho, pedagóga Akadémie výtvarných umení v Prahe, prof. PhDr. J. Homolku (Ústav dejín umenia FF Karlovej Univerzity v Prahe) a prof. Dr. J. Flika, riaditeľa Ústavu pamiatkoznalctva a reštaurátorstva Univerzity Mikuláša Kopernika v Toruni sa jednoznačne zhodli, že má zmysel pre sochársky tvar a jeho historické slohové premeny, zmysel pre špecifické vlastnosti rôznych sochárskych a maliarskych materiálov. Vyzdvihli aj jej výtvarný cit pre polychrómiu, ako dovŕšenie rezbárskeho diela a s tým súvisiacu kvalitu retuší, najmä u plastík, kde sa táto zachovala zlomkovite a neúplne. Komisia odporučila reštaurátorku udeliť titul profesorky a odovzdávať jej bohaté skúsenosti mladej študujúcej generácii reštaurátorov.

Archív Pamiatkového úradu SR Bratislava je obohatený o 101 dokumentácií o reštaurovaní a agendu písomností, ktoré ako dar odovzdala prof. Dana Salamonová. Materiály boli spracované v rokoch 2009–2010 a sú uložené v jej osobnom fonde.

☞

Magdaléna Brázdilová
Bratislava

Halina Mojžišová

(10. 9. 1949 Karviná – 7. 12. 2011 Bratislava)

Halina, odišla si nečakane, šokovala si nás všetkých.

Pár dní dozadu som Ti volala. Ako sa máš. Že fajn, je to výborné, doma pohoda, pokoj, radosť z vnúčať, nedávno som sa vrátila z Francúzska, bola som opatrovať vnúčika. Teraz večery trávim spolu s manželom čistením orechov. Teším sa na Vás, na vianočné posedenie s Vami v archíve... Posedenie bolo, ale bez Teba, chýbala si. Doteraz si sa zúčastnila všetkých posedení. Každoročne sme striedali kapustnicu, pečenú morku, kačice, husi, guláš a tvoj slávny bigos. Bola si pri zrode tejto našej tradície posedení si pred Vianocami v archíve aj s pozvanými bývalými kolegami – dôchodcami. Túto pozíciu si mala zaujať prvýkrát aj Ty a neprišla si. Namiesto toho parte o poslednej rozlúčke pod hradbami Devína...

Dňa 7. decembra nás nečakane opustila naša kolegyňa Halina Mojžišová. Narodila sa 10. 9. 1949 v Karvinej, kde navštevovala základnú školu. Po maturite na strednej ekonomickej škole v Českom Tešíne absolvovala v rokoch 1968 – 1978 Filozoficko-historickú fakultu na Jagelonskej univerzite v Krakove, odbor história. Pokračovala internou aspirantúrou. Dizertačnú prácu spracovala na tému sliezskeho školstva v druhej polovici 19. storočia. V roku 1978 nastúpila do zamestnania na vtedajší Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, kde pôsobila

až do odchodu do dôchodku v apríli 2011.

Začínala v I. odbore na úseku pamiatkovej starostlivosti v oddelení histórie a ľudovej architektúry. V rámci zaradenia na tomto úseku vykonávala výskum a prieskum národno-historických pamia-

pracovným povinnosťami pribudli všetky odborné knižničné činnosti od akvizície, cez evidenciu, katalogizáciu, sprístupňovanie informácií o nových prírastkoch. Zabezpečovala aj akvizíciu časopisov a výmenu odborných publikácií s domácimi a zahraničnými partnerskými inštitúciami. Podieľala sa na automatizácii knižnice. Veľká zásluha jej patrí pri spracovávaní bibliografie pamiatkovej starostlivosti. Nadviazala na dielo PhDr. Vendelína Jančoviča, CSc., historika a pamiatkara. Postupne v päťročných cykloch spracovala a tlačou bola vydaná v štyroch zväzkoch Bibliografia pamiatkovej starostlivosti na Slovensku od roku 1986 po rok 2005. Ďal-

ší rozpracovaný zväzok už nedokončí. Spolupracovala aj pri tvorbe bibliografie k edícii Národné kultúrne pamiatky – okres Ružomberok.

Halina, ďakujeme a posledné zbohom za všetkých kolegov.

Viera Plávková
Archív PÚ SR

tok, podieľala sa na vypracovávaní odborných materiálov pri zápise pamiatok do štátneho zoznamu, pri vyhlasovaní pamiatok za národné kultúrne pamiatky, pri zrušení ochrany pamiatok a spolupracovala pri kategorizácii pamiatok. V rokoch 1979 – 1985 čerpala materskú dovolenku. Po jej skončení 15. januára 1986 prešla do útvaru evidencie a informatiky. Absolvovala odbornú stáž v Univerzitnej knižnici a v Slovenskej technickej knižnici v Bratislave ako prípravu na svoje nové pracovné zaradenie v knižnici ústavu. Spracovala predmetový katalóg knižničného fondu, podieľala sa na informačnej činnosti OBIS VTEI, začala spracovávať bibliografiu pamiatkovej starostlivosti. V januári 1990 prebrala ústavnú knižnicu a k jej

Krajský pamiatkový úrad Trenčín

Najdôležitejšou úlohou pamiatkovej starostlivosti je činnosť smerujúca k tomu, aby staré pamiatky zostali zachované. Aj keď sa už teraz upustilo od zlovolného, nezmyselného a všeobecného besnenia proti svedkom minulosti, ktoré bolo skôr také obvyklé vo vojnách a revolúciách a ktoré teraz z prevažnej časti pominulo tým, že bola v minulom storočí založená verejná ochrana pamiatok, stále sú nebezpečenstvá hroziace starému umeleckému majetku veľmi veľké.

Spočívajú v:

- nevedomosti a v indolencii
- hrabivosti a v podvodoch
- zle pochopených pokrokových ideách a požiadavkách súčasnosti
- nevhodných okrášľovacích a novotárskych túžbach, v umeleckej nedovzdelanosti alebo namyslenosti.

Tieto najdôležitejšie príčiny, ku ktorým je nutné pripočítať nepretržité straty starých umeleckých diel, spočívajú nielen v omyloch jednotlivcov, ale sú všeobecným javom...

Max Dvořák

Úvodný citát jednej z veľkých osobností európskej pamiatkovej starostlivosti, Maxa Dvořáka, z dnes už klasického diela *Katechizmus pamiatkovej starostlivosti* z roku 1916, som zvolila z dôvodu jeho nadčasovosti a stálej aktuálnosti. Je smutné konštatovanie, že ani takmer po sto rokoch sa napriek tomu, že pamiatková starostlivosť, ktorá sa ako historická disciplína vyvíjala a stále vyvíja, nič nezmenilo. Práve naopak, spomínané nebezpečenstvá ako nevedomosť, nedbalosť, hrabivosť a podvody, zle pochopené požiadavky súčasnosti, nevhodné „okrášľovacie a novotárske túžby“, umelecká nedovzdelanosť a namyslenosť sú aj v prvej dekáde 21. storočia nanajvýš aktuálne. Dotiahnuté do väčšej dokonalosti, stále sú limitujúcimi faktormi v pamiatkarskej praxi, možno nie tej odbornej, ale celkom určite tej spoločenskej. Je to morálny aspekt našej spoločnosti, nízka kultúrna úroveň, pomýlené priority a hodnoty a nízka spoločenská akceptácia inštitucionálnej ochrany pamiatkového fondu. A v tejto spoločnosti sú pamiatkari a možno pár nadšencov jediní, ktorým záleží na niečom takom, ako je ochrana pamiatok a kultúrneho dedičstva ako takého. Pamiatkari sú ponímaní ako „škodná“ tejto spoločnosti, ako úradníci, žijúci z daní poctivo pracujúceho obyvateľstva, ako niekto, kto zabraňuje podnikateľským aktivitám, realizácii odvážnych a prevratných architektonických riešení obnov starých harabúrd, tvrdohlavo trvajúci na nejakých konzervatívnych dogmách a odmietajúci technologický pokrok.

Ospravedlňujem sa za tento nie veľmi optimistický úvod, ale veľmi úzko súvisí so zadanou témou – predstavením činnosti krajského pamiatkového úradu, nakoľko spoločenské podmienky sú dôležitým faktorom našej práce.

Trenčiansky kraj svojou rozlohou s deviatimi okresmi (Myjava, Nové Mesto nad Váhom, Trenčín, Ilava, Púchov, Považská Bystrica, Bánovce nad Bebravou, Par-

tízanske a Prievidza), patrí skôr k menším krajom v rámci Slovenska, čo odráža aj jeho pamiatkový fond – 571 nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok, 1 225 hnutelných národných pamiatok a aktuálne 4 pamiatkové územia: Mestská pamiatková rezervácia Trenčín, Pamiatkové zóny (PZ) Nové Mesto nad Váhom, Beckov a Nitrianske Pravno. Pôvodne bol počet pamiatkových zón vyšší – pamiatková zóna ľudovej architektúry v Lazanoch a PZ Bojnice boli zrušené, prvá pre absenciu

Kostol sv. Mikuláša v Porube, interiér kostola po obnove

vyhlásených kultúrnych pamiatok, druhá z titulu straty pamiatkových hodnôt. Režim ochrany územia však zostal zachovaný pomerne rozsiahlym ochranným pásmom Bojnického zámku, zahŕňajúcim aj územie pôvodnej pamiatkovej zóny. Raritným príkladom je aj vyhlásenie PZ socialistického realizmu v Handlovej, ktorá nenadobudla právnu účinnosť, preto bola znovu vyhlásená a následne znova zrušená. Istý režim ochrany tohto územia je zaručený jeho zahrnutím do evidencie pamätihodností mesta s regulatívami, ktoré by mali byť zárukou zachovania pamiatkových hodnôt územia. Počet pamiatkových území Trenčianskeho kraja by mal byť v blízkej budúcnosti rozšírený o pamiatkovú zónu Partizánske – baťovská funkcionalistická architektúra. Návrh na vyhlásenie územia je spracovaný, ale momentálne je proces vyhlásenia zabrzdzený lavírujúcim postojom Mesta Partizánske, napriek niekoľkoročnému úsiliu zo strany pamiatkarov a odborníkov zabezpečiť ochranu tohto významného

územia, ktorého význam je vnímaný aj v medzinárodnom kontexte. Najskôr úsilím vyhlásiť ochranu aspoň vo forme evidencie pamätihodností mesta, neskôr spracovaním urbanisticko-historického výskumu územia a spracovaním návrhu na vyhlásenie pamiatkovej zóny. Ďalšími adeptmi na vyhlásenie pamiatkovej zóny sú Čachtice a Trenčianske Teplice.

Pamiatkové územia sú v praxi asi najproblematickejšou oblasťou činnosti krajského pamiatkového úradu, čo je sčasti aj dôsledkom istého „alibistického“ postoja samosprávy, ktorá sa vlastnej zodpovednosti za stav pamiatkového územia zbavuje jej prenášaním na príslušný krajský pamiatkový úrad.

Pamiatkový fond Trenčianskeho kraja je zastúpený všetkými typmi pamiatok, od početných archeologických lokalít, hradov a hradných ruín (v rámci kraja je evidovaných 11 hradov – Tematín, Čachtice, Trenčín, Vršatec, Košeca, Lednica, Považský hrad, Uhrovec, Sivý Kameň, pôvodne boli hradmi aj Bojnický zámok a pevnosť v Ilave), cez kaštiele, kúrie,

množstvo sakrálnych objektov a objektov profánnej architektúry, exteriérových plastík až po množstvo hnutelných pamiatok. Stav pamiatok sa výrazne zlepšil od 90. rokov 20. storočia napriek tomu, že predchádzajúce obdobie sa výrazne podpisalo pod narušený až dezolátny stav väčšiny pamiatok, či už nevhodným využitím, minimálnou až nulovou údržbou, zámerným ignorovaním pamiatok z ideologických dôvodov, nezaujmom verejnosti. Súčasný trend

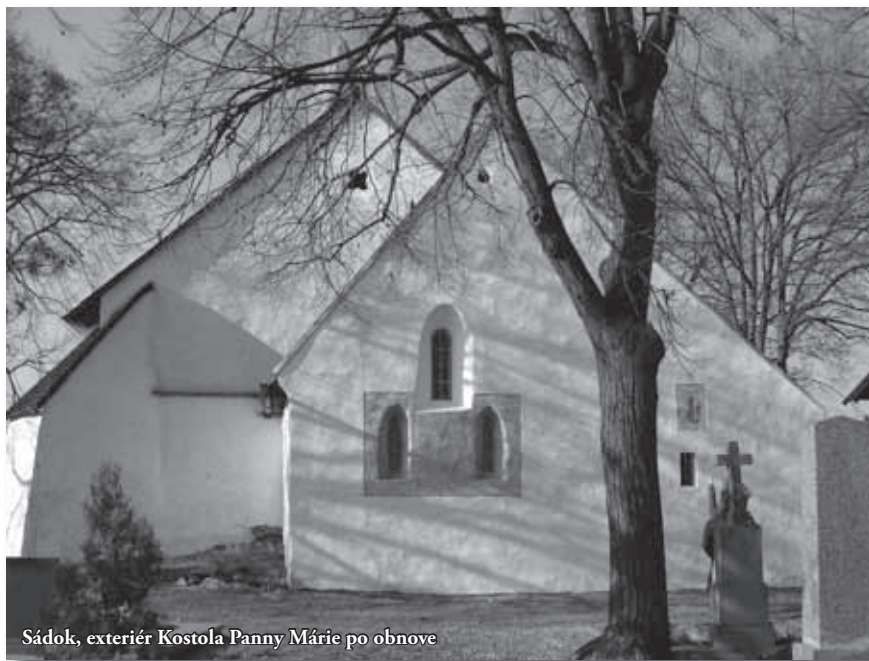
zlepšovania sa stavu pamiatok však závisí od druhu pamiatok. Kým stav objektov profánnej architektúry sa zmenou vlastníckych vzťahov výrazne zlepšil, čiastočne sa zlepšila i situácia v obnove kaštieľov a kúrií, ktoré sú využívané na private účely, alebo sú vo vlastníctve právnických osôb (kaštiele a kúrie vo vlastníctve obcí sú naďalej nevyužívané a často v dezolátnom stave, i keď aj tu existujú pozitívne výnimky). Výrazne sa zlepšila situácia vo vzťahu k hradom a hradným ruinám. Súčasný boom v tejto oblasti, vďaka ktorému sa začalo s obnovou tohto druhu pamiatok (v minulosti bolo štátom financovaných zopár vytypovaných hradov, v našom kraji hrad Trenčín, zámok Bojnice a čiastočne Beckov), sa prejavuje aktivitami občianskych združení, podporou štátu aj formou pilotného projektu obnovy hradov prostredníctvom nezamestnaných (v našom kraji hrad Uhrovec), väčším prísunom finančných prostriedkov nielen na údržbu, ale aj na pamiatkové výskumy a projektovú dokumentáciu. Čo je úplne v poriadku, len aby sa v rámci nadšenia nezačali stavať celé hrady nanovo...

Najohrozenejším druhom pamiatok sú pamiatky ľudovej architektúry, príčiny sú okrem neusporiadaných vlastníckych vzťahov aj v nechote, nezájume a finančných možnostiach väčšieho počtu vlastníkov. Obnova architektonických sakrálnych pamiatok je uspokojivá, spočíva prevažne v odvlhčovaní a odvodňo-

vani sakrálnych objektov. Obnova, resp. reštaurovanie mobiliáru napreduje pomalšie v porovnaní s architektúrou, je časovo a finančne náročná.

Tento optimistický trend v zlepšovaní sa stavu kultúrnych pamiatok je vo výraznej miere výsledkom štátnej politiky vo vzťahu ku kultúrnemu dedičstvu a grantovému systému MK SR cez skorší štátny fond Pro Slovakia alebo program Obnovme si svoj dom (OSSD). V mnohých prípadoch sú tieto finančné prostriedky jediné, ktorými sa financuje obnova pamiatky (neraz má vlastník problém už s 5% účasťou). V súvislosti s obnovou pamiatok sú dôležité výskumy, čo vlastník často nechápe a z jeho pohľadu ide o veľké finančné čiastky, ktoré sú „vyhodené zbytočne“ a ktoré mohli byť investované do samotnej obnovy. Fakt, že práve tá obnova je podmienená vykonaním pamiatkových, prípadne iných výskumov si mnohí akosi neuvedomujú. Preto je významným prínosom grantového mechanizmu aj financovanie pamiat-

kových a iných výskumov alebo projektovej dokumentácie, čo tiež nie je zanedbateľná položka kvalitnej obnovy pamiatky. Práve vďaka pamiatkovým výskumom sa v mnohých prípadoch posunulo datovanie objektov – spomeniem kostol v Sádke, kostol v Krajnom, kaštieľ v Pruskom alebo „znovuobjavenie“ stredovekých konštrukcií a malieb kostola v Livine, o ktorom sa aj Václav Mencl domnieval, že ide o objekt postavený v roku 1924 po zrútení pôvodného kostola. Vďaka výskumom došlo k objaveniu

Sádka, exteriér Kostola Panny Márie po obnove

stredovekých malieb kostola v Sádke, malieb v kaplnke Uhrovskeho hradu, kostola v Pominovci, exteriérových malieb prepoštstva v Novom Meste nad Váhom a ďalších. Potešiteľné sú aj výsledky archeologických výskumov – najnovší čiastkový výskum interiéru románskeho kostola v Pominovci potvrdil ústnu tradíciu existencie staršieho kostola, o ktorej doteraz pochybovali aj odborníci. K významným nálezom patrí žiarové pohrebisko lužickej kultúry, ktoré bolo skúmané v rámci plánovanej výstavby OC Laugaricio a ktoré sa počtom odkrytých urnových hrobov radí k doteraz najkomplexnejšie preskúmaným pohrebiskám lužickej kultúry na území Slovenska. Nález predsunutého opevnenia Trenčína a jeho následná škandalizácia sú známou kauzou.

Problematika projektovej dokumentácie obnovy pamiatky je významnou súčasťou kvalitnej obnovy. V praxi sa často stretávame s dokumentáciou, ktorá nerešpektuje pamiatkové hodnoty objektov a architekti majú tendenciu vnášať do obnovy moderné riešenia, ktoré sú priam v rozpore s hodnotami pamiatky. Preto vždy, keď vlastník slávnostne oznámi, že projektantom bude renomovaný architekt, začíname tušiť problém. Jedným z negatív pri vypracovávaní projektovej dokumentácie je aj ignorovanie podmienky, že projektová dokumentácia má byť priebežne konzultovaná na KPÚ – táto podmienka je často porušovaná, čo vedie k prepracovaniu projektov, čo sa zas nepáči investorovi,

takže okrem toho, že nerozumieme moderným poňatiam obnovy a neoceňujeme prevratný vklad a invenciu architekta do obnovy, ešte znásobujeme výdavky na dokumentáciu. Samozrejme, že sa dá týmto problémom vyhnúť, stačí na to obyčajná komunikácia. Bez nej sú výsledkom dourážaní vlastníci, architekti a pamiatkari. Exemplárnym príkladom je kauza revitalizácie Trenčianskeho hradu.

Pomerne novou skúsenosťou pre pamiatkarov je financovanie obnovy pamiatok prostredníctvom grantov z Európskej únie, regionálneho operačného programu na obnovu pamiatok. V rámci Trenčianskeho kraja boli tieto finančné prostriedky schválené na obnovu hradu Beckov, kasární Trenčianskeho hradu, hradu Čachtice, kaštieľa v Dubnici nad Váhom a Bohuniciach. V týchto prípadoch ide o veľký objem finančných prostriedkov, ktoré je nutné preinvestovať v krátkom čase, čo prináša isté problémy, zvlášť keď podmienky financovania obnovy z týchto zdrojov sú nastavené tak, že sa prísne sleduje dodržiavanie projektu pre stavebné povolenie, ktorý sa, mimochodom, schvaľoval v časovom strese s tým, že realizačný projekt zohľadní všetky poznatky z výskumov, prípadne doplnkových výskumov. Omyl! Počiatočné nadšenie vystriedala krutá realita – okrem toho, že sa sledujú termíny a každá požiadavka nad rámec stavebného povolenia musí byť schválená ministerstvom výstavby, čo nie je jednoduchá záležitosť, sme nútení doslovne vyhádzať splnenie podmienok pamiatkovej obnovy, čo spôsobuje napätie a kontrolné dni sú často o skúške nervov. Jedným z problémov sú aj prieťahy vo verejnom obstarávaní, napríklad na Čachtickom hrade sa doteraz nezačalo s obnovou, pretože sa trikrát opakovalo výberové konanie na dodávateľa.

Krajský pamiatkový úrad Trenčín so 14 pracovníkmi (11 v štátnej službe a 3 vo verejnej službe) patrí k personálne menším krajským pamiatkovým úradom, ak nie je najmenší. Pri tomto počte pracovníkov sa nedá uvažovať o ideálnom rozdelení pracovníkov po odborných úsekoch, skôr je to z kategórie „všetci robia všetko“. To znamená, že sa kumulujú funkcie, kde odborný pracovník má na starosti knižnicu alebo správu registratúry, kumulovaná je funkcia vodiča, dokumentaristu a správcu archívu, ekonómky, pracovníčky podateľne. Oblasť historickej zelene je vďaka ústretovému postoju Ing. M. Dudáša zastúpená kolegyňou z KPÚ v Žiline, ktorá na základe Dohody o spolupráci medzi krajskými pamiatkovými úradmi „metodikuje“ túto oblasť. V tomto prípade sa krásne napĺňa heslo: „musíme si pomáhať“. Nedostatočné personálne zabezpečenie nášho úradu čiastočne kompenzujú dohody o vykonaní práce (napr. v oblasti obnovy hradov).

Hlavné sídlo úradu v Trenčíne je už druhý rok v budove Obvodného úradu Trenčín. Objekt je budovou štátnej správy, postavený niekedy v 80. rokoch 20. storočia. I keď nejde o historický objekt tak, ako by sa na pamiatkarov patrilo a ako je tomu vo

všetkých prípadoch krajských pamiatkových úradov alebo Pamiatkového úradu, po predchádzajúcich skúsenostiach sme vôbec radi, že sa po niekoľkoročnom úsilí podarilo získať aspoň tieto priestory. Určitou útechou je, že spomínaná budova je súčasťou mestskej pamiatkovej rezervácie a priamo v nej sídli aj úrad, s ktorými úzko spolupracujeme. Priestory sú oproti predchádzajúcim o trochu stiesnenejšie, ale keďže ide o budovu štátnej správy, neplatíme tu nájom, iba prevádzkové náklady a podmienky v porovnaní s predchádzajúcim sídlom sú podstatne lepšie. Obdobné podmienky majú aj kolegovia pracoviska v Prievidzi, sídli vo vizuálne dosť otrasnej budove bývalého Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v pomerne odľahlej časti od centra mesta. Vo vzťahu k sídlu sa nedá nespomenúť časté putovanie, resp. sťahovanie z miesta na miesto už od čias Pamiatkového ústavu, častejšie sa snáď sťahovali iba v Trnave, za čo boli odmenení úžasným sídlom. Možno raz...

Práca pamiatkára však nie je len o negatívnych skúsenostiach a stresoch, ale je spojená s potešením z ukončených a vydarených obnov (za všetky spomeniem 12-ročnú anabázu komplexnej obnovy Kostola sv. Mikuláša v Porube, ktorej výsledkom je ocenenie v podobe výročnej ceny revue Pamiatky a múzeá v roku 2009 alebo ocenenie kultúrna pamiatka roka Fénix v roku 2011 pre hlavný a bočný oltár v Domaňíži), potešenia z výsledkov pamiatkových výskumov a radosť z úspešných projektov v rámci OSSD (tu je namieste pripomenúť, že v mnohých prípadoch sú projekty vypracúvané na KPÚ zo zištných cieľov v tom zmysle, že máme záujem, aby sa s pamiatkou začalo niečo robiť).

Katarzný účinok majú úsmevné príhody z terénu, napr. úprimne prekvapený správca farnosti z objavu, že kvetináč na dvore je

vlastne krstiteľnica, alebo stavebný dozor na istom hrade, obiehajúci hrad s olovnícou celý nešťastný z toho, že múry sú krivé a pamiatkari spokojní, alebo dávnejšia príhoda, keď sa starostovi obce ohlásila kontrola vyúčtovania finančných prostriedkov s prosbou, aby dotýčnú kontrolórku vyzdvihol u prednostu. Nešťastný starosta zúfalo hľadal ctenú kontrolu u prednostu Obvodného úradu, potom u prednostu Mestského úradu, nakoniec ju našiel u prednostu stanice. Milé sú zážitky z osvetovej práce, kolegyňa archeologička po prednáške dala detičkám priestor na otázky. Po dlhšom čase sa prihlásilo dievčatko s otázkou: „Ako sa máte?“ Istému starostovi sa práce vysvetľovalo, že na zamýšľané práce musí mať glejt. Starostovi sa rozsvietili oči a pohotovo sa vynašiel s tým, že gleju majú na dvore dosť. A záverom ešte privítanie kolegov správcov farnosti: „Nemám rád pamiatkarov, ale trdelníkom vás ponúknem“.

☞

Sedmerovec-Pominovec, exteriér Kostola sv. Jána Krstiteľa

Činnosť Odborno-metodickej komisie Pamiatkového úradu SR v roku 2011

V roku 2011 sa Odborno-metodická komisia Pamiatkového úradu SR zišla na dvanástich pravidelných zasadnutiach, na ktorých bolo odborne posúdených 71 výskumných dokumentácií k pamiatkovým výskumom. V rámci interných materiálov bolo komisii predložených a následne posúdených 16 dokumentácií zásad ochrany pamiatkových území a 6 návrhov na vyhlásenie ochranného pásma. Na základe hodnotení odbornej praxe jednotlivých žiadateľov bolo vydaných päť posudkov k udeleniu osvedčení o osobitnej odbornej spôsobilosti na výkon pamiatkového výskumu, z toho dva negatívne.

Odborno-metodická komisia posudzovala dva metodické materiály – návrh metodiky pamiatkovej ochrany zvonov na Slovensku (autori: Mgr. J. Gembický, Mgr.

R. Lunga) a nové usmernenie na spracovanie architektonicko-historického a umeleckohistorického výskumu (autorka: Mgr. E. Ševčíková) a vyjadrovala sa tiež k viacerým problematickým prípadom z podnetov krajských pamiatkových úradov, ako napr. alternatívne návrhy riešenia obnovy Kostola sv. Margity Antiochijskej v Kopčanoch, predmet a rozsah ochrany delostreleckých kasární v Košiciach, či architektonická štúdia obnovy Stodolovej vily v Liptovskom Mikuláši.

V roku 2011 sa tiež stabilizovala a úspešne pôsobila subkomisia Odborno-metodickej komisie zriadená v roku 2010, v kompetencii ktorej je posudzovanie archeologických výskumov.

Pamiatkové výskumy:

- 1. Ardanovce** – r. k. Kostol sv. Michala (č. ÚZPF 131/0) – čiastkový architektonicko-historický výskum okeného otvoru na západnej fasáde. Autor: Mgr. D. Haberland.
- 2. Banská Štiavnica** – meštiansky dom na Ul. A. Kmeťa 10 (č. ÚZPF 2520/0) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
- 3. Banská Štiavnica** – meštiansky dom na Ul. A. Kmeťa 12 (č. ÚZPF 2519/0) – architektonicko-historický výskum podkrovia. Autor: Mgr. M. Šimkovic.
- 4. Banská Štiavnica** – meštiansky dom na Ul. A. Sládkoviča 4 (nie je NKP) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
- 5. Banská Štiavnica** – meštiansky dom na Sládkovičovej ul. 12 (č. ÚZPF 3365/0) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
- 6. Banská Štiavnica** – meštiansky dom na Kammerhofskej ul. 17 (č. ÚZPF 3320/0) – architektonicko-historický výskum. Autorka: Mgr. E. Hrašková.
- 7. Banská Štiavnica** – časť meštianskeho domu na Palárikovej ul. 6 – Z obvodová stena (nie je NKP) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
- 8. Banská Štiavnica** – meštiansky dom na Radničnom nám. 3 (č. ÚZPF 11716/0) – architektonicko-historický výskum. Autori: doc. PhDr. M. Kvasnicová, PhD. a kol.
- 9. Banská Štiavnica** – meštiansky dom na Striebornej ul. 11 (č. ÚZPF 11693/0) – architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum. Autorka: Mgr. L. Fillová.
- 10. Bardejov** – meštiansky dom na Hviezdoslavovej ul. 6 (č. ÚZPF 1724/0) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
- 11. Bardejov** – meštiansky dom na Stöcklovej ul. 19 (č. ÚZPF 1771/0) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
- 12. Beckov** – hrad – dolný hrad a východná časť predhradia (č. ÚZPF 1180/15-19) – architektonicko-historický výskum. Autori: Ing. arch. I. Gojdič, Ing. arch. P. Hudák, PhD., Mgr. M. Piatrov.
- 13. Beluša** – r. k. Kaplnka sv. Anny (č. ÚZPF 699/0) – umeleckohistorický a architektonicko-historický výskum. Autori: PhDr. Z. Zvarová, Ing. M. Matejka, Mgr. T. Janura, PhDr. Š. Oriško.
- 14. Biňa** – r. k. Rotunda dvanástich apoštolov (č. ÚZPF 326/0) – doplnok architektonicko-historického výskumu. Autori: Mgr. E. Sabadošová, Mgr. M. Havlík.
- 15. Bratislava** – bytový dom na Laurinskej ul. 19 (č. ÚZPF 96/0) – architektonicko-historický výskum. Autori: Ing. arch. I. Gojdič, Mgr. M. Orosová.
- 16. Bratislava** – meštiansky dom na Michalskej ul. 14 (č. ÚZPF 113/0) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. E. Sabadošová, Mgr. M. Havlík.
- 17. Dechtice** – r. k. Kostol Všetkých svätých (č. ÚZPF 793/0) – čiastkový architektonicko-historický výskum. Autorka: Ing. arch. J. Žuffová, CSc.
- 18. Gbeľany** – kaštieľ (č. ÚZPF 1341/1) – architektonicko-historický výskum. Autorka: Mgr. K. Zvedelová, PhD.
- 19. Hlohovec** – kúria a pivnica „Sokolovňa“ (č. ÚZPF 11359/1-2) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. M. Haviarová, Mgr. art. T. Haviar.
- 20. Holíč** – kaštieľ – koniareň a tabačiareň (č. ÚZPF 613/4,5) – architektonicko-historický výskum. Autor: Ing. arch. I. Gojdič.
- 21. Komárno** – r. k. Kostol sv. Ondreja (č. ÚZPF 306/1) – architektonicko-historický výskum fasád veží a fasády priečelia. Autori: Mgr. E. Sabadošová, Mgr. M. Havlík.
- 22. Komárno** – Stará pevnosť (č. ÚZPF 302/1) – II. etapa architektonicko-historického výskumu. Autori: Ing. arch. A. Németh, Ing. Z. Bobáň, doc. Ing. O. Makýš, PhD.
- 23. Komárno** – špitál a Kaplnka sv. Anny (č. ÚZPF 2151/1-2) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. M. Havlík, Mgr. E. Sabadošová.
- 24. Komjatice** – pamätná fara (č. ÚZPF 336/1) – architektonicko-historický výskum. Autori: Ing. arch. I. Gojdič, Ing. arch. P. Hudák, PhD., Mgr. M. Piatrov.
- 25. Košice** – meštiansky dom na Hlavnej ul. 14 (č. ÚZPF 1057/0) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
- 26. Košice** – meštiansky dom na Hlavnej ul. 27 (č. ÚZPF 1329/1-2) – architektonicko-historický výskum. Au-

- tori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
27. **Košice** – meštiansky dom na Hlavnej ul. 61 (č. ÚZPF 1168/0) – architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum dvorového krídla. Autori: Dr. Ing. arch. J. Krcho, PhD., Ing. arch. Z. Senteliková.
 28. **Košice** – meštiansky dom na Hlavnej ul. 79 (č. ÚZPF 3477/0) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
 29. **Košice** – meštiansky dom na Hlavnej ul. 94 – severný parcelný múr (č. ÚZPF 3456/0) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
 30. **Košice** – bašta a múr hradbový, tzv. Katova bašta (č. ÚZPF 1049/9 a 1049/7, 10) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. M. Šimkovic, Ing. M. Matejka.
 31. **Košice** – bývalý korčuliarsky pavilón, Mestský park č. 13 (č. ÚZPF 3480/0) – architektonicko-historický výskum. Autor: Dr. Ing. arch. J. Krcho, PhD.
 32. **Košice** – mestský palác na Mlynskej ul. 30, tzv. Jakabov palác (č. ÚZPF 3504/1) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
 33. **Košice** – nemocnica na Moyzesovej ul. 9 (č. ÚZPF 3656/0) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
 34. **Košice** – meštiansky dom na Vrátnej ul. 16 (č. ÚZPF 3605/0) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
 35. **Krakovany** – r. k. Kostol sv. Gála (č. ÚZPF 917/1) – architektonicko-historický výskum. Autori: Ing. arch. I. Gojdič, Mgr. S. Paulusová.
 36. **Krupina** – meštiansky dom na Sládkovičovej ul. 20 (č. ÚZPF 11097/0) – architektonicko-historický výskum. Autor: Mgr. M. Šimkovic.
 37. **Lančár** – zvonica pri r. k. Kostole sv. Michala Archanjela (č. ÚZPF 924/2) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. M. Haviarová, Mgr. art. T. Haviar.
 38. **Levoča** – meštiansky dom na Mäsiarskej ul. 15 (č. ÚZPF 2792/0) – architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum. Autorka: Ing. arch. M. Janovská.
 39. **Levoča** – meštiansky dom na Nám. Majstra Pavla 43 (č. ÚZPF 2932/0) – architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum. Autorka: Ing. arch. M. Janovská.
 40. **Lietava** – hrad – severovýchodná bašta 1. predhradia (č. ÚZPF 1352/6) – architektonicko-historický výskum. Autor: Mgr. M. Šimkovic.
 41. **Liptovský Hrádok** – škola lesnícka (č. ÚZPF 320/1) – architektonicko-historický výskum. Autori: Ing. arch. M. Marček, Mgr. K. Zvedelová, PhD.
 42. **Liptovský Mikuláš** – vila s areálom na Ul. M. M. Hodžu 20 (č. ÚZPF 11720/1-3) – architektonicko-historický výskum. Autori: Ing. arch. A. Németh, Ing. Z. Bobáň.
 43. **Modra** – r. k. Kostol sv. Jána Krstiteľa (č. ÚZPF 490/1) – architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum. Autori: Mgr. M. Haviarová, Mgr. art. T. Haviar, Mgr. J. Tihányi, Mgr. K. Zvedelová, PhD.
 44. **Nitra** – areál kostola a kláštora piaristov (č. ÚZPF 1500/1-2) – architektonicko-historický výskum ohradného múru bývalej záhrady kláštora a archeologických architektonických náleзов. Autori: Mgr. E. Sabadošová, Mgr. M. Havlík.
 45. **Nitra** – meštiansky dom na Samovej ul. 9 (nie je NKP) – architektonicko-historický výskum. Autori: PhDr. Z. Zvarová, Ing. M. Matejka.
 46. **Nitra-Borina** – strážna veža, tzv. Turecká varta (č. ÚZPF 1505/0) – architektonicko-historický výskum. Autor: Mgr. M. Matejka.
 47. **Nováky** – kúria (č. ÚZPF 856/0) – architektonicko-historický výskum. Autorka: Mgr. R. Kollárová.
 48. **Nové Sady** – kaštieľ (č. ÚZPF 1520/0) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. Ing. arch. A. Botek, PhD., Ing. arch. R. Erdélyi, Ing. arch. B. Vachová.
 49. **Oravský Podzámok** – Oravský hrad – 1. podlažie Thurzovho paláca (č. ÚZPF 237/19) – architektonicko-historický výskum. Autori: Ing. M. Matejka, Mgr. M. Šimkovic, Mgr. M. Čajka.
 50. **Pezinok** – r. k. Kostol Nanebovzatia Panny Márie (č. ÚZPF 523/0) – architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum. Autorka: Mgr. E. Sabadošová.
 51. **Pezinok-Grinava** – r. k. Kostol sv. Žigmunda (č. ÚZPF 497/0) – architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum. Autori: Mgr. E. Sabadošová, Mgr. M. Havlík, Mgr. art. P. Hrachovský, Mgr. art. P. Molnár.
 52. **Podhorany-Sokolníky** – ruina Kostola sv. Michala (č. ÚZPF 1523/0) – architektonicko-historický výskum. Autor: Mgr. M. Šimkovic.
 53. **Poltár-Zelené** – most cestný (č. ÚZPF 528/0) – architektonicko-historický výskum. Autor: Mgr. M. Šimkovic.
 54. **Prievidza** – piaristické gymnázium, základná škola a gymnázium Františka Hanáka (č. ÚZPF 872/1) – architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum. Autorka: PhDr. M. Smoláková.
 55. **Rimavská Baňa** – ev. a. v. kostol (č. ÚZPF 1008/1) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. E. Hrašková, Ing. akad. arch. I. Danihel.
 56. **Rožňava** – meštiansky dom na Nám. baníkov 18 (č. ÚZPF 10137/0) – architektonicko-historický výskum. Autor: Ing. arch. I. Gojdič.
 57. **Sazdice** – r. k. Kostol sv. Mikuláša (č. ÚZPF 1637/0) – architektonicko-historický výskum. Autori: Ing. arch. M. Bóna, Ing. M. Matejka, PhDr. H. Žažová, PhD.
 58. **Spišská Nová Ves** – Provinčný dom, Letná ul. 50 (č. ÚZPF 599/1) – architektonicko-historický výskum. Autorka: Ing. arch. M. Janovská.
 59. **Spišské Podhradie** – meštiansky dom na Mariánskom nám. 35 (č. ÚZPF 756/0) – architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum. Autorka: PhDr. N. Urbanová.
 60. **Spišské Podhradie** – meštianske domy na Pálešovom nám. 1, 2, 3 (č. ÚZPF 714/0, 715/0, 716/0) – architektonicko-historický výskum a umeleckohistorický výskum. Autorka: PhDr. N. Urbanová.
 61. **Spišské Podhradie** – meštiansky dom na ul. Starý jarok 47 (č. ÚZPF 762/0) – architektonicko-historický výskum. Autorky: Ing. arch. I. Husovská, CSc., PhDr. N. Urbanová.
 62. **Spišský Hrušov** – r. k. Kostol sv. Kataríny (č. ÚZPF 816/0) – architektonicko-historický výskum. Autorky: Ing. arch. M. Janovská, Ing. arch. A. Klingová.
 63. **Šaštín-Stráže** – továreň „Kartúnka“ (č. ÚZPF 754/0) – II. etapa architektonicko-historického výskumu. Autori: Ing. arch. A. Németh, Ing. Z. Bobáň.
 64. **Štítnik** – patricijský dom na Nám. 1. mája 437 (č. ÚZPF 557/0) – architektonicko-historický výskum. Autori: Ing. arch. I. Gojdič, Mgr. J. Smatanová, Mgr. T. Haviar.
 65. **Trnava** – meštiansky dom na Štefánikovej ul. 37 (č. ÚZPF 1102/0) – architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum. Autorka: Ing. arch. J. Žuffová, CSc.
 66. **Trnava** – meštiansky dom na Štefánikovej ul. 39 (č. ÚZPF 1104/0) – architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. M. Havlík, PhDr. J. Žuffová, Mgr. E. Sabadošová.
 67. **Vlková** – kaštieľ (č. ÚZPF 1006/0) – architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum – doskúmanie suterénnych priestorov. Autorka: PhDr. N. Urbanová.
 68. **Vyšný Kubín** – Kubínyiovský kaštieľ (č. ÚZPF 260/1) – architektonicko-historický výskum. Autorka: Mgr. K. Zvedelová.

- vá, PhD.
69. **Zborov** – hrad (č. ÚZPF 262/1-2) – architektonicko-historický výskum budovy 1. brány a bašty č. 11. Autor: doc. Ing. PhDr. M. Plaček, odb. garant: Ing. arch. M. Bóna.
70. **Zborov** – Kostol sv. Žofie (č. ÚZPF 263/0) – umeleckohistorický a architektonicko-historický výskum. Autori: Ing. arch. M. Bóna, Mgr. J. Adam, PhD.
71. **Žilina** – synagóga na Hurbanovej ul. 11 (č. ÚZPF 1398/0) – architektonicko-historický výskum. Autorka: doc. PhDr. M. Kvasnicová, PhD.

Zásady ochrany pamiatkových území:

1. **Nitra** – pamiatková rezervácia – aktualizácia zásad ochrany MPR. Autori: Ing. arch. E. Gažiová, Ing. D. Ulrychová, CSc., Mgr. R. Daňo, PhD.
2. **Hybe** – pamiatková zóna – zásady ochrany pamiatkového územia. Autor: Ing. arch. P. Kulašík.
3. **Stankovany-Podšíp** – pamiatková zóna – zásady ochrany pamiatkového územia. Autor: Ing. arch. P. Kulašík.
4. **Trenčín** – pamiatková rezervácia – zásady ochrany, obnovy a prezentácie pamiatkových hodnôt – aktualizácia. Autori: Ing. arch. I. Gojdič, Mgr. S. Paulusová, Mgr. R. Danák.
5. **Trnava** – pamiatková rezervácia – urbanisticko-historický výskum a aktualizácia zásad pamiatkovej ochrany. Autori: Krajský pamiatkový úrad Trnava.
6. **Markušovce** – pamiatková zóna – zásady ochrany pamiatkového územia. Autori: Ing. arch. E. Šmelková, PhDr. A. Karabinoš, Ing. V. Sobota.
7. **Martin** – pamiatková zóna – zásady ochrany pamiatkového územia. Autori: Ing. arch. M. Marček a kol.
8. **Sabinov** – pamiatková zóna – zásady ochrany pamiatkového územia. Autori: Krajský pamiatkový úrad Prešov.
9. **Skalica** – pamiatková zóna – zásady ochrany pamiatkového územia. Autori: Krajský pamiatkový úrad Trnava.
10. **Spišská Belá** – pamiatková zóna – zásady ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt pamiatkového územia. Autori: Ing. arch. D. Maximová a kol.
11. **Torýsky** – pamiatková zóna – zásady ochrany pamiatkového územia. Autori: Ing. P. Odler, Dr. G. Lukáč, Ing. E. Semanová.
12. **Nížné Repaše** – pamiatková zóna – zásady ochrany pamiatkového územia. Autori: Ing. P. Odler, Dr. G. Lukáč, Ing. E. Semanová.
13. **Hlohovec** – pamiatková zóna – aktualizácia zásad ochrany pamiatkového územia. Autori: Ing. arch. E. Šabíková, Ing. arch. G. Kvetanová, Mgr. A. Kondlová.
14. **Sebechleby-Stará Hora** – pamiatková rezervácia – zásady ochrany pamiatkového územia. Autori: Ing. arch. L. Farkaš, CSc., Ing. arch. A. Hojčková, Ing. arch. R. Lieskovská, Mgr. M. Jarošová, A. Puškárová, Mgr. A. Skelton.
15. **Spišské Podhradie-Spišská Kapitula** – pamiatková rezervácia – zásady ochrany pamiatkového územia. Autori: Ing. arch. E. Viničenkova a kol.
16. **Bratislava-Rusovce** – pamiatková zóna – zásady ochrany pamiatkového územia. Autori: PhDr. V. Ferus a kol.

Návrhy na vyhlásenie ochranného pásma:

1. **Modrý Kameň** – hrad a kalvária (č. ÚZPF 465/1-14 a 466/1-2) – návrh na vyhlásenie ochranného pásma národných kultúrnych pamiatok. Autorka: Mgr. N. Laczková.
2. **Želiezovce** – kaštieľ s areálom (č. ÚZPF 1653/1-3) – návrh na vyhlásenie ochranného pásma nehnuteľnej národnej kultúrnej pamiatky. Autori: Mgr. T. Kowalski, Ing. N. Foltinovičová, PhD.
3. **Lietava** – Lietavský hrad (č. ÚZPF 1352/1-22) – návrh na

vyhlásenie ochranného pásma národnej kultúrnej pamiatky. Autorka: Mgr. N. Laczková.

4. **Iža** – archeologická lokalita Castrum Leányvár (č. ÚZPF 289/1) – návrh na vyhlásenie ochranného pásma národnej kultúrnej pamiatky. Autorka: Mgr. R. Glaser-Opitzová.
5. **Nitrianska Blatnica** – r. k. Kostol sv. Juraja a príkostonný cintorín a Súsošie Golgoty (č. ÚZPF 212/1-2 a 11752/1-4) – návrh na vyhlásenie ochranného pásma. Autori: Mgr. D. Baroková, Mgr. F. Jaško, Ing. B. Lipovská, PhD.
6. **Spišský Štvrtok** – opevnené sídlisko Myšia Hôrka (č. ÚZPF 2369/0), Kláštor minoritov (č. ÚZPF 817/1-4) – návrh na vyhlásenie ochranného pásma NhNKP. Autori: PhDr. P. Guldan, PhDr. G. Lukáč, Ing. E. Semanová, Mgr. L. Kravjanská.

Metodické materiály:

1. **Pamiatková ochrana zvonov na Slovensku** – návrh metodiky. Autori: Mgr. J. Gembický, Mgr. R. Lunga.
2. **Usmernenie** k spracovaniu architektonicko-historického a umeleckohistorického výskumu. Autorka: Mgr. E. Ševčíková.

Archeologické výskumy:

1. **Bánovce nad Ondavou** – okr. Michalovce, solárny park do 1 MW. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Katarína Vlaszatá, Mgr. Ján Zachar, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
2. **Banská Bystrica** – okr. Banská Bystrica, parkovisko a prístavba garáže, Námestie Š. Moyzesa 2-4, MPR Banská Bystrica. Autor: JUDr. Mgr. Martin Kvietok, oprávnená osoba: Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.
3. **Banská Štiavnica** – okr. Banská Štiavnica, Hotel Hello dom, Akademická 8, (č. ÚZPF 2499/0), MPR Banská Štiavnica. Autor: PhDr. Jozef Labuda, CSc., oprávnená osoba: Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica.
4. **Bardejov** – okr. Bardejov, obnova domu na Stöcklovej ulici č. 17, (č. ÚZPF 1770), MPR Bardejov. Autor: PhDr. Peter Roth, oprávnená osoba: Podtatranské múzeum, Poprad.
5. **Bardejov** – okr. Bardejov, prístavba – predĺženie dvorového krídla na meštianskom dome na Veternej ul. č. 1, (č. ÚZPF 1700/2), MPR Bardejov. Autor: Mgr. Ivana Malinková, oprávnená osoba: Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou.
6. **Bojná** – okr. Topoľčany, poloha Bojná I – Vály, (č. ÚZPF 142/0), Autor: PhDr. Karol Pieta, DrSc., Mgr. Ján Haruštiak, Mgr. Miriam Jakubčinová, Mgr. Terézia Vangľová, oprávnená osoba: Archeologický ústav SAV, Nitra.
7. **Bory** – okr. Levice, fotovoltaická elektrárň Bory. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Katarína Vlaszatá, Mgr. Ján Zachar, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
8. **Budmerice** – okr. Pezinok, Budmerice Sušička, sezóna 2010. Autori: Mgr. Pavol Jelínek, PhD., PhDr. Július Vavák, oprávnená osoba: SAHI, o. z., Bratislava, Malokarpatské múzeum, Pezinok.
9. **Čerenčany** – okr. Rimavská Sobota, Čerenčany-Záhumníe – novostavba rodinného domu (parc. č. KN C 650/53 a 650/54). Autor: Mgr. Alexander Botoš, oprávnená osoba: Gemersko-malohontské múzeum, Rimavská Sobota.
10. **Čerenčany** – okr. Rimavská Sobota, Čerenčany-Záhumníe – novostavba rodinného domu (parc. č. KN C 650/74 a 650/75). Autor: Mgr. Alexander Botoš, oprávnená osoba: Gemersko-malohontské múzeum, Rimavská Sobota.
11. **Čerenčany** – okr. Rimavská Sobota, Čerenčany-Záhumníe – novostavba rodinného domu (parc. č. KN C 650/76 a 650/77). Autor: Mgr. Alexander Botoš, oprávnená osoba: Gemersko-malohontské múzeum, Rimavská Sobota.
12. **Dolné Lefantovce** – okr. Nitra, fotovoltaická elektrárň Dolné

- Lefantovce 1. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Ján Zachar, Bc. Zuzana Rejdovianová, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
- 13. Dolné Lefantovce** – okr. Nitra, fotovoltaická elektrárň Dolné Lefantovce 2. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Ján Zachar, Bc. Zuzana Rejdovianová, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
- 14. Dulovce** – okr. Komárno, 8 b. j. typ PROFIS Dulovce. Autor: PhDr. Noémi Pažinová, PhD., oprávnená osoba: Katedra archeológie Filozofickej fakulty UKF, Nitra.
- 15. Galovany** – okr. Liptovský Mikuláš, fotovoltaická elektrárň G1 a VN prípojka. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Veronika Krištofová, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
- 16. Galovany** – okr. Liptovský Mikuláš, fotovoltaická elektrárň G2 a VN. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Veronika Krištofová, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
- 17. Holíč** – okr. Skalica, polyfunkčný objekt – novostavba, radové garáže – novostavba. Autori: Mgr. Ján Zachar, Dr. Milan Horňák, Mgr. Katarína Vlaszatá, S. Chupáčová, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
- 18. Horné Turovce** – okr. Levice, fotovoltaická elektrárň Turovce 0,99 MW. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Katarína Vlaszatá, Mgr. Ján Zachar, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
- 19. Hurbanovo** – okr. Komárno, fotovoltaická elektrárň Hurbanovo I 3,3 MWp, SO-03 Elektrická VN prípojka. Autor: PhDr. Juraj Bartík, PhD., oprávnená osoba: SNM – Archeologické múzeum, Bratislava
- 20. Hybe** – okr. Liptovský Mikuláš, odkanalizovanie a čistenie odpadových vôd v oblasti horného Liptova – Hybe, Východná, Važec. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Katarína Vlaszatá, Mgr. Ján Zachar, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
- 21. Ipeľské Predmostie** – okr. Veľký Krtíš, poloha Homokos fôld v k. ú. Ipeľské Predmostie. Autori: Mgr. Gabriela Brežňanová, PhD., Mgr. Martin Furman, PhD., Pamiatkový úrad SR, Bratislava.
- 22. Iža** – okr. Komárno, poloha „Leányvár“, (č. ÚZPF 289) – rímsky kastel Castrum Leányvár. Autor: PhDr. Ján Rajtár, CSc., oprávnená osoba: Archeologický ústav SAV, Nitra.
- 23. Jelenec** – okr. Nitra, NKP hrad Gýmeš (č. ÚZPF 1443/1-22), Autori: Mgr. Filip Jaššo, PhD., Mgr. Martin Miňo, Mgr. Zdenko Rusko, Pamiatkový úrad SR, Bratislava.
- 24. Kežmarok** – okr. Kežmarok, zámer obnovy meštianskeho domu č. 41 na Hradnom námestí v Pamiatkovej rezervácii Kežmarok, (č. ÚZPF 2565/0), MPR Kežmarok. Autor: Mgr. Marta Kučerová, oprávnená osoba: Múzeum v Kežmarku, Kežmarok.
- 25. Kežmarok** – okr. Kežmarok, zámer plynofikácie pamiatkového objektu – humanistická škola v areáli r. k. Kostola sv. Kríža v PMR Kežmarok. Autor: Mgr. Marta Kučerová, oprávnená osoba: Múzeum v Kežmarku, Kežmarok.
- 26. Košice, č. Južné Mesto** – okr. Košice IV, Dvojúčelové podzemné parkovisko stavby Rekonštrukcia bývalých kasární – KULTURPARK, Košice. Autor: Mgr. Peter Tajkov, PhD., oprávnená osoba: Fakulta umení TU, Košice.
- 27. Košice, č. Sever** – okr. Košice I, Košice – Hradová, Košický hrad – archeologický skanzen, (č. ÚZPF 1048/1-4), Autori: Mgr. Lucia Luščíková, Mgr. Rastislav Rusnák, PhD., oprávnená osoba: Archeologický ústav SAV, VPS Košice.
- 28. Košice, č. Staré Mesto** – okr. Košice I, Hlavná 27, Východoslovenská galéria, parc. č. 823, č. (ÚZPF 1329/1, 2), MPR Košice. Autor: Mgr. Peter Tajkov, PhD., oprávnená osoba: Fakulta umení TU, Košice.
- 29. Košice, č. Staré Mesto** – okr. Košice I, hradbový múr medzi parcelami 953 a 959/1 a parcela 953 v Košiciach, (č. ÚZPF 1049/7), MPR Košice. Autor: PhDr. Dárius Gašaj, oprávnená osoba: Východoslovenské múzeum, Košice.
- 30. Košice, č. Staré Mesto** – okr. Košice I, Katova bašta v Košiciach, (č. ÚZPF 1049/9), MPR Košice. Autor: PhDr. Dárius Gašaj, oprávnená osoba: Východoslovenské múzeum, Košice.
- 31. Kremnica** – okr. Žiar nad Hronom, osadenie pamätníka Karola Róberta z Anjou, MPR Kremnica. Autori: Mgr. Ján Zachar, Mgr. Katarína Vlaszatá, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
- 32. Krupina** – okr. Krupina, poloha Pod žobrákom, fotovoltaická elektrárň – Krupina I, II, III, IV. Autor: PhDr. Ján Beljak, PhD., oprávnená osoba: Archeologický ústav SAV, Nitra.
- 33. Liptovský Mikuláš** – okr. Liptovský Mikuláš, obytný súbor Stošice Západ, splašková kanalizácia. Autori: Mgr. Ján Zachar, Mgr. Katarína Vlaszatá, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
- 34. Michalovce** – okr. Michalovce, solárny park do 1 MW. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Katarína Vlaszatá, Mgr. Ján Zachar, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
- 35. Mokrance** – okr. Košice-okolie, fotovoltaická elektrárň Mokrance 1. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Ján Zachar, Mgr. Katarína Vlaszatá, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
- 36. Mokrance** – okr. Košice-okolie, fotovoltaická elektrárň Mokrance 2. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Ján Zachar, Mgr. Katarína Vlaszatá, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
- 37. Mokrance** – okr. Košice-okolie, fotovoltaická elektrárň Mokrance 3. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Ján Zachar, Mgr. Katarína Vlaszatá, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
- 38. Moldava nad Bodvou-Budulov** – okr. Košice-okolie, fotovoltaická elektrárň Budulov. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Katarína Vlaszatá, Mgr. Ján Zachar, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
- 39. Mučín** – okr. Lučenec, Mučín – Egrišov, fotovoltaická solárna elektrárň 0,60 MWp. Autor: Mgr. Alexander Botoš, oprávnená osoba: Gemersko-malohontské múzeum, Rimavská Sobota.
- 40. Nededza** – okr. Žilina, priemyselná zóna Nededza. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Katarína Vlaszatá, Mgr. Ján Zachar, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
- 41. Nitrianska Streda** – okr. Topoľčany, odvlhčenie základového muriva evanjelického kostola a. v., (č. ÚZPF 11276). Autor: Mgr. Noémi Pažinová, PhD., oprávnená osoba: Katedra archeológie Filozofickej fakulty UKF, Nitra.
- 42. Otročok** – okr. Revúca, fotovoltaická elektrárň Otročok. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Katarína Vlaszatá, Mgr. Ján Zachar, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
- 43. Paňovce** – okr. Košice-okolie, fotovoltaická elektrárň Paňovce. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Katarína Vlaszatá, Mgr. Ján Zachar, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
- 44. Perín-Chym** – okr. Košice-okolie, fotovoltaická elektrárň Gomboš 1. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Katarína Vlaszatá, Mgr. Ján Zachar, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
- 45. Perín-Chym** – okr. Košice-okolie, fotovoltaická elektrárň Gomboš 2. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Katarína Vlaszatá, Mgr. Ján Zachar, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
- 46. Petrovany** – okr. Prešov, regionálny sklad Billa. Autor: Mgr. Lucia Luščíková, oprávnená osoba: Archeologický ústav SAV, VPS Nitra.
- 47. Podlužany** – okr. Levice, novostavba rodinného domu, parc. č. 1545/3. Autor: Mgr. Ján Harušíak, oprávnená osoba: AA Terra Antiqua, s. r. o., Rimavská Sobota.
- 48. Podlužany** – okr. Levice, novostavba rodinného domu, parc. č. 1545/32. Autor: Mgr. Ján Harušíak, oprávnená osoba: AA Terra Antiqua, s. r. o., Rimavská Sobota.

49. **Prešov** – okr. Prešov, obchodno-spoločenské centrum FORUM Prešov, MPR Prešov. Autori: Mgr. Mário Comisso, PhDr. Božena Tomášová, oprávnená osoba: Katedra archeológie Filozofickej fakulty UK, Bratislava.
50. **Púchov – Vieska-Bezdedov** – okr. Púchov, zahustenie TS Zábreh – Podháj. Autor: Mgr. Michal Cheben, oprávnená osoba: Archeologický ústav SAV, Nitra.
51. **Revúca** – okr. Revúca, Prístavba k polyfunkčnému objektu ul. Tomášikova. Autor: Mgr. Alexander Botoš, oprávnená osoba: Gemersko-malohontské múzeum, Rimavská Sobota.
52. **Rimavská Sobota** – okr. Rimavská Sobota, fotovoltaická elektrárň. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Katarína Vlaszatá, Mgr. Ján Zachar, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
53. **Rimavská Sobota** – okr. Rimavská Sobota, rekonštrukcia rozvodov CZT – okruhy VS – V2 – Malohontská ul., okruh VS – V3 – Hatvaniho ul. a Jánošíkova ul., okruh VS – PK1 – Nám. Š. M. Daxnera. Autor: Mgr. Alexander Botoš, oprávnená osoba: Gemersko-malohontské múzeum, Rimavská Sobota.
54. **Sabinov** – okr. Sabinov, výstavba jednopodlažného domu na Jilemnického ul. č. 5, PZ Sabinov. Autor: Mgr. Ivana Malinková, oprávnená osoba: Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou.
55. **Senica** – okr. Senica, sanácia veže Kostola Navštívenia Panny Márie, (č. ÚZPF 690/1). Autor: Mgr. Igor Choma, oprávnená osoba: SNM – Archeologické múzeum, Bratislava.
56. **Slovenská Lupča** – okr. Banská Bystrica, sanácia južnej časti hradbového múru hradu Lupča, č. ÚZPF 77/1, 18. Autor: Mgr. Jana Vereščáková, oprávnená osoba: AA Terra Antiqua, s. r. o., Rimavská Sobota.
57. **Starý Tekov** – okr. Levice, chodník pozdĺž cesty III/05156, (č. ÚZPF 1641/0). Autor: Mgr. Martin Žúbor, oprávnená osoba: Achilles Archaeology, s. r. o., Pezinok.
58. **Stropkov** – okr. Stropkov, centrum – námestie, II. a III. etapa v roku 2010. Autor: PhDr. Dárius Gašaj, oprávnená osoba: Východoslovenské múzeum, Košice.
59. **Špania Dolina** – okr. Banská Bystrica, výstavba rodinného domu, PRLA Špania Dolina. Autor: Mgr. Andrea Kušnierová, oprávnená osoba: Ithaka BB, s. r. o., Banská Bystrica.
60. **Štúrovo** – okr. Nové Zámky, ul. Sobieskeho, parc. č. 166/36. Autor: Mgr. Noémi Pažinová, PhD., oprávnená osoba: Katedra archeológie Filozofickej fakulty UKF, Nitra.
61. **Topoľčany** – okr. Topoľčany, administratívno-prevádzková budova s polyfunkčným využitím. Autor: Mgr. Noémi Pažinová, PhD., oprávnená osoba: Katedra archeológie Filozofickej fakulty UKF, Nitra.
62. **Topoľčany** – okr. Topoľčany, prestavba strechy, prístavba a stavebné úpravy domu s č. 4055. Autor: PhDr. Noémi Pažinová, PhD., oprávnená osoba: Katedra archeológie Filozofickej fakulty UKF, Nitra.
63. **Topoľčany** – okr. Topoľčany, prístavba cestovínárne k priemyselnej pekárni s č. 1994. Autor: PhDr. Noémi Pažinová, PhD., oprávnená osoba: Katedra archeológie Filozofickej fakulty UKF, Nitra.
64. **Tornaľa** – okr. Revúca, fotovoltaická elektrárň Tornaľa I 3,99 MWp. Autor: Mgr. Michal Mlynka, Mgr. Ján Haruštiak, oprávnená osoba: AA Terra Antiqua, s. r. o., Rimavská Sobota.
65. **Tornaľa** – okr. Revúca, fotovoltaická elektrárň Tornaľa II 3,99 MWp. Autor: Mgr. Michal Mlynka, Mgr. Ján Haruštiak, oprávnená osoba: AA Terra Antiqua, s. r. o., Rimavská Sobota.
66. **Tornaľa** – okr. Revúca, fotovoltaická elektrárň Tornaľa III 3,99 MWp. Autor: Mgr. Michal Mlynka, Mgr. Ján Haruštiak, oprávnená osoba: AA Terra Antiqua, s. r. o., Rimavská Sobota.
67. **Tornaľa** – okr. Revúca, Tornaľa – Červené – výrobný závod LVD 3 S. Autor: Mgr. Alexander Botoš, oprávnená osoba: Gemersko-malohontské múzeum, Rimavská Sobota.
68. **Trenč** – okr. Lučenec, Obnova cestného spojenia cez rieku Ipeľ a medzi obcami Rároš – Rárošpuszta a nadväzujúcich objektov. Autor: PhDr. Ján Beljak, PhD., PhDr. Vladimír Mitáš, PhD., oprávnená osoba: Archeologický ústav SAV, Nitra.
69. **Trenčín, č. Opatová** – okr. Trenčín, ložisko nevyhradeného nerastu štrkopieskov Opatová – Za kanálom. Autor: Mgr. Roman Kos, oprávnená osoba: Achilles Archaeology, s. r. o., Pezinok.
70. **Trenčín, č. Zlatovce** – okr. Trenčín, polyfunkčný objekt Cold, k. ú. Trenčín-Zlatovce. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Ján Zachar, Mgr. Katarína Vlaszatá, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
71. **Trenčín** – okr. Trenčín, Trenčín, ul. I. Olbrachta – Komunikácia a inžinierske siete – rezidenčná štvrť Záhrady; Rezidenčná štvrť Olbrachtova – radové rodinné domy; Rezidenčný komplex Olbrachtova. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Katarína Vlaszatá, Mgr. Ján Zachar, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
72. **Uzovská Panica** – okr. Rimavská Sobota, fotovoltaická elektrárň 0,66 MW Uzovská Panica. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Katarína Vlaszatá, Mgr. Ján Zachar, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
73. **Včelince** – okr. Rimavská Sobota, slnečná fotovoltaická elektrárň. Autor: Mgr. Michal Mlynka, oprávnená osoba: AA Terra Antiqua, s. r. o., Rimavská Sobota.
74. **Veľká Ida** – okr. Košice-okolie, logistické centrum Veľká Ida – správa zo sondážneho predstihového výskumu. Autor: Mgr. Marta Kučerová, oprávnená osoba: Ithaka BB, s. r. o., Banská Bystrica.
75. **Veľká Maňa** – okr. Nové Zámky, spevnené plochy pod kovošrotom. Autor: PhDr. Noémi Pažinová, PhD., oprávnená osoba: Katedra archeológie Filozofickej fakulty UKF, Nitra.
76. **Veľké Dvorany** – okr. Topoľčany, VN prípojka Topoľčany – Fotovolatická elektrárň Veľké Dvorany II a III. Autor: PhDr. Juraj Bartík, PhD., oprávnená osoba: SNM – Archeologické múzeum, Bratislava
77. **Vranov nad Topľou** – okr. Vranov nad Topľou, obchodno-administratívna budova. Autor: PhDr. Mária Kotorová, PhD., oprávnená osoba: Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou.
78. **Vydrany** – okr. Dunajská Streda, fotovoltaická elektrárň v k. ú. obce Vydrany. Autor: PhDr. Juraj Bartík, PhD., oprávnená osoba: SNM – Archeologické múzeum, Bratislava.
79. **Záborské** – okr. Prešov, záverečná nálezová správa k archeologickému výskumu v exteriéri kaštiel'a v Záborskom. Autor: Mgr. Marta Kučerová, oprávnená osoba: Múzeum v Kežmarku, Kežmarok.
80. **Zemplínsky Branč** – okr. Trebišov, solárny park do 800 kW. Autori: Dr. Milan Horňák, Mgr. Katarína Vlaszatá, Mgr. Ján Zachar, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.
81. **Zvolen** – okr. Zvolen, oprava kanalizácie na ul. J. D. Matejovie. Autor: PhDr. Noémi Pažinová, PhD., oprávnená osoba: Katedra archeológie Filozofickej fakulty UKF, Nitra.
82. **Žilina, č. Trnové** – okr. Žilina, komplexná obnova NKP – drevený Kostol sv. Juraja, (č. ÚZPF 1384). Autor: Mgr. Ján Zachar, oprávnená osoba: Via Magna s. r. o., Vrútky.

Anna Tuhárska
Tajomníčka OMK
Andrea Feníková

Tajomníčka subkomisie OMK

Spoznáte ma?

Vo fonde Archívu PÚ SR sa občas nájdu fotografie objektov s nesprávnym alebo žiadnym popisom. Touto cestou by sme chceli našich čitateľov požiadať o pomoc pri ich identifikácii.

Obr. č. 1

Obr. č. 2

Obr. č. 3

Obr. č. 5

Obr. č. 4

INFORMÁTOR Archívu Pamiatkového úradu SR, rok 2011, číslo 45. Elektronická verzia dostupná na www.pamiatky.sk.

Vydáva: Archív Pamiatkového úradu Slovenskej republiky, Cesta na Červený most 6, Bratislava, tel. 02/20464111, e-mail: archiv@pamiatky.gov.sk.

Hlavný redaktor: PhDr. Viera Plávková. Redakčná rada: PhDr. Henrieta Žažová, PhD., Mgr. Martina Orosová, Mgr. Bronislava Porubská.

Jazykový redaktor: Mgr. Mária Riháková. Grafická úprava: Mgr. Bronislava Porubská.

Tlač: LÚČ, vydavateľské družstvo, Bratislava. Náklad 300 ks. NEPREDAJNÉ.

ISBN 978-80-89175-51-2